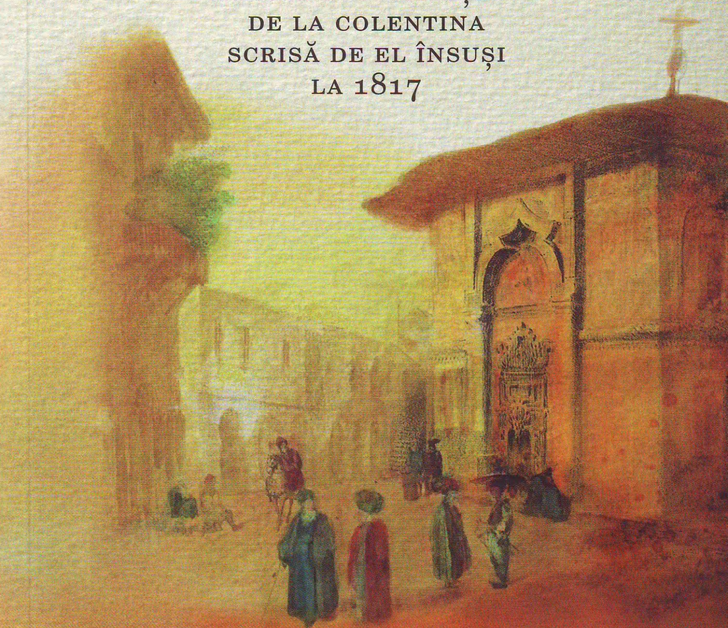
memorii | jurnale

O EDIȚIE DE
CONSTANȚA VINTILĂ-GHIȚULESCU

Tinerețile unui ciocoiaș

VIAȚA LUI
DIMITRIE FOTI MERIȘESCU
DE LA COLENTINA
SCRISĂ DE EL ÎNSUȘI
LA 1817

HUMANITAS

Eu eram edecliu a lui bezade. Feciorii de casă mă trata... Bezădea au poruncit la arnăutu său. Au venit terzibaşa a palatului. Mi-au croit 2 rînduri de haine, 2 caftani de idecliu şi o giubea şi benişi, papuci cu meşti. Au adus 2 donluci pentru legat la cap. Dacă m-am îmbrăcat, mă fodoleam... Pă mine m-au numit bezădea edecliu domniţii. Mi-au dat şi un anger de başa-başi. „Ei, Dimitri!" Aşa mă numea. Mi să părea că eu eram cît şi bezadea.

Pe copertă, scenă din Bucureştii începutului de secol XIX: Biserica şi Hanul Greci

VINTAGE

Dimitrie, Dumitrache sau Tache (n. 1797 în București) este fiul lui Foti, negustor de vite venit, cel mai probabil, de la sudul Dunării și împămîntenit cu numele Merișescu – sub care va cumpăra rangul de cupar, apoi de paharnic, precum și moșii. Dumitrache își petrece copilăria și adolescența în mahalaua Biserica cu Sfinți. Pe la 1815 intră ca fecior de casă la marele vornic Grigore Băleanu, apoi la Dimitrie Caragea, probabil un nepot al domnului Ioan Gheorghe Caragea. Călătorește la Constantinopol, unde petrece cîteva luni, apoi, împreună cu un unchi negustor, poposește prin porturile Levantului. Revine în Valahia la 1817, după care îl găsim în Moldova, sub protecția beizadelelor Alecu și Iorgu Sturdza. Ajunge becer la curtea domnească, apoi paharnic. Vodă Ioniță Sturdza îl căsătorește cu Smaranda Manoliu, orfană și aflată în grija doamnei. La 1824 cumpără o casă la Piatra Neamț. La 1829 îl găsim paharnic, iar la 1848 stăpîn al moșiei Valea Viei, din Neamț. Aici îl primește pe Gheorghe Asachi, cu care este prieten apropiat, și pe nepotul său, cunoscutul istoric și memorialist V.A. Urechia. Din această perioadă datează, probabil, redactarea finală a manuscrisului în care-și așterne amintirile din tinerețe. Scrierea sa, pînă acum inedită, este o mărturie rară și prețioasă cu privire la societatea valahă a sfîrșitului de veac fanariot.

Constanța Vintilă-Ghițulescu este doctor în istorie și civilizație la Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Paris (2004), doctor în sociologie la Universitatea București (2012), cercetător la Institutul de istorie „Nicolae Iorga“ și PI pentru proiectul european *Luxury, Fashion and Social Status in Early Modern South-Eastern Europe* (ERC–2014-CoG no. 646489); a predat la Facultatea de Sociologie, Facultatea de Litere și Facultatea de Științe Politice din cadrul Universității București. Cărțile sale au fost traduse în germană, franceză și engleză și au fost distinse cu premii prestigioase. Printre volumele sale se numără: *Patimă şi desfătare: Despre lucrurile mărunte ale vieţii cotidiene în societatea românească (1750–1860)*, Humanitas, 2015; *Evgheniţi, ciocoi, mojici: Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1780–1860)*, Humanitas, 2013; *Focul amorului: despre dragoste şi sexualitate în societatea românească (1750–1830)*, Humanitas, 2006, *În şalvari şi cu işlic: Biserică, sexualitate, căsătorie şi divorţ în Ţara Românească a secolului al XVIII-lea*, Humanitas, 2004, 2011.

Tinereţile unui ciocoiaş

VIAŢA LUI
DIMITRIE FOTI MERIŞESCU
DE LA COLENTINA
SCRISĂ DE EL ÎNSUŞI
LA 1817

ediție îngrijită,
introducere și note de
CONSTANȚA VINTILĂ-GHIȚULESCU

HUMANITAS
BUCUREŞTI

La preţul de vânzare se adaugă 2%,
reprezentând valoarea timbrului literar.

Redactor: Radu Gârmacea
Coperta: Ioana Nedelcu; prelucrare în acuarelă
după Auguste Raffet şi Amedeo Preziosi
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corectori: Andrei Pogăciaş, Adina Săucan
DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la Art Group

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
Merişescu, Dimitrie Foti
Tinereţile unui ciocoiaş: viaţa lui Dimitrie Foti Merişescu de la Colentina, scrisă de el însuşi la 1817 / Dimitrie Foti Merişescu; ed. îngrij., introd. şi note de Constanţa Vintilă-Ghiţulescu. – Bucureşti: Humanitas, 2019
ISBN 978-973-50-6444-0
I. Vintilă-Ghiţulescu, Constanţa (ed.; pref.; note)
821.135.1

EDITURA HUMANITAS
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021/311 23 30

Cuprins

VIAȚA LUI DIMITRIE FOTI MERIȘESCU DE LA COLENTINA, SCRISĂ DE EL ÎNSUȘI LA 1817

Un jurnal și o călătorie la Istanbul. Introducere

„Într-o zi, stam după citirea tragidii lui Orest[1] și a lui Erotoclit[2] și mă miram. M-am hotărît ca să-m fac și eu o istorie pentru celi mie întîmplati“. Plăcintar, cavaf și mai apoi paharnic, Dumitrache Merișescu, un tînăr boiernaș născut la 1797, în București, și locuitor în mahalaua Biserica cu Sfinți, decide să scrie despre aventurile vieții lui. Memoriile, așa cum se prezintă ele în cele 36 de file de manuscris, redactat în alfabetul de tranziție, în limba română, dar cu unele dialoguri în bulgară sau greacă, surprind prin umor, ironie și mai ales prin ineditul poveștilor.

1. Este vorba de *Oreste*, piesă scrisă de Voltaire și tradusă în limba română de Alecu Beldiman sub titlul *Tragodia lui Orest*, tipărită la Buda în 1820.

2. *Erotocritul*, poemul scris de Vincenzo Cornaro (Vikentios Kornaros, 1553–1616), are o importantă circulație și un ecou însemnat în cultura română. Vezi Eugenia Dima, *Poemul* Erotocrit *al lui Vincenzo Cornaro în cultura română: Versiunea lui Alecu Văcărescu,* Editura Universității „Al.I. Cuza“, Iași, 2014.

Cine este Dumitrache Merișescu

Viața și cariera acestui Dumitrache Foti Merișescu se reconstituie cu greu și printr-o căutare continuă în arhivele din Țara Românească și Moldova. Unele amănunte le aflăm din „istoria“ sa: „eu sînt născut la anul 1797, botezat de Hagi-Moscu. Taica făcea negu-țătorie cu cirezi. Toamna le tăia la zalhana la Colintina. I să zicea cuparu Foti Merișescu“. Mai aflăm că are un unchi: paharnicul Manolache, cîțiva frați, Anastasie, Ioan și Nițu, mai multe surori, printre care și una numită Păuna, și o serie de alți unchi, veri și verișoare. În toamna anului 1814, cînd își începe povestea, mama murise, iar tatăl se recăsătorise, aflîndu-se la moșia Dălhăuți, de la Focșani, unde avea o vie. Cu oarece avere pare a fi Manolache, paharnic și epistat al cărnurilor în politia Bucureștilor[1]; are, după cum scrie, „o morișcă cu ciocani în grădină din apa ce învîrtea roata din Dîmbovița“. Ocupîndu-se cu negustoria vitelor, familia Foti Merișescu se află în strînse legături clientelare și comerciale cu Ioan Hagi-Moscu, ceea ce mă îndeamnă să cred că Foti și Manolache au venit de peste Dunăre, de prin zona Epirului[2], iar numele românesc și-l vor fi luat de la vreo proprietate pe care au cumpărat-o aici. Venirea lor se va fi petrecut prin anii 1780, cînd Ioan Hagi-Moscu începe să fie înregistrat cu afaceri de negoț.

---

1. V.A. Urechia, *Istoria românilor*, Socec, București, 1900, XI, pp. 259, 350, 396.

2. În catagrafia de la 1829, Dumitrache este înregistrat ca fiind fiul „lui Fotachi Merișescu grecu“ (Alexandru V. Perietzianu-Buzău, „Vidomostie de boierii Moldovei aflați în țară la 1829“ (I), *Arhiva genealogică*, serie nouă, 1994, nr. 1–2, 277).

Împămîntenirea fraților Merișescu s-a produs foarte repede, căsătorindu-se și integrîndu-se în mica boierime locală, prin cumpărarea de ranguri boierești: cupar și paharnic.

Cine este Dumitrache Merișescu? Răspunsul ar da seamă de o întreagă categorie, cu o mobilitate socială foarte mare, adaptîndu-se mereu în funcție de context.

Educația

Tînărul Dumitrache se formează la școala din mahalaua Biserica cu Sfinți, din București, acolo unde trăiește, învățînd de la ceilalți. Lumea pestriță etnic se reflectă în această educație: Tache vorbește și înțelege românește, grecește, bulgărește, turcește. Memoriile sale sînt redactate într-o limbă română vernaculară, ce pare a fi mai degrabă un idiom „balcanic" sau „fanariot" în care amestecă cuvinte și expresii preluate, de cele mai multe ori, așa cum le aude. Chiar dacă vorbește limba, dialogurile grecești sînt transliterate cu același alfabet de tranziție; rareori scrie folosind literele alfabetului grec. La fel procedează și în cazul limbii bulgare, pe care spune că o înțelege. Poate va fi fost elev la Academia Domnească de la Sfîntul Sava din București. Un anume Merișanu se regăsește, în anul 1812, printre elevii Academiei Domnești, coleg cu o serie de greci și bulgari veniți din Imperiul Otoman pentru a primi o educație de limbă greacă la București.[1] Frecventarea Academiei ar fi o explicație atît

1. Vezi Paschalis M. Kitromilides, *The Enlightenment as Social Criticism: Iosipos Moisiodax and Greek Culture in the*

pentru cunoștințele lingvistice, cît și pentru lecturile sale.[1] Dar, lăudăros din fire, oare Dumitrache Merișescu n-ar fi ținut să amintească, fie și în treacăt, educația sa la această prestigioasă instituție?

Literatura

Rolul memorialisticii în cunoașterea și interpretarea unei perioade istorice este întotdeauna important. Dumitrache ne dă un bun exemplu despre cum l-a impresionat literatura timpului, făcîndu-l să se așeze la masa de scris pentru a-și nara viața de zi cu zi. *Oreste*, *Erotocritul*, poate și *Telemah* l-au ajutat să-și redea, într-o formă literară, experiențele cotidiene, l-au îndemnat să le dea un sens, să-și rescrie trecutul ca pe o narațiune, gîndind probabil că vor fi citite de cineva. Sau narațiunea poate fi la fel de bine retrospectiva unei vieți petrecute în preajma celor „mari“ ai timpurilor și sfîrșite undeva la periferia anonimatului.

Dincolo de resortul care-l împinge să scrie, m-am întrebat ce rol ocupă ficțiunea în narațiunea lui Dumitrache Merișescu și cîte dintre „întîmplările“ lui nu sînt cumva întîmplările altora sau întîmplări împrumutate din literatura vremii. Ar trebui să ne gîndim la această narațiune de călătorie ca la un roman?

Eighteenth Century, Princeton University Press, Princeton, 1992.

1. Vezi Ariadna Camariano-Cioran, *Academiile Domnești din București și Iași*, Editura Academiei Române, București, 1971, p. 281. Ar putea fi vorba de un alt membru al celor două neamuri – Merișescu și Merișanu –, destul de numeroase în epocă.

Nu cumva Dumitrache Merișescu a fost tentat să scrie un roman, inventînd personaje și situații credibile? Dacă admitem că unele întîmplări sînt inventate, elementele acestor „ficțiuni“ se regăsesc într-un context, într-un limbaj comune epocii. Intenția mea nu este însă de a despica analitic textul pentru a-l introduce într-o categorie sau alta – așa cum propune, de exemplu, David Chirico atunci cînd încearcă definirea unui gen literar aparte, *travel narrative*[1] –, ci doar de a-l include în contextul epocii. Sper că scrutînd memoriile lui Tache Merișescu, vom desluși mecanismele de definire a unei „identități mobile“ regăsite la un întreg grup social.

Două situații au făcut posibilă apariția unei scrieri precum cea a lui Dumitrache Merișescu: valorizarea educației și nașterea unui nou gen literar. Valorizarea educației ca formă de promovare socială are loc la cumpăna dintre cele două secole, permițînd unui număr însemnat de mici boiernași, negustori sau artizani să iasă din anonimatul grupului. Memorialistica, gen literar aproape inexistent în Țările Române înainte de 1800[2], se afirmă odată cu investiția în educație;

1. David Chirico, „The Travel Narrative as a (Literary) Genre“, în Wendy Bracewell, Alex Drace-Francis (eds), *Under Eastern Eyes: A Comparative Introduction to East European Travel Writing on Europe*, CEU Press, Budapest, 2008, pp. 27–59.

2. Vezi în acest sens locul literaturii memorialistice în cultura engleză sau franceză și entuziasmul produs în jurul unor Jacques-Louis Ménétra, Restif de la Bretonne sau Samuel Pepys. În ceea ce privește spațiul otoman, recenta carte a Danei Sajdi a readus în dezbatere genul memorialistic, cu „Bărbierul din Damasc“ și memoriile sale. Dana Sajdi, *The Barber of Damascus:*

acum, o serie întreagă de indivizi anonimi capătă încrederea că amintirile lor vor servi cuiva, cîndva.

Ne putem întreba dacă Tache Merișescu este un individ reprezentativ pentru grupul său social și dacă se poate spune că definește „întreg stratul social dintr-o perioadă istorică determinată"[1]. Cu alte cuvinte, pot spune că am descoperit, precum Carlo Ginzburg, un „Menocchio"? Rămîne de văzut. Dumitrache Merișescu este un „om mărunt" care își redactează memoriile și lasă însemnări despre timpul său. Dar, așa cum am amintit, în prima jumătate a secolului al XIX-lea se naște un curent favorabil memorialisticii și care îi îndeamnă pe Teodor Vîrnav, Elena Hartulari, Ioan Solomon sau Scarlat Dăscălescu[2] să-și aștearnă amintirile pe hîrtie. Toți aparțin unei, să-i spunem, „clase de mijloc"; cu alte cuvinte, acești „scriitori" sînt mici boieri, negustori sau slujbași mărunți prin cancelariile boierești. Pe Dumitrache Merișescu îl dife-

---

Nouveau Literacy in the Eighteenth-Century Ottoman Levant, Stanford University Press, Stanford, 2013.

1. Vezi Carlo Ginzburg, *Brînza și viermii: Universul unui morar din secolul al XVI-lea*, București, Nemira, 1996, p. 16.

2. Teodor Vîrnav, *Istoria vieții mele: Autobiografie din 1845*, Polirom, Iași, 2016. Elena Hartulari, „Istoria vieții mele de la anul 1801", în *Convorbiri literare*, 1926–1928, pp. 729–839. Ioan Solomon, *Amintirile colonelului Ioan Solomon*, [1862], Tipografia „Neamul Românesc", Vălenii de Munte, 1910. Nicolae Iorga, *Un cugetător politic moldovean de la jumătatea secolului al XIX-lea: Ștefan Scarlat Dăscălescu*, în *Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice* (în continuare: AARMSI), seria III, tom XIII, Mem. I, 1932, pp. 1–60. Vezi și A.D. Xenopol, *Din amintirile unui boier moldovean din jumătatea întîi a veacului XIX: Dimitrie Ghițescu, 1814–1889*, în AARMSI, seria II, tom XXXII, București, 1910 (extras), pp. 1016–1026.

renţiază de toţi ceilalţi stilul; la el, epicul este foarte marcat, lăsîndu-ne cu impresia că își consideră faptele demne de o adevărată epopee. Scriitura este însă simplă, directă, împănată cu versuri și cîntece populare care circulă în epocă.[1]

Oare ce fel de literatură trebuie să-i fi trecut prin mînă tînărului Dumitrache Merișescu? Erotocrit și Oreste sînt cele două personaje care domină literatura de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, influenţînd comportamentele și gusturile, inspirîndu-i pe poeţi și pe lăutari.

Telemah și călătoriile sale educative sînt o altă lectură posibilă; Fénelon circulă în manuscris, fiind tălmăcit și copiat de nenumărate ori în diverse miscelanee[2]. Dar ediţia franceză a aventurilor lui Telemah

1. Despre acest tip de scriere în Imperiul Otoman și despre relaţia dintre oamenii simpli care ajung să scrie și nașterea unui gen literar, vezi și Dana Sajdi, „A Room of His Own: The 'History' of the Barber of Damascus (fl. 1762)", în *The MIT Electronic Journal of Middle East Studies, Crossing Boundaries: New Perspectives on the Middle East*, vol. 3, 2003, pp. 19–35.

2. Vezi manuscrisul care cuprinde *Întîmplările lui Telemah, fiul lui Odisefsu*. Costandin Stănescu scrie că a început transcrierea călătoriilor lui Telemah la „1772 iunie 20" și a sfîrșit la „1772 august 2", „cu osîrdia și toată cheltuiala" marelui paharnic Iordache Darie, la acea dată ispravnic al ţinutului Neamţ. O altă însemnare arată traseul acestui miscelaneu care la 15 octombrie 1778 intră în posesia protopopului Enache din Tîrgul Ocna și a fiului său Ioniţă (Biblioteca Academiei Române, București, Fond Manuscrise, ms. 342, f. 2v și f. 106v.; în continuare: BAR). Astfel de însemnări se regăsesc și pe alte manuscrise ale poveștilor lui Telemah, oferind informaţii despre formele lecturii în societatea românească înaintea răspîndirii tiparului. A se vedea și BAR, ms. 262, ff 3–87, ms. 743, f. 105v, ms. 1526, f. 1, ms. 1576, ff 3–93v. Prima traducere (din italiană)

este colportată de negustorii ambulanți de-a lungul și de-a latul pămînturilor valahe și moldave. La 4 iunie 1780, negustorul Mihai Țumbru trimitea la Iași – printre lexicoane, enciclopedii, ediții din Homer și *Halima* (*1001 de nopți*), cronici arabe sau calendare – zece exemplare din *Telemah*.[1] Tot la Iași, dar ceva mai tîrziu, un oarecare Gheorghe Olagu cerea să i se procure *Tălmăcirile lui Esop* și *Culegere de caractere*.[2] Teatrul de limbă greacă este o altă lectură posibilă, iar călătoria reprezintă deseori subiectul în jurul căruia se construiesc poveștile.[3]

Astfel de ego-documente apar ici și colo în lumea otomană și balcanică, mărturii inestimabile pentru reconstituirea procesului de definire identitară și reprezentare a unei populații prinse între diferite frontiere etnice, lingvistice, politice și sociale.[4] Dumitrache Merișescu și „istoria“ lui ar putea fi parte dintr-un curent mai amplu care străbate lumea otomană și balcanică, alăturîndu-se lui Osman Aga din Temeșvar, lui Hanna Dyîb sau lui Markos Antonios Katsaitis.[5]

în limba română a *Întîmplărilor lui Telemah* va fi tipărită în 1818, prin grija lui Petru Maior, la Buda.

1. *Catalogul documentelor grecești din arhivele statului de la orașul Stalin* [Brașov], București, 1958, II, pp. 28–29.

2. BAR, Documente Istorice, MCCXVIII/33, 1 martie 1814.

3. Vezi Cornelia Papacostea-Danielopolu, *Literatura în limba greacă din Principatele Române (1774–1830)*, Minerva, București, 1982.

4. Vezi Fatma Müge Göçek, *East Encounters West: France and the Ottoman Empire in the Eighteenth Century*, Oxford University Press, New York, Oxford, 1987.

5. Frédérick Hitzel, *Prisonnier des infidèles: Un soldat ottoman dans l'Empire des Habsbourg*, Sindbad/Actes Sud, Arles, 1998. Hanna Dyîb, *D'Alep à Paris: Les pérégrinations*

Dumitrache Merișescu subliniază rolul pe care lecturile sale îl au în hotărîrea de a pune pe hîrtie niște aventuri pe care el le consideră la fel (sau aproape la fel) de spectaculoase și demne de a fi reținute – lecturi pe care le făcuse cel mai mai probabil în timpul călătoriilor prin locuri la fel de impresionante ca și cele prin care trec eroii despre care citește. Urmărind firul poveștii, am încercat să completez tabloul cu alte documente din epocă (arhive private, imagini, memorii), concentrîndu-mă asupra manierei în care Dumitrache Merișescu își construiește o identitate, folosindu-se de haine, consum, educație, maniere.

Contextul narațiunii

Primele trei decenii ale secolului al XIX-lea aduc două ocupații militare de o importanță majoră pentru istoria Țărilor Române, care vor contribui atît la dărîmarea vechiul sistem politic, cît și la promovarea unei noi generații și a unei noi structuri instituționale. Războiul Ruso–Turc și ocuparea Țărilor Române vreme de șase ani, între 1806 și 1812, de către armata rusă schimbă aspectul societății, precum și maniera de raportare la trecut. Instalarea de consulate străine la Iași și la București, introducerea unei libere circulații

d'un jeune Syrien au temps de Louis XIV, Actes Sud, Arles, 2015. Dumitru Limona, „Markos Antonios Katsaitis: Călătorie de la Constantinopol la Iași și de la Iași la București în anul 1742", în Dumitru Limona, *Negustorii „greci" și arhivele lor comerciale*, ed. Loredana Dascăl, Editura Universității „Al.I. Cuza", Iași, 2016, pp. 391–494.

către Apus, dar și războaiele napoleoniene împing societatea românească în vîltoarea revoluțiilor secolului.

Oamenii simpli, populația, vulgul se află departe de efervescența ideilor, fără să perceapă schimbările vremurilor, resimțind ocupațiile emoțional, prin prisma impresiilor de moment și a fricilor colective. Iată cum descrie Tache Merișescu anul 1806, un an tumultuos și generator de frici colective. La acest moment, memorialistul nostru trebuie să aibă în jur de zece ani:

> „La 1806 toamna au venit muscalii. Era și turci în București, la Radu Vodă în turn era arvați și olteni (pentru ce, nu știu). S-au făcut mari frică în București, cu turcii, Tiresinikiolu pașa turcesc de la Giurgiu, Sitan sișipada. Mi-aduc aminte că și fămeile cu cobilița spăria pă turci. Zicea că fugeau fără șăi și fără frîie, dar noi, copiii, și mai mari între noi, am ieșit pă Podul Tîrgului de Afară, tocmai unde se faci Tîrgu Moșilor. Muscalii vinea pă drumul Colintinii. Era înșirați, ni să părea că capătul ajungea la Pantelimon. Era cazaci cu suliți lungi, era dragoni. Ni să părea că au două capiti, avea săbii în mîna lată, iară pă gios era un mare șir cu haine vierzi, peni în cap de cal. Și da din tunuri, cîte unu, cîte unu mergea rîndul pînă la Pantelimon, dară ce era mai frumos că nu se mai auzea nimărea de cîntarea muzicilor; și bătea tobi[le] lor, cazacii cînta din gură, dragonii cu trîmbițele și vînători, încet, tot rîndu. Poati mai tot Bucureștii ieșisiră la cîmp, de privea. Au intrat în tîrg tocmai mai noaptea. Noi, băieții, mergeam toți după muzica dragonilor, că aceea intra în București. Auziam

ofițerii, striga: «*Na prava, na leva, cistka*», zicea. Asta era după tăierea domnului Angerliu."

Dumitrache suprapune două momente importante ale anului 1806: uciderea ayanului de Rusciuk, Tirsiniklioğlu, și declanșarea Războiului Ruso–Turc, care vor avea ca efect imediat ocuparea Țării Românești și Moldovei de către ruși. Episoadele sînt redate cu multe amănunte de către un alt martor contemporan, istoricul Dionisie Fotino.

Dionisie Fotino povestește cum domnul Țării Românești, Constantin Ipsilanti, prieten bun cu ayanul de Rusciuk, intră în panică atunci cînd acesta este ucis din porunca sultanului și plănuiește să fugă pentru a nu avea aceeași soartă: „...moartea lui Tersenikli a adus în sufletul lui Ipsilanti o înfricoșare nespusă. Mintea lui nu avea nici un moment de liniște: zi și noapte nu gîndea decît cum să-și apere viața și cum să se gătească de fugă"[1]. Avertizat de ambasadorul rus la Constantinopol, Andrei Iakovlevici Italinski, că va fi mazilit, Constantin Ipsilanti fuge în Rusia, în august 1806, provocînd spaima în populația abandonată în mîinile turcilor și apoi ale rușilor. Iată cum descrie același Dionisie Fotino sosirea armatei ruse în București:

„...Era 13 decembrie, turcii se pregăteau să bombardeze mănăstirea Radu-vodă, în care se țineau

1. Dionisie Fotino, *Istoria generală a Daciei sau a Transilvaniei și a Moldovei* [1818, Viena], ed. George Sion, Imprimeria Națională a lui Iosif Romanov & Compania, București, 1859, p. 221.

> închiși arvații lui Ipsilanti [...]; atunci se și răspîndi știrea că rușii au început a se ivi la Colentina. Creștinii, care se închiseseră prin biserici, suindu-se în clopotnițe, au zărit într-adevăr cîteva șiruri de infanterie regulată, care venea încet și care, după răsfrîngerea razelor soarelui, ce bătea în căștile și baionetele lor, se arătau de zece ori mai numeroși."

Speriați de iminenta sosire a armatei ruse, turcii s-au retras în mare grabă:

> „Văzînd acestea, s-au înspăimîntat îngrozitor și au început a striga *giaur basti*, adică cîinii ne calcă. Ca și cînd și-ar fi pierdut mințile, au început atunci a-și căuta fiecare de mîntuire prin fugă: unii încăleca pe cai fără șei și frîie, alții fără arme, alții fără de încălțăminte, alții pe jumătate dezbrăcați, alergau care încotro ca să găsească loc de ieșire fără să se întîlnească cu dușmanii."[1]

Cu ajutorul lui Dionisie Fotino, o serie de evenimente și nume pomenite de Dumitrache Merișescu pot fi identificate și puse în contextul epocii: „Tersenikiolu, pașa turcesc de la Giurgiu" este de fapt Terseniklioğlu, ayanul de Rusciuk, în timp ce la Giurgiu se afla Aydin pașa, care, odată cu declanșarea neînțelegerilor dintre Imperiul Otoman și Imperiul Rus, pătrunde, la 30 noiembrie, „în ziua sfîntului apostol Andrei", în Bu-

1. *Ibid.*

curești și ocupă orașul. Singura fortăreață care poate să opună rezistență este Mănăstirea Radu-vodă. La Radu-vodă, după cum își amintește și Merișescu, se refugiaseră cei 400 de mercenari – „arvați și oliteni“ –, unii dintre ei aduși de Constantin Ipsilanti să apere Valahia de incursiunile lui Osman Pazvanotoğlu, alții tocmiți să-i asigure paza.[1]

Bucureștenii sînt impresionați de alaiul armatei ruse, ce va poposi pe meleagurile valahe și moldave mai bine de șase ani, impunînd noi reguli, valori și moduri de gîndire, de cele mai multe ori cu forța.

Amenințarea franceză și înaintarea lui Napoleon către Moscova îi obligă pe ruși să încheie pace cu Imperiul Otoman și să părăsească Țările Române în mare grabă, cum scrie Tache Merișescu:

> „Pe la 1812, priveam pe bezădea Dimitrache Moruzu cum juca jiritul cu turcii ce să numea murahază și ghenerarii Kameski și Sovorof, cari s-au înecat la Rîmnicu Sărat. Muscalii să întorcea să meargă la bătaie cu franțujii. Femeile îi petrecea pîră la Colentina. Unele era ascunsi subt pod. Noi, băieții, le chiuiam și strigam lor…“

Așadar, jucînd geridul pe maidan, înalții oficiali turci, greci și ruși își petrec timpul în așteptarea lui Napoleon. Iar cînd acesta se apropie neînțelegerile devin mai ușor de rezolvat. Războaiele din Europa și, mai ales, fronturile deschise de Napoleon erau de interes pentru toată lumea. Dacă diaconul Ioan Dobrescu din

1. Informația în *ibid.*, pp. 213–214.

mahalaua Batiștei își permitea să-l suduie printre dinți, categorisindu-l „rea parte“ (de la jocul de cuvinte „Bon part“)[1], oamenii politici plătesc bani buni pentru orice fel de informații cît de cît reale despre evoluția evenimentelor. La București ajung de pildă, în vara lui 1812, „Buletinele armatei franceze referitoare la desfășurarea operațiunilor militare pe frontul din Rusia“. Buletinele sînt tipărite la Wilna, sau Vilnius, oraș aflat, la data redactării celui de-al șaptelea Buletin (16 iulie 1812), în mîinile armatei franceze.[2]

Pînă la urmă țarul Alexandru I și sultanul Mahmud II ajung la o înțelegere, iar pacea se semnează la București, pe 16/28 mai 1812, în hanul dragomanului Manuc bei. Moldova și Valahia sînt conduse acum de președintele Divanurilor, Vasili Ivanovici Krasno-Milașevici, numit direct de către țar. Acesta le cere mitropoliților să tragă clopotele, să-i aducă pe creștini la biserică și să ridice rugăciuni de mulțumire pentru sfîrșitul războiului.[3] În aceeași zi, 10 iulie 1812, coincidență sau nu, un anume episcop Gherasim îi scrie unui preot din Bolintin să facă o sfeștanie în biserica „spurcată de păgîni“[4]. După șase ani de ocupație rusească, armata primită cu spaimă, dar și cu oarece speranțe de salvare din mîinile necredincioșilor este coborîtă în balanța celor fără de lege. Ar mai fi de adău-

---

1. „Cronica meșteșugarului Ioan Dobrescu (1802–1830)“, ed. Ilie Corfus, în *Studii și articole de istorie*, VIII, 1966, p. 341.

2. BAR, Fond Documente Istorice, DCII/172, 173, 175, 176, 177.

3. BAR, Fond Documente Istorice, MCCXLII/262, 10 iulie 1812.

4. BAR, Fond Documente Istorice, CMXXII/22.

gat că toți cei pomeniți de Tache Merișescu mor tragic în vîltoarea războaielor: generalul Arkadi Aleksandrovici Suvorov (1784–1811) se îneacă, în luna aprilie, la trecerea Rîmnicului, generalul Nikolai Mihailovici Kamenski (1776–1811) moare doborît de febră, tot în aprilie, dar la Odesa[1]. La rîndul său, beizade Dimitrie Moruzi (1768–1812), mare dragoman și negociatorul păcii de la București – o pace dezastruoasă pentru otomani –, sfîrșește în ștreang, la Șumla, omorît de ienicerii lui Ahmed pașa, din porunca sultanului, pentru lipsa de abilitate diplomatică.[2] Despre asasinarea lui Dimitrie Moruzi și a fratelui acestuia avea să scrie și Dionisie Fotino; evenimentul are loc odată cu numirea lui Ioan vodă Caragea ca domn al Țării Românești:

> „Atuncea s-au descăpățînat și cei doi frați Muruzești: beizade Dimitrie, unul din murahașii rînduiți pentru facerea păcii, acuzat pentru că ar fi stăruit de s-au dat Basarabia Rusiei, fu tăiat de către vizir la Șumla; iar frate-său, beizade Panaiotachi, fu tăiat în Constantinopole, îndată ce aduseră capul fratelui său."[3]

1. Despre moartea celor doi generali ruși vezi și Dionisie Fotino, *op. cit.*, p. 250.

2. Dimitrie Moruzi este fiul lui Constantin Moruzi, domn în Moldova (1777–1782) și frate cu Alexandru Moruzi, domn și el în Moldova (1792–1793, 1802–1806, 1806–1807) și în Țara Românească (1793–1796, 1799–1801). Despre activitatea sa vezi Florin Marinescu, *Etude généalogique sur la famille Moruzi*, Centre de Recherches Néohelléniques, Fondation Nationale de la Recherche Scientifique, Athènes, 1987, pp. 62–69.

3. Dionisie Fotino, *op. cit.*, p. 259.

În umbra lui Ioan Hagi-Moscu

Dumitrache Merișescu nu este decît un personaj secundar într-o lume a marilor figuri care domină relațiile comerciale, relațiile politice și relațiile diplomatice. Din acest plan secund, ca un păpușar, Dumitrache (Tache) pune în scenă, în narațiunea poveștii lui, personajele importante din lumea afacerilor de tot felul care au marcat epoca: Ioan Hagi-Moscu, Grigore Brâncoveanu, Grigore Băleanu, Ioan vodă Caragea, Costa-Foru, Dimitrie Moruzi, Alexandru vodă Suțu, Manuc bei, Iancu Jianu. Viața lui curge în umbra istoriei, schimbîndu-și cursul în funcție de destinele celor mari. Spuneam la început că tatăl lui este grec sau vlah de prin Peninsula Balcanică, venit în suita negustorului Ioan Hagi-Moscu împreună cu alți doi frați. De fapt, averea și cariera fraților Merișescu înfloresc (sau se risipesc) sub protecția acestui negustor, devenit mare dregător și mai apoi un pion important în diplomația europeană.

Încă din primele rînduri, Dumitrache Merișescu precizează că a fost botezat de Hagi-Moscu, iar cîteva pagini mai la vale adaugă o altă informație la fel de prețioasă, cum că Anastasie, un alt frate, „ședea la nașul și rudenia Hagi-Moscu, tot în București“. Este toamna anului 1814. Or, la această dată Ioan Hagi-Moscu este un personaj foarte important în viața politică a Valahiei,[1] aflîndu-se în anturajul

1. Ioan Hagi-Moscu este o importantă sursă informativă pentru Imperiul Habsburgic, furnizînd totodată cantități însemnate de fîn pentru armata austriacă. Din acest motiv are două procese financiare și diplomatice cu Curtea de la Viena. Vezi Dumitru Limona, *Negustorii „greci“…*, *ed. cit.*, pp. 311–331.

lui Ioan vodă Caragea și ocupînd dregătoria de mare vistier[1].

Se prefigurează două niveluri de relații clientelare, iar valoarea lor se măsoară în funcție de „darurile“ tranzitate între membrii grupului.[2] Ioan Hagi-Moscu oferă lucruri importante, costisitoare, inestimabile, dar deloc vizibile: informații.[3] Navigînd cu ușurință prin imperii, datorită activității comerciale, stăpînind limbile națiilor, Ioan Hagi-Moscu vinde, odată cu moda și luxul, ultimele știri de prin împărăția Vienei sau de pe mările otomane. În rapoartele diplomatice, portretul său se conturează în funcție de serviciile

1. La 3 iulie 1813, Ioan Moscu ocupă dregătoria de mare vistier și epistat al Epitropiei Obștirilor. Pentru ca două luni mai tîrziu să-l găsim ca „fost“ mare vistier, dar nazir al Casei Podurilor, adică într-o dregătorie la fel de bine remunerată; în noiembrie 1813 ocupă dregătoria de „mare vornic za politie“, pentru ca în iunie 1814 să fie iarăși epistat al ocnelor de sare (V.A. Urechia, *op. cit.*, X/A, pp. 231, 541, 833, 1040).

2. O tranzacție curioasă, din 1815, este dovada acestor relații clientelare. La 17 feb. 1815, Ioan Hagi-Moscu vinde domniței Ralu Caragea moșia de la Conțești, Dîmbovița, cu case boierești de piatră, curte de zid, grajd, biserică de lemn, moară, cîrciumi, pentru 115.000 de taleri. Cîteva luni mai tîrziu, la 1 aug. 1815, domnița îi revinde aceeași moșie, dar cu 162.500 de groși (Arhivele Naționale Istorice Centrale, București, Fond Documente Muntenești, CLIII/ 14, 15, 16, 17. În continuare: ANIC). Groșii și talerii sînt monede de argint care circulă în epocă. Valoarea lor dă seamă de „cadoul“ oferit domniței Ralu și, indirect, domnului în schimbul protecției.

3. Pentru importanța informațiilor și tranzitarea lor vezi Ovidiu Cristea, „Știrea – «marfă de lux». Mărturii venețiene din primele decenii ale secolului al XVI-lea“, în *Revista Istorică*, 14, nr. 3–4, 2003, pp. 195–209. Vezi și Ovidiu Cristea, *Puterea cuvintelor: Știri de război în secolele XV–XVI*, Cetatea de Scaun, Tîrgoviște, 2014.

oferite. În rapoartele austriece, Ioan Hagi-Moscu, agentul și bancherul domnului fanariot Nicolae Mavrogheni (1786–1790) la Viena, este desenat în culori sumbre: „canalia perfectă", mînat doar de bani[1]. Nu același lucru crede consulul Franței la București, Ledoux, care scrie la 23 decembrie 1810: „Hagi-Moscu, unul dintre însemnații boieri ai Valahiei, cel mai luminat și cel mai respectabil [...], este foarte devotat Franței"[2]. Generalul Louis Alexandre Andrault, conte de Langeron, comandantul armatei ruse de ocupație, confirmă îndeletnicirea negustorului Hagi-Moscu – vînzarea de informații atît către Franța, cît și către Imperiul Otoman –, după ce reușește să intercepteze scrisorile lui Ledoux. „Îl consideram de multă vreme trădător", scrie Langeron, exprimîndu-și dorința de a-l aresta și de a-l interoga „sever" pentru a afla „secretul înțelegerii lui cu turcii și cu francezii", dar și numele persoanei care îl informa cu privire la armata rusă. După cum scrie Langeron, șeful armatei ruse, generalul Kutuzov, n-a avut curajul să treacă la o asemenea măsură, „de frică să nu-l jignească cumva pe Napoleon", dar cînd generalul Kamenski a îndrăznit să-l aresteze „n-a găsit nimic" și a fost nevoit să-și ceară scuze.[3]

Am insistat asupra acestui personaj pentru că ne ajută să înțelegem drumurile și călătoriile proteja-

---

1. Théodore Blancard, *Les Mavroyéni: Essai d'étude additionnelle à l'histoire moderne de la Grèce, de la Turquie et de la Roumanie*, Flammarion, Paris, 1893, p. 768.

2. V.A. Urechia, *op. cit.*, X/A, p. 5.

3. *Călători străini despre țările române în secolul al XIX-lea: serie nouă*, vol. I, ed. Paul Cernovodeanu, Editura Academiei Române, București, 2004, p. 349.

tului și finului Dumitrache Merișescu prin lumea evgheniților. O primă trăsătură a acestui grup este solidaritatea, care se manifestă prin susținerea materială și clientelară. Chiar dacă nu o spune explicit în cuprinsul memoriilor sale, Dumitrache vorbește deseori de intervențiile în favoarea sa ale unor oameni care împărtășesc aceeași „identitate mobilă“ – sînt epiroți, greci, sîrbi –, întotdeauna pe drumuri.

Călătorii prin măruntaiele unei țări

Puține știm astăzi despre măruntaiele lumii trecute, despre drumurile și destinele comune pierdute în umbra unei țări. Dumitrache Merișescu ridică cortina și ne lasă să pătrundem în ceea ce se poate numi banalitatea și promiscuitatea vieții cotidiene. El se dovedește a fi un „străin“ ce descoperă cu curiozitate lumea pe care o întîlnește. Memoriile sale sînt construite ca un jurnal de călătorie[1], pătrunzînd prin diferitele straturi temporale și sociale, prin lumi diverse legate de solidarități confesionale și rețele clientelare.

Călătoriile lui Tache sînt provocate de o întîlnire aparent convivială, dar sfîrșită prost:

> „Într-o zi de toamnă eram sfătuiți: am cumpărat o jemnă de la Babicu și friptură de la Furnu, și usturoi

1. Pentru definirea acestui gen literar vezi Alex Drace-Francis, „Towards a Natural History of East European Travel Writing“, in Wendy Bracewell, Alex Drace-Francis (eds), *Under Eastern Eyes*, *ed. cit.*, pp. 1–5.

de toamnă. Am mers la Filaret acolo, și mîncam și beam must."

Mustul înăsprit îi amețește repede pe adolescenții de 17 ani, care se iau la bătaie. Lovindu-și unul dintre prieteni cu o cărămidă în cap și la vederea sîngelui ce țîșnește, Dumitrache se sperie și fuge în necunoscut, lansîndu-se, de fapt, în aventură. Capete atîrnînd în ștreang, mîini, nasuri, urechi tăiate, cadavre lăsate la vedere sînt imaginile care îl urmăresc, care-i alimentează fricile și-i grăbesc pașii:

„Nimăre nu mă gonea, dar mie mi se părea că mă prinde și mă duce la domnitoru Caragea și mă pune în țapă, pentru că adesior sîmbătile punea în țapă pe hoți. Am privit, și mă luasi frica; tot sîmbăta pe vinovații la pușcărie, la unii tăia mîinile cu satîru, la unii tăia nasu și urechile, legați cu mîinile dindărăt, numai scutura din cap."

Astfel de imagini se întipăresc în mintea călătorului și se așază în memoria unui adolescent aflat pe drumul vieții. La aceeași epocă, Teodor Vîrnav, ajuns în București, povestește:

„Cea întîi mirare ce m-au cuprins cînd am ajuns în marginea Bucureștilor au fost aceasta: doi oameni puși de vii în țapă, și altul asemenea spînzurat de grumaz."[1]

1. Teodor Vîrnav, *Istoria vieții mele*, *ed. cit.*, p. 34.

Mărturia este din mai 1813, cînd tînărul Teodor Vîrnav, copil de 12 ani, ajunge la București pentru a fi încredințat spre învățătură negustorului Constandin Lada. Documentele interne dovedesc și ele intransigența unui sistem de justiție pus în mișcare de abilitatea administrativă a domnului fanariot Ioan Caragea, o intransigență accentuată de epidemia de ciumă.

Sărind peste garduri și ocolind ulițele orașului, Tache ajunge în cîmp alături de carele bulgărești ce se retrag agale după ce-i hrăniseră pe bucureșteni cu zarzavaturile lor. Intrăm într-o altă realitate, destul de puțin documentată: zarzavagiii bulgari aduși de ruși pe vremea ocupației din 1806–1812, unii așezați la Cioplea-Dudești, alții răspîndiți prin satele din jurul capitalei, pentru a aproviziona orașul cu legume proaspete.[1] Mai apoi, vodă Caragea le reînnoiește privilegiile, încurajîndu-i să se așeze, să-și construiască locuințe, să-și dea copiii la școală, să învețe românește, să ridice biserici. Cu copiii acestor bulgari

1. Despre politica rusească de colonizare din această perioadă vezi Andrew Robarts, „Imperial Confrontation or Regional Cooperation? Bulgarian Migration and Ottoman-Russian Relations in the Black Sea Region, 1768–1830s“, *Turkish Historical Review*, 3 (2), 2012, pp. 149–167; Alexander Bitis, „The 1828–1829 Russo-Turkish War and the Resettlement of Balkan Peoples into Novorossiia“, *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, Neue Folge, Bd. 53, H. 4 (2005), pp. 506–525. Despre minoritatea bulgară din România vezi și Constantin N. Velichi, *La contribution de l'émigration bulgare de la Valachie à la renaissance politique et culturelle du peuple bulgare (1762–1850)*, Editura Academiei Române, București, 1970; Stelu Șerban, „From Forced Migration to New Patterns of Social Life: Bulgarian Refugees in Teleorman County, Romania, in the Nineteenth Century“, *Hungarian Historical Review*, 6 (3), 2017, pp. 520–542.

Tache este coleg la școală, de la ei primește gulii și învață bulgărește:

> „...În școală era băieții de bulgari. Ne da gulii cînd vinea la școală. Noi întrebam: «Cum să cheamă cutari și cutari?» Și toati ne spunea, și noi le arătam tabla lor pentru că erau *udrăna glaava* [tari de cap]."

După tot felul de peripeții prin satele „urîte" din sud, „fără grădini și copaci", cum scrie, reușește să se strecoare pe prispa unei case bulgărești din Oltenița.[1] Prima întîlnire, primul amor platonic, prima inserție în minoritatea bulgară ne introduc în rutina vieții de zi cu zi, prilej de introspecție și mai ales de definire a „sinelui". Este prima dată cînd acest adolescent analizează cine și cum este el în raport cu cei întîlniți. „Bulgarii" și femeile comunității îi servesc pentru a-și nara propria identitate, propriul statut social.

Fiu de mic negustor boierit, Tache vorbește din perspectiva „logofețelului", așadar superior din punct de vedere social, dar și din perspectiva „străinului", aflat ierarhic departe de zarzavagiii bulgari, simpli, săraci, mîncători de mămăligă de mei cu degetele (și despre care crede, de altminteri, că sînt „tari de cap"). Este o distanță construită social și accentuată de bruma de educație primită de personajul nostru. Totul îl deosebește de cei de aici. Mai întîi de toate se distanțează

1. Este de analizat în ce măsură întîmplările povestite sînt „prezervate" sau „deformate" (David Chirico, *op. cit.*, p. 35) după cum trece el însuși de la influența stilului epic literar la relatarea simplă a unor evenimente.

prin haine. „Costumul" este important în afirmarea identității, în susținerea unei mîndrii sociale, în afirmarea unui evidențe sociale într-o societate a ierarhiilor. Tache Merișescu își afirmă preeminența cu ajutorul hainelor ori de cîte ori are ocazia. Iar ocaziile sînt numeroase pe parcursul călătoriilor sale: „...tot la mine căuta ce sînt eu. Eram îmbrăcat cu anteriu de citabiu, încins cu un donluc, purtam ciacșiri roșii, cibotele era de Țarigrad, galbini, aveam fes și căciula cazachiască și numai în fermenea. Avea și puțintel înfirat, legat la gît cu batistă albă", scrie el, exprimînd mirarea și curiozitatea bulgăroaicelor care-l înconjoară în zorii unei zile de octombrie în satul Oltenița.

Mai apoi iese în evidență prin controlul corpului, care arată însușirea unor norme de servire a mesei, printre care și folosirea cuțitului și a furculiței, lucru cu totul necunoscut țăranilor, ba chiar și unor tîrgoveți sau boiernași:

> „Păunica au gătit mămăligă. Era de mei. Au turnat-o pe masă și făcea bucățele. Au turnat și laptile ce era prin oalile smîntînite. Au pus și brînză de vacă. Mi-au zis: «Mănîncă, neică!» Am răspuns că eu am mîncat turta (azima) de pe coardă. Am cercat mămăliga, și o auziam. Am vrut să mănînc, dară tare crîșnea păn dinți. Au pus-o în lapte. Au zis că așa este bună. Am gustat cu o lingură de lemn, dară să lipea de gură, nefiind deprins nici cu mămăliga de mei, nici cu lingură de lemn. La noi, și la toți, era linguri de cositor și cu taliri tot de cositor, ciorbalîcuri și castroane mari și mici, tot de

cositor. Pe la Paști și la Crăciun scotea de argint la masă. Era și farfurii, dară nu umbla pîn casă."

Fragmentul pune în evidență două lumi diferite: micul boiernaș din lumea urbană a Bucureștiului, îmbrăcat curat și după moda boierească, cu maniere studiate și pentru care mămăliga de mei miroase a sărăcie, a provincialism, a prostime (aici cu sensul timpului: „cei mulți", „mulțimea").[1] Aceste două elemente, hainele și bunele maniere, caracteristice pentru un anumit statut social, revin în narațiune și sînt îngroșate atunci cînd autorul ajunge în preajma unora superiori lui din punct de vedere social.

1. În epocă circulă o serie de reguli de bună purtare adresate cu precădere acestei categorii de mijloc așa cum argumentează Anton Pann, inspirîndu-se probabil de la Dimitrie Țichindeal sau Dositei Obradovici. Pînă la acest jurnal nu am găsit informații despre impactul lor asupra societății. Știm doar că *Școala moralului*, prelucrată de Anton Pann, a cunoscut mai multe ediții, prima fiind tipărită la 1830 (Constanța Vintilă-Ghițulescu, *Patimă și desfătare: Despre lucrurile mărunte ale vieții cotidiene în societatea românească, 1750–1860*, Humanitas, București, 2015, pp. 123–170). Rămîne să credem că va fi citit și asimilat regulile de bună purtare din pomenitele cărticele prelucrate de Țichindeal după Dositei Obradovici. Pentru Dositei Obradovici vezi Wladimir Fischer-Nebmaier, „Dositej Obradović and the Ambivalence of Enlightement", în Harald Heppner, Eva Posch (eds), *Encounters in Europe's Southeast: The Habsburg Empire and the Orthodox World in the Eighteenth and Nineteenth Centuries*, Dieter Winkler Verlag, Bochum, 2012, pp. 217–230.

Călătorii prin universul feminin și tainele amorului

Popasul din satul Oltenița, locuit în mare parte de bulgari, este prima inițiere erotică a memorialistului.[1] Dumitrache Merișescu, adolescentul de 17 ani, pătrunde în universul galanteriei prin intermediul jocului: baba-oarba și corăbiasca (un dans lent ce presupune înlănțuirea dansatorilor într-un cerc). Jocurile sînt prima inițiere în tainele amorului. Deși susține, cum o făcea și Eufrosin Poteca în amintirile sale[2], că are experiență cu fetele prin surori și verișoare, îmbrățișările, mîngîierile, vorbele deocheate, aluziile sexuale îl sperie, îl incită, îl excită, astfel că „amorul platonic" se transformă în „foc". În acest „amor platonic", cum îl numește el, găsim o doză însemnată de spaimă, dată de pierderea în traducerea, în asimilarea și procesarea informației. Fetele vorbesc între ele în bulgărește. Cînd una dintre ele, o „dolfană", aruncă vorbele „o să avem de treabă cu ăsta micu", adolescentului i se activează toate simțurile: „tăceam cu frică după cuvîntul bulgarcei". Fără să destăinuie că înțelege bulgărește, Dumitrache se prinde în joc, în timp ce fetele fac glume deocheate pe seama lui – „Fă, unde

---

1. Episoade asemănătoare se regăsesc și la Osman aga din Temeșvar. Vezi Frédérick Hitzel, *Prisonnier des infidèles*, *ed. cit.*, pp. 81–82.

2. Călugărul Eufrosin Poteca, cu studii la Paris și Pisa în anii 1826–1828, va fi o vreme profesor de filozofie la Academia Domnească din București, pentru a sfîrși ca arhimandrit la mănăstirea Motru. Amintirile sale se construiesc în jurul condiției de călugăr, deseori aflat în imposibilitatea de a-și stăpîni patimile. Vezi Eufrosin Poteca, *Scrieri filosofice*, ed. Adrian Michiduță, Aius, Craiova, 2008, p. 106.

l-ai găsit, surată? Dă-mi-l mie", îi cer bani, se holbează la el fără încetare, îl descos cu cuvîntul, îl amenință – „Fetilor, păziți băiatul, că bulgarii noștri sînt îndrăciți". „Focul" se transformă în vîlvătaie înspăimîntătoare atunci cînd fetele încep să cînte: „Aidi, Iană la poiană / să săpăm o buruiană / buruiana macului / să o dăm bărbatului / să să ducă dracului"[1].

Dincolo de aceste scene de galanterie trecătoare, Dumitrache descrie iubirea bucolică trăită alături de țărăncuța Păuna printre căpițele de fîn și strugurii toamnei, în drumul lor spre nicăieri.

Amor în vremea ciumei

Narațiunea lui Dumitrache Merișescu are loc în anii groaznicei ciume venite odată cu Ioan vodă Caragea. Dacă Ioan Dobrescu descrie ravagiile ciumei coborîte asupra Valahiei, și mai ales asupra Bucureștiului, ca pe o pedeapsă asupra păcătoșilor creștini ce ajunseseră „mai rău decît păgînii", delectîndu-se cu Voltaire și cu limba franceză[2], Tache o descrie din perspectiva adolescentului hoinar:

---

1. Cîntecul este înregistrat de Simion Florea Marian atît pentru Moldova, cît și pentru Bucovina (*Botanica românească*, ed. Antoaneta Olteanu, Paideia, București, 2000, pp. 76–77). Acolo Iana este Ileana, iar macul ar trebui să-l adoarmă pe bărbatul moldovean și să-l omoare pe cel bucovinean. Mulțumesc domnului dr. James Christian Brown pentru informație. Cîntecul este cules și de Vasile Alecsandri (*Poezii populare ale românilor*, Litera, Chișinău, 2001, p. 275).

2. „Cronica meșteșugarului Ioan Dobrescu (1802–1830)", *ed. cit.*, p. 341.

„...Am ieșit din sat [Oltenița, n.m.], dară nu pă drum, pentru că era pază pentru dă ciumă. Era pă la casi fumuri de gunoai. Dacă [din] întîmplarea ar fi pierdut cinevași vreun lucru în drum, nimărea nu lua, dară nici hoți nu era. Pă de o parti frica de molipsire, și pă dă alta st[r]icteţea domnului Caragea: ţapa, spînzurători, tăierea de mîini, tăierea de nas și urechi, ţintuirea de urechi și pă boiernași. Pă însuși sameșul de la Craiova l-am văzut ţintuit la poarta curţii. Îl îmbrăcasi îmbrăcămintea boierilor."

Frica este recurentă, și orice „semn" se transformă într-o isterie, alimentată, de altfel, de imagini întîlnite în zonele vizibile ale comunității. Un alt episod, care se petrece în casa marelui boier Grigore Băleanu, ne arată fragilitatea stabilității acestei lumi și spaimele induse de orice fel de epidemie. Dumitrache – finul, clientul, protejatul marelui vistier Ioan Hagi-Moscu – ajunge aici fecior de casă, avînd în grijă colivia cu canari[1]. Or neastîmpărata slugă se înfruptă din sticla de rachiu, din icre și somon atunci cînd vătaful curţii

1. Venită de la Constantinopol, moda canarilor și a animalelor de companie prinde foarte repede și în Ţările Române, de pe la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. De la „puișor canar" din poezia lui Ianache Văcărescu pînă la canarii marelui vistier Ioniță Canta, trecînd prin „Miliortul", căţelușul „cilibiu" al Dumitranei Știrbei, boierii și boieroacele se răsfaţă, petrecînd în compania acestor animale de companie. Vezi Al. Alexianu, *Mode şi veşminte din trecut*, II, Meridiane, București, 1987, pp. 98–99; N. Iorga, *Scrisori de boieri şi negustori olteni şi munteni către casa de negoţ sibiiană Hagi Pop*, Socec, București, 1906, p. 10.

nu este de față; „nedeprins“, cum avea să se scuze, vomită, speriindu-i pe cei din jur. Se dă alarma, se ferecă porțile curții, „lovitul“ este izolat, slugile, cucoanele și cuconițele așteaptă cu înfrigurare, pîndind ca „șoarecii“ să vadă dacă e rost de fugă. Doar Dumitrache, odată ușurat, își reia plimbarea prin cerdac: „să vadă celi ce se întîmplasi“.

Bălenii sînt unul dintre cele mai importante neamuri boierești ale momentului. Grigore Băleanu ocupă dregătoria de mare vornic (și uneori de mare logofăt) pe toată durata domniei lui Ioan vodă Caragea, și se află mai mereu în preajma acestuia.[1] Cucoana sa – Maria Brâncoveanu, fiica lui Emanoil Brâncoveanu și a Zoei Sturdza – își petrece timpul alături de doamnă, ținîndu-i de urît în liniștea conacului de la Băneasa. În preajma lui vodă, acești boieri, mari dregători, sînt obligați, din rațiuni de prestigiu, să afișeze un lux cel puțin egal cu cel afișat de domn și curtea sa.[2] Dumitrache Merișescu pătrunde în universul acestui boier evghenit și este acceptat în intimitatea odăilor pentru că poartă cu el numele protectorului său. În plus, Dumitrache găsește și un alt protector în persoana dădacei, chira Fotini, „greacă“ și „țarigrădeancă“. Un alt pion important în rețeaua care îi unește pe cei cu același tip de „identitate mobilă“.

Intrus în iatacurile evgheniților, copil de casă, Dumitrache deschide ușile conacului și ne lasă să pătrun-

---

1. V.A. Urechia, *op. cit.*, X/A, pp. 35, 42, 262, 308, 432.

2. Despre curtea domnească și influența ei asupra comportamentelor boierești vezi numărul tematic, coordonat de Toader Nicoară, „Curtea domnească și societatea de curte în Țările Române (sec. XVI–XX)“, *Caiete de antropologie istorică*, nr. 1–2, 2014.

dem în cotloanele lui cu secretele, cu alcovurile și iubirile imaginate sau adevărate. Aici, tînărul fiu de negustor are prilejul să parcurgă o nouă inițiere în tainele amorului, pe care o va descrie apoi sub influența *Erotocritului*. Scenografia este cu totul alta: casele din mijlocul orașului adăpostesc o tînără cuconiță, „frumușică dă mucu dă lumînare“, după cum spune atunci cînd o întîlnește pentru prima oară. Dar înainte de a intra în tainele amorului se cuvine să oferim cîteva informații despre cuconița care se lasă curtată de un adolescent oarecare, aflat cu mult mai jos în ierarhia socială. Episodul ar putea fi o altă ficțiune din narațiunea lui Dumitrache Merișescu, și se prea poate ca Zoe Băleanu să nu-și fi lăsat niciodată condurii sărutați de un tînăr fără poziție în societatea rangurilor. Dar elementele oferite ne ajută să recompunem lumea evgheniților de pe vremea lui vodă Caragea prin intermediul decorurilor, dialogurilor, informațiilor din viața cotidiană.

Zoe Băleanu (1791–1877) are soarta majorității fetelor de mari boieri, pioni importanți în strategiile matrimoniale dirijate de șefii familiilor.[1] Măritată pe la 1811–1812 cu Matei Ghika, fiul banului Costache Ghika, Zoe este repede abandonată de soț. Bolnav de tuberculoză, tînărul Matei pleacă să se caute de sănătate, urmîndu-și tatăl, aflat în slujba Imperiului Otoman, cînd în Italia, cînd la Viena, cînd la Constantinopol. După trei ani de așteptări, Zoe Băleanu, însoțită de

1. Pentru strategiile matrimoniale vezi Constanța Vintilă-Ghițulescu, *În şalvari şi cu işlic: Biserică, sexualitate, căsătorie şi divorţ în Ţara Românească a secolului al XVIII-lea*, Humanitas, București, 2011.

bunica maternă, Zoe Brâncoveanu, cere și obține, prin mai multe jalbe și înfățișări, separarea.[1] Este foarte curios acest proces de divorț, respins într-o primă instanță de vodă Caragea, care a „sfărîmat" anaforaua mitropolitului, dar aprobat cîteva săptămîni mai tîrziu. Consulul Marii Britanii la București în anii 1813–1816, William Wilkinson, scrie că nu este decît un divorț de conjunctură, pentru că tatăl fetei, Grigore Băleanu, ar fi găsit o partidă mai bună: „Tatăl ei, care era instigatorul-șef al cererii ei neașteptate, negociase deja un al doilea mariaj, pentru că servea mai bine intereselor sale"[2]. Asertiunea lui Wilkinson, care descrie procesul de divorț din perspectiva englezului îngrozit de libertinajul românilor, vine în sprijinul narațiunii tînărului Dumitrache Merișescu.

Doica Fotini trage toate sforile acestei povești derulate în mare taină, în spatele ușilor ferecate și în întunericul nopților.[3] Sub diferite pretexte, Dumitrache

---

1. Procesul de divorț are loc între 15 mai și 2 iunie 1815, jalba fiind semnată de Zoe Băleanu și de bunica, Zoe Brâncoveanu (V.A. Urechia, *op. cit.*, X/B, pp. 259–262). Dacă acceptăm că Dumitrache Merișescu a petrecut o vreme în casa marelui vornic Grigore Băleanu în compania fiicei acestuia, atunci întîmplarea trebuie să fi avut loc nu în octombrie 1814, ci în octombrie 1815, cînd Zoe se afla liberă și divorțată.

2. William Wilkinson, *An Account of the Principalities of Wallachia and Moldavia: With Various Political Observations Relating to Them*, Longman, Hurst, Rees, Orme and Brown, London, 1820, pp. 148–149.

3. Dacă luăm în considerare că *Erotocritul* l-ar fi inspirat în compunerea acestui episod, atunci doica Fotini se îndepărtează foarte mult de modelul doicii Frusina de acolo, foarte apropiată de personajul principal Aretusa (Eugenia Dima, *Poemul Erotocrit*, *ed. cit.*, pp. 123 –321). Este posibil ca numele Fotini să fie inspirat de numele cumnatei lui Dumitrache Merișescu,

este chemat să-i țină de urît domniței, deși boierul Băleanu îl concediase după prima zi de slujbă, calificîndu-l drept un „ageamiu“. Dacă dimineața iese pe poarta grădinii, ascuns de privirile celorlalți, pentru lumina zilei dădaca Fotini se străduiește să găsească diferite roluri care să-l aducă în casă: nepot, lipscan de ocazie, edecliu. Orice ezitare din partea tînărului este sever taxată de către dădacă cu ocări: „Ghiezi, gide, pusti!“[1] Cu alte cuvinte, i se spune că trebuie să fii lepros, țap sau sodomit ca să nu-ți placă o cuconiță atît de frumoasă.

Serile se consumă în jocuri de cărți pe sărutatelea sau baba-oarba, îndulcite de pișcoturi și dulcețuri felurite, stîrnite de întuneric, sfîrșite în așternut. Dialogurile sînt redate amănunțit și ar putea fi inspirate de vreo piesă de teatru în limba neogreacă care circula în epocă. Citind *Vîrtejul nebuniei* sau *Generalul Ghica*, observ că dialogurile din teatrul vremii sînt mult mai literare și mai sofisticate decît dialogurile sărăcăcioase și utilitare ale tînărului îndrăgostit.[2]

Photinia Euphrosina, mama istoricului V.A. Urechia – admițînd, așa cum ne-o arată indiciile, că memoriile au fost scrise tîrziu, după stabilirea în Moldova. Legătura de familie dintre Dumitrache Merișescu și V.A. Urechia am găsit-o menționată prima oară în Vistian Goia, *V.A.Urechia*, Minerva, București, 1979, pp. 16–17.

1. Toate dialogurile în limba neogreacă în manuscris au fost traduse de doamna Lidia Cotovanu, căreia îi mulțumesc.

2. Vezi Lia Brad-Chisacof, *Antologie de literatură greacă din Principatele Române*, Pegasus Press, București, 2003, pp. 300–377, 449–465; Andrei Pippidi, „Ultima piesă de teatru din epoca fanariotă“, în Lia Brad-Chisacof (ed.), *Cornelia Papacostea-Danielopolu: In memoriam*, Societatea Română de Studii Neoelene, București, 1999, pp. 123–131.

Dacă nopțile și le petrece alături de Zoe Băleanu, pe timpul zilei Dumitrache hoinărește pe ulițele Bucureștiului, întîlnindu-se cu prietenii, mîncînd bogaci și simiți, frecventînd casa unei cunoscute curtezane, Marghioala, mergînd la slujba de la Mitropolie de Sfîntul Dumitru, îmbăindu-se la baia publică, făcînd diferite comisioane pentru cuconiță, trecînd pe acasă doar pentru a-și schimba cămașa.

O nuntă princiară

Fecior de casă este slujba tînărului Dumitrache, prilej pentru cititor să pătrundă în casa unui mare boier cu dregătorie la curtea domnească. Mărturia vine din interior, devoalînd resorturile vieții somptuoase a evgheniților, pierduți pe cărările risipei din datorie. De altminteri, acest început de secol este revelator pentru decăderea unor importante neamuri boierești, stinse în aura sfidătoare a aparențelor, și pentru nașterea unor noi „neamuri“, ridicate pe hedonismul lucrativ al banului. Prilejul unei nunți este folosit pentru a pune în valoare prestigiul familiei prin intermediul luxului. Plănuita căsătorie dintre fiica marelui vornic Grigore Băleanu și una dintre numeroasele rubedenii din preajma lui vodă Caragea[1] ne oferă prilejul de a pătrunde în febra cumpărăturilor cu adevărat importante din punct de vedere financiar.

1. Cu privire la familia Caragea vezi Eugène Rizo Rangabé, *Livre d'or de la noblesse phanariote en Grèce, en Roumanie, en Russie et en Turquie, par un phanariote*, S.C. Vlastos, Athènes, 1892, pp. 37–43.

Furnizorul familiei Băleanu este negustorul Costa-Foru, lipscan important pe piața de lux a Bucureștiului.[1] El sosește la conacul de la Băneasa, însoțit de calfa Gheorghe Furculiță și de Dumitrache Merișescu, devenit și el calfă pentru o zi, cu carul încărcat cu cutii. Cu pana și călimara agățate la brîu, cu izvodul pregătit să treacă marfa cumpărată pe datorie și să adauge alte și alte mărfuri, horbotele sau vapelurile solicitate, cu brașoveanca pregătită să alerge înapoi la prăvălie pentru solicitări neprevăzute, Costa-Foru dirijează tranzacția cu abilitate, apoi, urmînd instrucțiunile viitoarei mirese și ale dădacei Fotini, se întoarce la prăvălie și aduce marfă și mai multă.

După izvoadele de mărfuri și din corespondența cucoanelor, în toamna anului 1815, moda este destul de amestecată, cu predilecție pentru moda franceză în ceea ce privește forma veșmintelor, dar cu preferință pentru „materiile" prețioase orientale. În cutiile desfăcute de lipscanul Costa-Foru în salonul Bălenilor de la Băneasa se află șaluri și gearuri de Lahore (unul singur costa în jur de 600 de groși)[2], horbote,

1. La 19 iulie 1813, Costa-Foru se află pe lista negustorilor care, declarîndu-se „sudiți" (sub protecția unei puteri străine), refuzau să plătească podăritul pus pe introducerea feluritelor mărfuri de lipscănie. Pe listă, Costa-Foru este trecut cu două care de marfă lipscănească (V.A. Urechia, *op. cit.*, X/A, p. 802). Pentru activitatea comercială desfășurată de Constantin Foru și compania, vezi corespondența păstrată în Arhivele Județene Sibiu și catalogată în Dumitru Limona, *Catalogul documentelor referitoare la viața economică a țărilor române în sec. XVII–XIX*, vol. II, Direcția Generală a Arhivelor Statului din RSR, București, 1967, pp. 13, 42, 43, 100, 102, 110, 111, 119, 157, *passim*.

2. Vezi corespondența dintre doi negustori greci în jurul vînzării acestor șaluri la București și Moscova (ANIC, Fond

pînză de Olanda, atlazuri de mătase, stofe englezești, conduri și ceacșiri, serasir și șamalagea, cercei cu bălașuri și smaralde, inele cu diamante, fulii și egrete, paftale și meși, bonete și panglici, anterie brodate cu fir, fermenele blănite cu cacom, ibrișinuri, testemele, taclituri, fesuri, șalvari. Mărfuri aduse din India, de la Damasc, Moscova, Livorno, Viena, Paris, Londra, Veneția gătesc mireasa de pe malul Dîmboviței.[1] Luxul este puntea de legătură dintre negustori, domni și boieri, regi, cancelari, împărați, viziri, sultani și mărunții artizani de prin diferitele ateliere muncind de zori, ținîndu-și viața de zi cu zi și oferind plăcere, acum, acestei tinere domnițe.

Nu știm cum va fi arătat domnița Zoe Băleanu mireasă și căsătorită în postul Crăciunului din anul 1815 cu cel pe care Tache Merișescu îl numește beizade Dimitri Caragea[2]. El notează doar: „Nunta au fost

---

Documente Muntenești, LXXVII/7, 9 și 17 decembrie 1813. Pentru acest subiect vezi și interesantele catastife de negustori publicate de Gheorghe Lazăr, *Catastife de negustori din Țara Românească (secolele XVIII–XIX)*, Editura Universității „Al.I. Cuza“, Iași, 2016.

1. Despre cultura materială în Imperiul Otoman vezi: Suraiya Faroqhi, „Moving Goods Around, and Ottomanists too: Surveying Research on the Transfer of Material Goods in the Ottoman Empire“, *Turcica*, 32, 2000, pp. 435–466; Donald Quataert (ed.), *Consumption Studies and the Ottoman Empire, 1550–1922: An Introduction*, State University of New York Press, New York, 2000; Suraiya Faroqhi, „The Material Culture of Global Connections: A Report on Current Research“, *Turcica*, 41, 2009, pp. 403–431.

2. Deși Dimitrie Caragea nu este odraslă domnească, ci vreo rudă mai tînără a domnului (nepot sau văr), Dumitrache Merișescu îl numește beizade cel mai probabil datorită distanței sociale considerabile care-i separă. Pînă în acest moment nu

pompoasă. Singur domnu au cununat, și cu doamna". Pentru bietul lipscan, nunta domniței este doar „amărăciune". Intrus în intimitatea casei familiei Băleanu, Tache Merișescu are semeția de a se crede în fantasmele *Erotocritului*, îndrăgostindu-se „lulea" de tînăra cuconiță. „*Zoi mu*", „*pidi mu*", „frumușică dă mucu dă lumînare", adolescentul îndrăgostit nu mai pridideşte cu complimentele la adresa ei, iar ea îl acceptă în preajmă doar pentru „că i se urăște de-nchis". Și atunci cînd, din rațiuni politice, trebuie să se mărite, Zoe nu privește în urmă la tînărul care-i ținuse companie nopțile, sărutîndu-i mîinile, alintînd-o, mîngîind-o, cîntîndu-i cînd grecește, cînd bulgărește, dăruindu-i bibiluri și multe, multe „oftaturi cu lacrimi".

Pe drumul Țarigradului

Atunci cînd domnița Zoe trebuie să plece împreună cu Dimitri Caragea la Țarigrad, unde acesta urmează să preia dregătoria de capuchehaia[1], Dumitrache Merișescu are un loc în suită. La intervenția dădacei Fotini, Dumitrache Merișescu este numit edecliu (tc. *ydecli*) la curtea beizadelei. De altminteri, cu toată bunăvoința negustorului Costa-Foru, adolescentul

---

am găsit nici un alt document cu privire la această căsătorie dintre Zoe Băleanu și Dimitrie Caragea. Doar acest jurnal menționează episodul mariajului interpus între divorțul de Matei Ghika și căsătoria cu Ștefan Hagi-Moscu.

1. N-am reușit încă să-l identific pe acest Dimitri(e) Caragea. De regulă, dregătoria de capuchehaia este ocupată de membrii familiei domnești, pentru că acest reprezentant este și garant al fidelității față de Sublima Poartă.

este considerat mult prea bătrîn pentru a începe cele ale uceniciei. Noua slujbă îi aduce băiatului o înfumurare și „fodolie" fără margine: „umblam ca un titirez, intram și ieșeam fără să am treabă. Eram neoprit, desigur, edecliu a lui beizadea". Iar cînd primește și uniformă, „fodolia" atinge paroxismul:

> „Au venit terzibașa (starostele de croitori – n.n.) a palatului. Mi-au croit 2 rînduri de haine, 2 caftani de idecliu și o giubea și beniși, papuci cu mești. Au adus 2 donluci pentru legat la cap. Dacă m-am îmbrăcat, mă fodoliam. [...] Mi-au dat și un anger de bașa-bași. «Ei, Dimitri!» Așa mă numea. Mi să părea că eu eram cît și bezadea."[1]

Edecliul Tache Merișescu nu este decît un slujitor mărunt la curtea acestei beizadele, un valet rătăcit printre atîția alții pentru a spori grandoarea stăpînului. Fudulia ține pînă la frigul din postul Crăciunului. Sub presiunea Porții, vodă Caragea îl pornește în cele din urmă pe acest beizade, rudă apropiată, spre Constantinopol: „Noi eram în car, șădeam cam zburliți. Era pîn postu Crăciunului. Era coviltir peste noi. Ne-am vîrît în fund". Călătoria către Țarigrad se face pe drumul poștelor, în convoi, sau pe drumurile cunoscute, pentru a se evita tîlharii la drumul mare, care fac legea în epocă. În plus, ciuma încă bîntuie, iar

1. Despre costumația unui edecliu vezi și Petronel Zahariuc, „Bacșișuri, mătăsuri și argintării: Călătoria boierilor moldoveni la Constantinopol în 1822", în Dan Dumitru Iacob (ed.), *Inventare de averi în secolele XVII–XIX*, Editura Universității „Al.I. Cuza", Iași, 2015, pp. 355–356.

lazaretele sînt mai mult decît obligatorii.[1] Așa că Tache se leagănă în hopurile căruțelor de poștă, ținîndu-i companie țarigrădencei chira Fotini, trecînd prin Brăila, Măcin, Hîrșova, întîmpinați de pașale, afumați și aerisiți spre a nu duce molima înapoi de unde a venit. La Hîrșova, domnița se simte din ce în ce mai rău: „mergea cocoana mare de-i da doftorii". Cum starea ei de sănătate se înrăutățește, sau poate ca urmare a unui plan politic bine ticluit de vodă Caragea, de a nu-și lăsa familia și rudele pe seama turcilor, domnița și beizadeaua se întorc la București.[2] Dar convoiul, „cu zăloage de turci", merge mai departe la Varna, la Mesembria (Nesebar), și de aici încărcat în corabie, apoi escortat pînă la casele lui Caragea, de la Therapia, în oftaturile repetate și prelungite ale chirii Fotini, care iterează cu teamă: „Ah, dragul meu, dragul meu, orice s-ar spune, ce ne pasă nouă!?"

Îngrijorările chirii Fotini sînt cît se poate de întemeiate într-un imperiu în care domnește o atmosferă generală de suspiciune și teamă. Cei cunoscuți îndeobște sub numele de fanarioți ocupă poziția cea mai vulnerabilă, cunoscînd grandoarea sau mizeria, stăpîniți mereu de frica de a-și pierde capul, ei și familiile lor. Beizade Nicolae Suțu, fiul ultimului domn fanariot al Țării Românești, captiv așteptărilor și jocurilor

---

1. Despre ciumă și crearea de cordoane sanitare în Imperiul Otoman vezi: Daniel Panzac, „Politique sanitaire et fixation des frontières: l'exemple ottoman (XVIIIe–XIXe siècles)", *Turcica*, 31, 1999, pp. 87–108; Daniel Panzac, *La peste dans l'Empire ottoman, 1700–1859*, Editions Peeters, Louvain, 1985.

2. Mai multe detalii cu privire la călătoriile boierilor români către Constantinopol vezi în interesantul studiu propus de Petronel Zahariuc, *op. cit.*, pp. 311–370.

diplomatice în Arnautchioi (Arnavutköy), pe malurile Bosforului, notează: „numai Dumnezeu știe cu cîte precauții trebuiau înconjurate chiar și distracțiile copiilor în vremea aspră și sîngeroasă a domniei sultanului Mahmud". Povestește apoi cum, improvizînd un dans pe întuneric și fără muzică, ar fi fost văzuți de bostanci-bași (șeful poliției) ce trecea pe mare și chemați la cancelaria poliției din Constantinopol. Sau cum tînărul Aleco Vlahuți avea să-și piardă capul pentru că-și făcuse apariția la fereastra unei case din Therapia cu *sarik* înfășurat în jurul capului, fără să știe că turbanul tocmai fusese interzis.[1] Cercetările lui Matthew Elliot, Oliver Jens Schmitt și Maurits H. van den Boogert[2] susțin spusele lui Nicolae Suțu cu privire la codurile vestimentare și comportamentale obligatorii în Imperiul Otoman și mai ales la Constantinopol. Mai mult, după incidentul din 17 decembrie 1791, cînd în moscheea Ayasofya un nebun aruncase cu un glonte în sultanul Selim III, proferînd injurii pe limba lui, măsurile s-au înăsprit. Speriat,

1. Nicolae Suțu, *Memoriile Principelui Nicolae Suțu, mare logofăt al Moldovei (1798–1871)*, ed. Georgeta Filitti, Humanitas, București, 2013, pp. 55–59.

2. Matthew Elliot, „Dress Codes in the Ottoman Empire: The Case of the Franks", în Suraiya Faroqhi, Christoph K. Neumann (eds), *Ottoman Costumes: From Textile to Identity*, Eren, Istanbul, 2005, pp. 103–123; Oliver Jens Schmitt, *Les Levantins: Cadres de vie et identités d'un groupe ethno-confessionnel de l'Empire Ottoman au „long" 19e siècle*, Isis, Istanbul, 2007; Maurits H. van den Boogert, „Intermediaries par excellence? Ottoman Dragomans in the Eighteenth Century", în Bernard Heyberger, Chantal Verdeil (eds), *Hommes de l'entre-deux: Parcours individuels et portraits de groupes sur la frontière de la Méditerranée (XVIe–XXe siècle)*, Les Indes savantes, Paris, 2009, pp. 95–114.

sultanul a decretat „curățirea“ capitalei de „străinii“ aflați fără treabă pe străzi.[1]

Se adaugă aici și o componentă dată de statutul incert al acestor fanarioți, folosiți și eliminați rapid atunci cînd loialitatea lor se găsește sub semnul întrebării. Domnul Caragea are momentele lui de cumpănă, care se întrevăd și în memoriile acestui Merișescu, cînd temerile se transformă în zvonuri și sufocă adevărul.

Dacă chira Fotini are experiențele ei cu domnii și sultanii, Dumitrache este mult prea tînăr ca să ofteze sau să fie paralizat de frică. Sub protecția aparențelor de edecliu și „nepăzit de nimeni“, cum scrie, se furișează pe ulițele orașului. Într-una din zile, întîlnește un bogasier sîrb pe care-l cunoaște din București; acesta îl sfătuiește să abandoneze Therapia, pentru „că s-au trimis capigii la București, că vodă n-au plătit haragiul de cinci ani, și ti-or tăia turcii“. Informația îl sperie pe tînărul edecliu și, dacă pînă atunci mai ofta în așteptarea domniței, perspectiva tăierii capului îl îndeamnă să abandoneze iubirea pentru lucruri mai practice.

Zumbul Han (Sümbüllü han) este adăpostul negustorilor creștini de prin Balcani și de prin Țările Române, al „brașovenilor“[2]. Hanul pare a fi o adevărată fortificație, care își închide porțile pe timpul nopții, după

---

1. Vezi în acest sens Betül Başaran, *Selim III, Social Control and Policing in Istanbul at the End of the Eighteenth Century: Between Crisis and Order*, Brill, Leiden, 2014, pp. 2–3.

2. Despre han ca loc de rezidență al negustorilor creștini din Imperiul Otoman a se vedea: Sophia Laiou, „The Ottoman Greek «Merchants of Europa» at the beginning of the 19th century“, in Evangelina Balta, Georgios Salakidis, Theoharis Stavrides (eds.), *Festschrift in Honor of Ioannis P. Theocharides:*

cum povestește memorialistul. Odăile au „două rînduri de paturi“, suprapuse, chiriașul trebuind „să să suie pe scări“ ca să ajungă în pat. Chiria nu este prea mare, și din acest motiv „stau mai mulți negustori“; toate odăile sînt ocupate. Un alt fapt important este acela că aici locuiesc în mare parte „sudiți nemțești“, așadar hanul se află sub protecția Imperiul Habsburgic și al Prusiei, bucurîndu-se de intervenția celor două consulate sau ambasade pentru siguranța negustorilor. De altminteri, negustorul sîrb care îl ajută pe Tache este un astfel de „sudit neamț“. El îl sfătuiește să-și schimbe repede hainele și să-și facă rost de acte pentru a putea supraviețui în Constantinopol. Ferecat în han, de teamă, Tache iese doar cînd își schimbă înfățișarea: „mi-au făcut haini nemțești, mi-au cumpărat o pălărie și mi-au dat un pașaport nemțesc, că dacă mă va întreba turcii să-l arat“.

Ce fel de identitate și-a cumpărat Tache Merișescu? Cum arăta acest „pașaport nemțesc“? Tache nu oferă nici un fel de informație, dar este de reținut această trecere de la statutul de „homo ottomanicus“ la cel de „neamț“ – cu alte cuvinte, „frînc“.[1] În plus, Tache nu pronunță niciodată numele celorlalți. Ce nume poartă acest negustor sîrb? Dar unchiul său pe

---

Studies on the Ottoman Empire and Turkey, Isis, Istanbul, 2014, p. 327.

1. Pentru definirea a ceea ce era considerat a fi un supus otoman, vezi Maurits H. van den Boogert, „Resurrecting Homo Ottomanicus: The Constants and Variables of Ottoman Identity“, *The Journal of Ottoman Studies*, XLIV (2014), pp. 9–10. Vezi și Fatih Yeșil, „How to Be(come) an Ottoman at the End of the Eighteenth Century“, *The Journal of Ottoman Studies*, XLIV (2014), pp. 123–139.

care îl va întîlni cîteva pagini mai la vale? Dar ceilalți membri ai grupului de negustori „ascunși“ în Zumbul Han? Cine sînt ei? Ce limbi vorbesc? Cum reușesc să se înțeleagă? Există un limbaj comun specific negustorilor? Traian Stoianovich crede că limba greacă este limba negustorilor – limba comercială care le ușurează mobilitatea socială și circulația pe drumurile Imperiului Otoman.[1] Preluînd argumentul lui Stoianovich, Christine Philliou vorbește despre elenizarea acestei elite negustorești a creștinătății balcanice, care duce la inserarea ei într-o vastă rețea de promovare socială, politică și culturală.[2] Așadar, Dumitrache Merișescu reușește să pătrundă în rețeaua negustorească prin intermediul limbii grecești, pe care o stăpînește foarte bine. Parte a rețelei, Dumitrache beneficiază de solidaritate și ajutor, astfel că se transformă foarte ușor într-un „protejat“ (sudit) al Imperiului Habsburgic, presupunem, statut care îi aduce o serie de alte avantaje[3].

Cu noua înfățișare, Dumitrache pornește într-o nouă călătorie prin măruntaiele Bezistenului, bazarul acoperit al Stambulului, în căutare de mărfuri ieftine, căscînd gura, de cele mai multe ori, urmîndu-l și ajutîndu-l pe negustor pentru a-și plăti „datoria“: „Orișiunde mergea, eu tot cu dînsul, și purtam cîte o

---

1. Traian Stoianovich, „The Conquering Balkan Orthodox Merchant“, *The Journal of Economic History*, 20 (2), 1960, pp. 290–291.

2. Christine Philliou, *Biography of an Empire: Governing Ottomans in an Age of Revolution*, Berkeley, University of California Press, 2010, pp. 15–16.

3. Despre statutul de „protejat“ vezi și Sophia Laiou, *op. cit.*, pp. 313–331.

boccea cu ibrașim, mătăsuri și cele ce cumpăra pentru București". Seara, după ce porțile hanului se închid și culucii (straja) se pornesc pe stradă, negustorii se adună la cafenea ca să afle una, alta, să privească la caraghioslîcuri[1], să bea cafea și tutun, să uite de spaimele călătoriilor. Cafeneaua (la fel ca și cîrciuma) este unul dintre cele mai importante locuri de socializare, unde informațiile, zvonurile, rumorile se împrăștie și împărtășesc. Aici află eroul nostru că vodă Caragea „au fugit în țara nemțească la Beci", că suita și calabalîcul capuchehaiei venite din „Bogdania" au fost luate de vizir, că tînărul edecliu e dat dispărut și căutat. La cafenea se fac glume, se aruncă cu vorbe, se colportează povești. Aici, unul dintre negustori se amuză pe seama edecliului „frumușel" luat de turci. Există un întreg folclor pe seama turcilor „colombaragii", colportat ici și colo, așa că nu îi este greu săracului Tache să se imagineze în brațele unui ienicer și să se înfricoșeze: „eu tăceam și ascultam".[2]

1. Caraghioslîcul (tc. *karagözlük*) este foarte gustat și în Valahia, sub forma teatrului de umbre la curtea domnească și pe la marile case boierești. Caraghioslîcul sau mascarlîcul este la fel de apreciat de norod, sub forma teatrului de păpuși jucat direct în uliță sau cu ocazia tîrgurilor. Din cauza limbajului obscen, caraghioslîcul este deseori interzis în prima parte a secolului al XIX-lea (Constanța Vintilă-Ghițulescu, *Patimă și desfătare*, *ed. cit.*, pp. 384–385). Pentru Imperiul Otoman și popularitatea *karagözlük*-ului vezi Dana Sajdi, *The Barber of Damascus*, *ed. cit.*, pp. 162–165.

2. Iordache Golescu (1768–1848), în piesele sale de teatru, invocă deseori această practică, probabil o legendă care redă teama de turci, străini atît din punct de vedere etnic, cît și confesional (*Scrieri alese*, Cartea Românească, București, 1990, pp. 31–32, 308).

„Turcii“ sînt o denumire generică, așa cum arată Palmira Brummett în studiul ei asupra narațiunii de călătorie[1]. Dumitrache nu se oprește să ofere detalii, ci doar exprimă sumar ceea ce spun și alți călători despre „turci“. „Turcii“ întîlniți de Dumitrache sînt agresivi și capricioși („belalii“), feroci, „blestemați“, sodomiți[2]. Etichetează, așadar, un grup, fără a se opri asupra indivizilor, de care se ferește. De altminteri, interacțiunile dintre cele două lumi sînt aproape inexistente: Tache privește de departe straja cum cutreieră orașul, ienicerii „capricioși“ gata să se ia la bătaie, norodul de pe ulițe, dar niciodată nu se apropie – din teamă, din necunoaștere[3].

Loc de întîlnire și de socializare, cafeneaua îi pune împreună, într-o zi, pe Tache și pe unul dintre unchii săi, un frate al tatălui care a rămas în Imperiul Otoman, în timp ce Fotache își căutase norocul peste Dunăre. O nouă aventură începe și o nouă identitate se preconizează: „A doua zi am trecut la Pera, la dichiu, și au luat pentru mine un pașaport de sudit nemțesc“. Începe ucenicia în negustoria cu bumbac. Timp de un

1. Palmira Brummett, „You Say ‘Classical’, I Say ‘Imperial’, Let’s Call the Whole Thing Off: Empire, Individual, and Encounter in Travel Narratives of the Ottoman Empire“, *The Journal of Ottoman Studies*, XLIV (2014), pp. 21–44.

2. Vezi și Ambroise Firmin Didot, *Notes d’un voyage fait dans le Levant en 1816 et 1817*, Typographie de Firmin Didot, Paris, 1821.

3. Vezi și Edhem Eldem, „Foreigners on the Threshold of Felicity: The Reception of Foreigners in Ottoman Istanbul“, in Donatella Calabi, Stephan Christensen (eds), *Cultural Exchange in Early Modern Europe: II. Cities and Cultural Exchange in Europe, 1400–1700*, Cambridge University Press, Cambridge, 2007, pp. 114–131.

an și jumătate se perindă prin locuri cunoscute și mai puțin cunoscute, de la Smirna la Veneția, de la Ostrov la Salonic, de la Sfîntul Munte la Ierusalim, cărînd în boccele bumbac, astar, castambol, alagele, ibrișin. Aventura se încheie la Alexandria, cînd unchiul moare de ciumă pe neașteptate, lăsînd corabia încărcată cu teancuri de bumbac și un nepot neajutorat la mîna „conțulatului“. Consulatul (Imperiului Habsburgic) intervine în virtutea dreptului ce-l avea asupra supușilor săi, sudiții, confiscă întreaga marfă, iar lui Tache îi dă 700 de lei, îl suie pe o corabie și-l trimite la Galați. Debarcă în port după aproape doi ani de cînd părăsise Valahia, avînd în tolbă mătănii, mosc, unt de trandafiri, rahatlîcuri, roșcove de India. Sîntem în 20 septembrie 1817.

Ultima frază este un fel de profesiune de credință: „Prin urmare cred istoriile“. Cu alte cuvinte, dacă toate acestea mi s-au întîmplat mie, un simplu muritor, atunci toate istoriile trebuie să aibă o fărîmă de adevăr. Doar că aventurile lui Dumitrache Merișescu nu se încheie aici.

După călătorie. Destinele

Zoe Băleanu nu are o soartă prea fericită, cu toate că nu va cunoaște niciodată sărăcia. Căsătoria cu acel beizade Dimitri Caragea a ținut pînă în 1818, cînd domnul Ioan Caragea se va refugia la Pisa, însoțit de o suită numeroasă de clienți și beizadele, după ce avusese grijă să-și pună la adăpost averea acumulată, mai ales în băncile din Europa Apuseană. Fuga princiară trebuie să fi fost o grea lovitură pentru marele vornic

Grigore Băleanu, dar se va fi orientat foarte repede, găsind poate cea mai bună partidă și soluție: Ștefan Hagi-Moscu, fiul bogatului boier, negustor și bancher Ioan Hagi-Moscu.

Dumitrache Merișescu își povestește doar o parte din experiențele de viață. Este posibil să existe și alte manuscrise, pe care nu le-am descoperit încă. Cercetarea în arhivele românești este mai degrabă rodul hazardului și al perseverenței, în absența unor cataloage cît de cît informative. Atunci cînd am început să citesc memoriile acestui tînăr, am demarat și o anchetă după numele și urmele lăsate prin arhive, iar numele Merișescu apare recurent în documente de tot felul. Dificil este pentru istoric să pună împreună doar acele personaje care fac parte din puzzle-ul poveștii lui. Memoriile vorbesc de Manolache și Foti Merișescu, de Dumitrache, Anastasie, Ioan, Nițu și Păuna.

Despre Manolache, fratele lui Foti Merișescu și unchiul lui Dumitrache, am reușit să aflu că la 28 noiembrie 1803 era epistatul cărnurilor politiei București, avînd asupra sa scaunele de tăiat vitele.[1] Cu alte cuvinte, negoțul cu carnea vitelor strînse de fratele său îi aducea destul de mulți bani cît să-și facă o grădină ce se alimenta direct din Dîmbovița, după cum își amintește Tache. După această dată, urma lui se pierde, pentru a apărea în vidomostiile boierești la 1829 ca Manolache ban, bătrîn și sărac, locuitor în Tîrgul Pietrei.[2]

---

1. V.A. Urechia, *op. cit.*, XI, pp. 259, 350, 396. Vezi și documentul din 28 ianuarie 1804.

2. Alexandru V. Perietzianu-Buzău, „Vidomostie de boierii Moldovei aflați în țară la 1829“, art. cit., p. 277 . Un Manolache

De la becer domnesc la paharnic de Neamț

După Constantin Sion, Dumitrache rătăcește între Galați și Focșani, fiind cavaf, adică negustor și meșter de pantofi ieftini. Mai apoi, Dumitrache ar fi fost stolnic în curtea clucerului Alecu Niculescu de la Rîmnic.[1] În catagrafia de la 1829, clucerul Alecu Niculescu este pomenit în relație cu fiul Costache, rămas în casa părintească din Rîmnic și avînd rang de spătar al doilea.[2] Pînă în acest moment nu am găsit alte detalii care să mă ajute la precizarea activității acestui Merișescu în casa și curtea clucerului din Rîmnic.

În această perioadă a anilor 1820, Dumitrache se alătură beizadelelor Alecu și Iorga Sturdza (1822) tocmai cînd tatăl acestora, Ioniță Sandu Sturdza, ajunge domn al Moldovei (1822–1828). O vreme este becer la curtea domnească, cu misiunea de a supraveghea „beciul în care se păstrează ale mîncării".[3] Fiind un bun

---

Merișescu este întîlnit și la 30 august 1828, logofăt de divan, de data asta în Valahia, pus să cerceteze pricina de judecată dintre Gheorghe Bucșănescu și moșnenii bumbuiești (ANIC, Fond Documente Muntenești, LIX/115). Nu știm dacă este vorba despre același personaj.

1. Constantin Sion, *Arhondologia Moldovei*, Minerva, București, 1973, pp. 167–168.

2. La 1812, paharnicul Alecu Niculescu este chemat să dea socoteală despre lemnele cumpărate, în calitatea sa de „magasier de lemne" (V.A. Urechia, *op. cit.*, XI, pp. 686–688). Alecu Niculescu este ridicat la rangul de mare clucer, din paharnic, la 7 octombrie 1822 (Ioan C. Filitti, *Catagrafie oficială de toți boierii Țării Românești la 1829*, Tipografia Curții Regale, București, 1929, p. 332).

3. D. Fotino, *op. cit.*, p. 309.

administrator, vodă îl ridică la rangul de paharnic, oferindu-i totodată și mîna unei tinere din anturajul doamnei.[1] Deși rangurile își cam pierduseră din puterea economică și politică de odinioară, totuși puterea simbolică valora încă foarte mult.[2]

Despre această cutumă a măritișului domnesc se tot vorbește în istoriografia românească, dar fără o susținere documentară foarte consistentă. Se spune că printre obiceiurile domnilor se numără și acela al măritișului fetelor din anturajul doamnelor și al însurătorii tinerilor de pe lîngă domn, uneori în cadrul unor ceremonii speciale. Surorile Manoliu ajung la curtea domnească în suita doamnei Ecaterina Sturdza în împrejurări destul de tragice. Bănuit că ar face parte din Eterie, hagiului Manoliu din Iași îi este incendiată și jefuită casa de către armata turcă. Hagiul își pierde averea și soția în acest incendiu[3]. Noul domn pămîntean, Ioniță Sturdza, se va ocupa de creșterea și educarea orfanelor Smaranda și Eufrosina, luîndu-le la curtea domnească. Pentru Dumitrache Merișescu, vodă Sturdza o alege pe Smaranda. Eufrosina se va căsători cu clucerul Alexandru Popovici, iar unul dintre copiii cuplului va fi cunoscutul istoric V.A. Urechia[4].

---

1. Constantin Sion, *op. cit.*, pp. 167–168.

2. Vezi Constanța Vintilă-Ghițulescu, *Evgheniți, ciocoi, mojici: Despre obrazele primei modernități românești (1750–1860)*, Humanitas, București, 2013.

3. Vistian Goia, *op. cit.*, p. 16; vezi și V.A. Urechia, *Iuda, episod din timpul răzmeriței de la 1821*, Editura ziarului Apărarea Națională, București, 1901, p. 126.

4. V.A. Urechia, *Din tainele vieței: Amintiri contimporane (1840–1882)*, studiu introductiv de Leonidas Rados, Polirom, Iași, 2014, p. 4.

Acum ar fi momentul stabilirii cuplului Merișescu în Tîrgul Pietrei, cumpărînd, la 23 aprilie 1824, o casă de la paharnicul Enache Adam[1]. Greu de știut cum va fi fost viața tinerilor însurăței. Probabil destul de dificilă, pentru că la 1829, cînd are loc catagrafierea boierilor Moldovei, Dumitrache este înregistrat ca fiind sărac, fără moșie, locuitor în Tîrgul Pietrei (Piatra Neamț de astăzi).[2] Cu rang de paharnic apare și la 7 septembrie 1829, cînd Divanul Judecătoresc al Moldovei îi poruncește să cerceteze situația unor moșii pe care postelnicul Ioan Cantacuzino le avea în Tîrgul Pietrei.[3]

În acest context al sărăciei, Dumitrache se vede nevoit să vîndă casa, cu toate acareturile ei, la 5 martie 1832, unui oarecare căminar Anghel, cu suma de 16.500 lei. Despre căminarul Angheli Vali, Constantin Sion spune că este „o pocitură grecească", îmbogățit cu ajutorul boierilor Ghiculești[4], în timp ce Nicolae Suțu îl consideră agent în slujba Rusiei, careia îi furniza informații despre marii boieri ai Moldovei[5].

---

1. BAR, Fond Documente Istorice, MDXLI/13. Pentru boierul Enache Adam vezi Constantin Sion, *op. cit.*, p. 12. Stabilirea paharnicului în ținutul Neamț ar putea fi legată tot de Ioniță vodă Sturdza, care avea moșii aici.

2. Alexandru V. Perietzianu-Buzău, art. cit., p. 277; vezi și Mihai-Răzvan Ungureanu, *Marea Arhondologie a boierilor Moldovei (1835–1856)*, Editura Universității „Al.I. Cuza", Iași, 1997, p. 191, unde un Dumitrache Merișăscu este paharnic, fără a se menționa anul.

3. ANIC, Fond AN, MMCCCLXIX/8.

4. Constantin Sion, *op. cit.*, p. 51.

5. Nicolae Suțu, *op. cit.*, p. 138. Vezi și Dan Dumitru Iacob, „Testamentul și inventarul averii Smarandei Balș", în Dan Dumitru Iacob, *Avere, prestigiu și cultură materială în surse*

Vînzarea s-a făcut după toate criteriile epocii, cu martori și semnături autografe: Dumitrache semnează actul cu „adeverez dempreună cu soția mea, Smaranda“[1]. La scurtă vreme, Dumitrache se răzgîndește cu privire la vînzarea casei, considerînd că a primit mult prea puțin și s-a lăsat înșelat. Între timp, Smaranda dă „formalicească jalobă către instanția judecătorească“, prin care cere nu numai oprirea vînzării, ci și „siguranța“ zestrei pe care a adus-o în casă la căsătorie. Negocierile se reiau, și Dumitrache primește alți 2.000 de taleri de la căminarul Anghel Vali, care cedează doar „ca să scape de mai multă supărare și să-și statornicească desîvîrșit temeinicia acestei cumpărături“[2]. Pentru siguranța zestrei și pentru ca tranzacția să nu mai fie iarăși contestată, Dumitrache oferă soției lui, drept garanție, locul și binalele (clădirile) „toate“ din Valea Viei, moșie aflată tot în Tîrgul Pietrei, partea dinspre mănăstirea Sfîntul Ioan, cumpărate și îmbunătățite cu banii și eforturile paharnicului. Smaranda se arată mulțumită de această „garanție“, declarînd că a cîștigat în locul banilor din zestre „avere“, mult mai „folositoare“. Semnează actul cu „Smaranda Mereșeasca paharniceasa“.[3]

---

patrimoniale: Inventare de averi din secolele XVI-XIX, ed. cit., pp. 393–394.

1. BAR, Fond Documente Istorice, MDXLI/13.

2. Negocierile durează mai bine de 2 ani. La 13 februarie 1835, soții Merișescu îi cedau casa căminarului Angheli Vali, arătîndu-se mulțumiți de înțelegere, actul fiind trecut în Condica țivilă sub numărul 1434 abia la 10 aprilie 1836. BAR, Fond Documente Istorice, MDXLI/13.

3. *Ibid.*, 6 noiembrie 1834.

Moșia Dălhăuți, locul de redactare a memoriilor, acolo unde familia deținuse vii și poate și o casă, este pierdută de mult. Catagrafia obștească a Țării Românești din 1831 notează drept proprietari în moșia satului Dălhăuți pe stolnicul Iancu Done și schitul Dălhăuți.[1]

Aici, la Valea Viei, paharnicul Dumitrache Merișescu îl primește pe nepotul Vasile, fiul Eufrosinei, care se ascunde de căldurile ieșene ale verii 1844. „Era o localitate foarte romantică", își amintește V.A. Urechia, „și în care unchiul meu tăiase un fermecător parc, cu alee, arbori fructiferi, chioșcuri decorate cu stampe, jocuri de inel, de popici etc." Purta numele de Valea Viei pentru că era singurul loc din Piatra unde „se încercase plantarea unui pogon, două de vie"[2]. Tot aici se va afla și pe vremea Revoluției de la 1848, dar și a epidemiei de holeră, cînd Eufrosina, recăsătorită cu Enăcache Cosmiță, se adăpostește în casele surorii sale, luîndu-l și pe tînărul Vasile, abia scăpat de boală. Pentru a se proteja de epidemie, paharnicul Dumitrache Merișescu transformase moșia într-un adevărat bastion cu „strejeri în jurul proprietăței", izbutind „să conserve neatinsă de boală toată casa, familia și servitorii săi destul de numeroși".[3] Mărturia nepotului arată că paharnicul Merișescu, trecut prin diferitele slujbe ale ținutului Neamț, trebuie să fi fost la acea vreme destul de înstărit. La 10 octombrie 1856 este încă în viață, cu slujba de curator al creditorilor

---

1. Ion Donat, Ion Pătroiu, Dinică Ciobotea, *Catagrafia obştească a Țării Româneşti din 1831*, Helios, Craiova, 1999, p. 145.

2. V.A. Urechia, *Din tainele vieței*, *ed. cit.*, pp. 14–15.

3. *Ibid.*, p. 26.

lui Gheorghe Furnică, pentru care este recompensat cu 10% din valoarea binalelor vîndute la mezat.[1]

Ipoteze și concluzii

Născut în Imperiul Otoman, din părinți creștini ortodocși, Dumitrache este un supus otoman, care se aventurează pe drumurile imperiului în această calitate. Făcînd parte din grupul negustorilor, Dumitrache vorbește română, bulgară, greacă, turcă, lucru esențial pentru orice negustor. De asemenea, personajul este foarte bine integrat atît în rețeaua urbană, cît și în rețeaua comercială balcanică, ceea ce îi facilitează accesul la informații și relații. Cu alte cuvinte, poate

1. ANIC, Fond AN, MMCCCXLVII/1. La această epocă, un alt Dumitrache Merișescu apare cu regularitate în arhivele din Țara Românească: pentru că Dumitrache și Costache Merișescu refuză să se implice în facerea caldarîmului din fața caselor părintești din București, se declanșează o întreagă anchetă cu privire la transmiterea patrimoniului. Cei doi frați se dezic de moștenirea paternă, așadar și de sarcina primită din partea autorității locale, în speță Eforia orașului București, de a contribui la pavarea uliței pe care se afla casa părintească. Deși documentele sînt extrem de importante, ele arată că acest Dumitrache Merișescu este un alt personaj: fiul unui clucer Ioan Merișescu, are ca frați pe Costache, Eleni și Elisafta (ANIC, Fond Înaltul Divan 97/1834). Acest Dumitrache Merișescu din București ajunge pitar și se implică în complotul bulgaro-greco-român din 1843, care viza înlăturarea proaspăt-numitului domn Gheorghe Bibescu și declanșarea unei revolte antiotomane cu punctul de pornire la Brăila (Constantin N. Velichi, *La contribution de l'émigration bulgare de la Valachie...*, *ed. cit.*, p. 167). Am amintit de el și pentru a sublinia capcanele generate de coincidențele de nume, care pot să contopească două destine diferite.

fi considerat un candidat veritabil pentru ceea ce a fost îndeobște definit ca *homo ottomanicus*[1]. Dar dacă, retrospectiv, Dumitrache Merișescu vorbește despre sine ca fiind „creștin", născut la București, din părinți creștini, plătitori de dări către domnul fanariot Ioan Caragea, așadar către Marele Senior (Sultanul), ceilalți îi vor atribui identități ceva mai precise. De exemplu, zece ani mai tîrziu, în catagrafia alcătuită de autoritățile moldave (1829), Dumitrache este înregistrat ca fiind fiul lui „Fotachi Merișescu grecul".[2] La mijlocul secolului al XIX-lea, originile sale balcanice nu se pierduseră încă, în ciuda inserării personajului în rețeaua boierimii locale moldave. Constantin Sion scria la 1856, în *Arhondologia boierilor Moldovei*, că Dumitrache ar fi „cavaf bulgar", „pripășit în Moldova prin ajutorul familiei Sturdza".[3]

Destinul lui Dumitrache Merișescu este însă mult mai aproape de personajele studiate de Christine Philliou: Dionisie Fotino sau Ștefan Vogoride, de exemplu, fără a atinge vizibilitatea acestora, bineînțeles. Aparținînd unei familii de negustori „balcanici", refugiată din diferite motive în Valahia, Merișescu se numără printre cei care au „intrat în serviciul și cultura fanariote"[4]. Dumitrache își începe cariera sub aripa protectoare a patronului său: fanariotul Ioan

1. Maurits H. van den Boogert, „Resurrecting Homo Ottomanicus", art. cit., pp. 16–17; Meropi Anastassiadou, Bernard Heyberger (eds), *Figures anonymes, figures d'élite: pour une anatomie de l'Homo ottomanicus*, Isis, Istanbul, 1999.

2. Vezi Alexandru V. Perietzianu-Buzău, art. cit., p. 277.

3. Constantin Sion, *op. cit.*, pp. 167–168.

4. Christine Philliou, *op. cit.*, p. 39.

Hagi-Moscu. Cînd patronul dispare, Dumitrache încearcă să se prindă într-o altă rețea clientelară și să intre sub patronajul unei alte familii importante și influente: Sturdza. Întreaga lui carieră în administrația Moldovei se leagă de evoluția în timp a patronilor aleși, promovînd sau sărăcind alături de aceștia.

Alte două ipoteze importante se desprind din analiza memoriilor lui Dumitrache Merișescu. Prima se leagă de aceste memorii construite diferit de celelalte prin stil, limbaj, comportament. Memoriile sînt prima mărturie a limbii și limbilor vorbite în diferitele straturi sociale, susținînd o prezență activă a „grecilor“[1] în modelarea unei educații și a unei culturi. Se prefigurează un limbaj specific care-l ajută pe Dumitrache să înțeleagă și să fie înțeles pe drumurile sale prin Valahia (și mai tîrziu prin Moldova) și prin Imperiul Otoman. Cu ajutorul limbajului își construiește o identitate „mobilă“, susținută de un anumit tip de comportament, de un anumit tip de costum. A doua ipoteză se conturează în jurul relațiilor clientelare care

---

1. „Greci“ este denumirea generică în epocă pentru toți creștinii ortodocși veniți de peste Dunăre, din Imperiul Otoman, care monopolizează activitatea comercială și meșteșugărească. Unii dintre ei vin în suita domnilor fanarioți, primind dregătorii importante în Divan. În această epocă se întrevede deja o atitudine ostilă împotriva aceastor „greci“, dar ea va exploda abia după 1834. Vezi în acest sens Lidia Cotovanu, „'Chasing Away the Greeks': The Prince-State and the Undesired Foreigners (Wallachia and Moldavia between the 16th and 18th Centuries)“, în Olga Katsiardi-Hering, Maria A. Stassinopoulou (eds), *Across the Danube: Southeastern Europeans and Their Travelling Identities (17th –19th C.)*, Brill, Leiden, 2017, pp. 215–253.

țin acest grup, dominat de personalitatea lui Ioan Hagi-Moscu. Mobili prin prisma activităților desfășurate – negustori, artizani, dădace –, „grecii“ sînt legați printr-un tip de solidaritate aparte. Călătorind prin Imperiul Otoman și periferiile sale (Valahia), Dumitrache întîlnește întotdeauna greci, bulgari, sîrbi gata să-l ajute. Identitatea lor adună trei elemente: ortodoxia, un limbaj comun, mobilitatea.

Urmărind firul vieții acestui personaj, observăm cum se străduiește să pătrundă în diferitele rețele clientelare, care îl ajută să obțină slujbe și ranguri. Așa ajunge în mijlocul unei așa-zise „elite intelectuale moldave“, avîndu-l ca pilon central pe Gheorghe Asachi, care devine un prieten apropiat al paharnicului nostru.[1] Apropierea de Gheorghe Asachi poate explica redactarea memoriilor, ca și faptul că Merișescu adoptă alfabetul de tranziție. Rămîne însă deschisă întrebarea cu privire la ignorarea acestor memorii de către nepotul său. V.A. Urechia este cunoscut pentru activitatea de editare de documente din arhivele secolului fanariot. Se poate ca memoriile să fi fost ascunse pe undeva printre paginile celor 13 volume de documente cu privire la *Istoria românilor* și să nu fi atras atenția pînă acum.

Scrierea autobiografică exersată de Dumitrache Merișescu se înscrie în definiția propusă de Philippe Lejeune cu privire la autobiografie. Cu alte cuvinte, scrierea este „o narațiune retrospectivă în proză“, identitatea personajului principal se asociază unei

1. V.A. Urechia, *op. cit.*, p. 15. („La moșul meu, D. Merișescu, am văzut mai întîi pe Gh. Asachi“, scrie Urechia, povestind cum avea să-i fie prezentat ca un „franțuz“).

„persoane reale“ și accentuează „istoria personalității sale“. Povestind doar anumite aspecte din viața sa „în spiritul adevărului“, scrierea este „un pact autobiografic“ cîștigat.[1] Ceea ce propune Dumitrache are legătură cu un „adevăr“ trăit de el însuși. „Cred istoriile“, conchide la finalul călătoriei, invitîndu-l pe cititor să creadă și el, pe baza „informațiilor adevărate“, uneori susținute de personajele importante, care garantează prin implicarea în realitatea istorică a narațiunii compuse.

Mulțumiri

Manuscrisul lui Dumitrache Foti Merișescu a zăcut în arhivele mele mai bine de un deceniu. Cînd Wissenschaftkolleg zu Berlin m-a invitat să fac parte din prestigiosul grup de cercetători internaționali (2015–2016), m-am gîndit că poate îmi voi găsi timp să-l transcriu. Și așa a fost. Dar aventurile lui Dumitrache Merișescu păreau neverosimile în absența unor informații cu privire la epocă, scriere, limbaj. Am apelat așadar la ajutorul unor colegi și prieteni mult mai informați decît mine în anumite aspecte ale cercetării. Domnul profesor Andrei Pippidi a citit cu entuziasm manuscrisul și m-a însoțit pe tot parcursul documentării, oferindu-mi din cînd în cînd piste în conturarea figurii paharnicului Merișescu. Ema Timotin a citit întregul manuscris, controlînd cu atenția

1. Pilippe Lejeune, *Le Pacte autobiographique*, Seuil, Paris, 1975, p. 14.

lingvistului formele și cuvintele mai puțin întîlnite în alte scrieri ale timpului. Lidia Cotovanu m-a ajutat cu traducerea dialogurilor din limba greacă, oferindu-mi o serie de lecții lingvistice legate de sensul cuvintelor grecești, trecute prin coruperea inevitabilă, în timp ce Elena Siupiur m-a ajutat cu traducerea dialogurilor din limba bulgară. Nicoleta Roman și Bogdan Mateescu mi-au indicat unele documente de arhivă cu informații despre celălalt Dumitrache Merișescu, care apare cu regularitate în documente, fiind implicat într-o mulțime de litigii. Alex Drace-Francis și Wendy Bracewell au făcut comentarii entuziaste, oferindu-mi o serie de sugestii atunci cînd, invitată de Alex, am vorbit pentru prima dată despre Dumitrache Merișescu, în aprilie 2017, într-un seminar organizat la Universitatea din Amsterdam. Cu James Christian Brown am lucrat pentru un studiu în limba engleză, plecînd de la acest jurnal, prilej de discuții folositoare și îndreptări utile.[1] Colegiul Noua Europă a fost, ca întotdeauna, gazdă primitoare, oferind cu generozitate timp și spațiu cercetărilor mele. Radu Gârmacea mi-a oferit sugestii cu privire la editarea textului din manuscris și a primit cu entuziasm publicarea acestui volum în colecțiile Editurii Humanitas. Tuturor le mulțumesc. Eventualele erori de interpretare îmi aparțin în întregime.

1. Două variante scurte ale acestei introduceri au apărut după cum urmează: Constanța Vintilă-Ghițulescu, „Amintirile unui boier valah de pe vremea lui Ioan vodă Caragea (1814–1817)“, *Revista Istorică*, 1–2, 2017, pp. 77–98; Constanța Vintilă-Ghițulescu, „'I Believe in Stories': The Journey of a Young Boyar from Bucharest to Istanbul in the Early Nineteenth Century“, *Turcica*, (50) 2019, pp. 287-320.

Acest studiu a fost susținut de proiectul *Luxury, Fashion and Social Status in Early Modern South-Eastern Europe (LuxFaSS)*, cu numărul ERC–2014-CoG no. 646489, finanțat de European Research Council și găzduit de New Europe College, București.

Constanța Vintilă-Ghițulescu

Notă asupra ediției

Manuscrisul se păstrează la Arhivele Naționale Istorice Centrale, București, Fond Manuscrise, sub cota 1773, cu titlul *Viața lui Dimitrie Foti Merișescu de la Colentina, scrisă de el însuși la 1817.*

Pe ultima pagină de manuscris, autorul scrie: „20 septemvrie 1817. Dumitrache Merișescu, în vîrstă de 20 de ani. Dălhăuți". Însemnarea ne-ar duce cu gîndul la redactarea în această perioadă, mai ales că evenimentele narate sînt foarte aproape de momentul 1817, dar scrierea folosită – în alfabetul de tranziție – ne îndreaptă mai degrabă spre mijlocul secolului al XIX-lea, într-o epocă pentru care o astfel de producție literară e specifică. Manuscrisul pare a fi o retranscriere a unor note anterioare, pentru că, pe alocuri, scrierea este corectată cu creion chimic negru sau îndreptată, cu intervenții deasupra rîndului. Este posibil ca amintirile să fi fost redactate imediat ce autorul lor a poposit la Dălhăuți, cu aventurile proaspete în minte și cu dorința vie de a le așterne în scris. Totuși, cîteva observații asupra textului și scrisului mă îndeamnă și către ipoteza unei redactări mai tîrzii. De pildă, la 1856, Dumitrache scria încă în chirilice, așa cum și semna, clar și îngrijit – după cum se vede în alte documente din arhive. În textul memoriilor, personajul nostru, născut în București, amestecă graiul muntenesc cu cel moldovenesc, cel din urmă asimilat după stabilirea la Dălhăuți. Aceste elemente ar așeza scrierea sau prelucrarea acestor memorii, după note timpurii, abia în partea a doua a vieții

Manuscrisul a fost scris pentru a fi citit. Dumitrache Merişescu îşi imaginează un public care să-i asculte poveştile, adesea comice şi imprevizibile. Aşa că le scrie în limba pe care o vorbeşte, fără prea mare atenţie la structura frazei sau la gramatică. Analiza manuscrisului dezvăluie detalii importante despre limba vorbită de norod în viaţa de zi cu zi, cu preluări şi prelucrări ale cuvintelor uneori destul de diferite de originalele lor. Obiectele de îmbrăcăminte sau unele alimente se regăsesc în împrumuturile din limba greacă, bulgară sau turcă, transcrise ca atare. Ele au reprezentat dificultatea cea mai mare în transcriere şi interpretare, din cauza formelor corupte ale cuvintelor. Multe dintre aceste cuvinte au dispărut odată ce moda orientală a fost înlocuită de moda „franţuzească“ sau „europeană“. De altminteri, şi această influenţă este vizibilă, atunci cînd Dumitrache Merişescu vorbeşte despre „amorul platonic“ pentru a-şi descrie prima poveste de dragoste.

În transcrierea manuscrisului am urmat normele folosite de colecţia „Documenta Romaniae Historica“ şi normele de redactare a textelor vechi româneşti, încercînd să redau cît mai fidel textul memoriilor. Am respectat particularităţile limbii române de la începutul secolului al XIX-lea, pe care am descoperit-o prin intermediul acestui jurnal, neintervenind pe text. Potrivit practicii editoriale consacrate, am redat particularităţile de pronunţie dialectale sau pe cele care ţin de istoria limbii, precum şi formele gramaticale specifice, utilizînd ortografia actuală. De pildă, *e* iniţial l-am trascris ca *ie* în situaţiile precum *eşire* = *ieşire*, *o* ca *oa* atunci cînd corespunde diftongului din limba contemporană (*fome* = *foame*, *moşă* = *moaşă*, *coconă* = *cocoană*). *Ia* (scris uneori *ía*, alteori *ea*) după consoane, şi mai ales în poziţie finală, l-am transcris în general *ea* (*mergía* = *mergea*, *ajungía* = *ajungea*, *avía* = *avea*, *cafía* = *cafea*). Acest *ía* corespunde slovelor chirilice ꙗ, ѧ şi poate semnala, în multe cazuri, pronunţia moldovenească. Am îndreptat tacit dublarea vocalei *a* în cuvintele *faaci*, *draaci*, *gaard,* datorită inconsecvenţei autorului, dar am păstrat forma *paaci* (*pace*), astfel notată de-a lungul întregului manuscris (alături de forme ca *voroavă* sau chiar de unele structuri sintactice dialectale, frecventele terminaţii în *i* în loc de *e* sînt o marcă a graiului moldovenesc, altoit pe un solid substrat muntenesc – *dă*, *pă*, *pîn*, *acilea* etc.). Am redat literele omise în [croşete]. Am adaptat

sau am introdus punctuația conform normelor actuale, pentru a face textul cursiv. Am folosit grafia cu *î* și *sînt*, care dă seamă cu mai multă acuratețe de realitatea textului vechi. De asemenea, am considerat utilă introducerea ghilimelelor pentru a marca diferența dintre vorbirea directă și vorbirea indirectă, dintre dialog și narațiune. Am împărțit textul, care curge în manuscris fără întreruperi, în paragrafe și secvențe. Pentru mai buna orientare a cititorului în text, am stabilit în Cuprins un sumar analitic. Supratitlul de pe coperta volumului îmi aparține.

Pentru redactarea notelor lexicografice am folosit următoarele dicționare: Ladislas Gáldi, *Les mots d'origine néo-grecque en roumain à l'époque des Phanariotes*, Kir. M. Pázmány Péter Tudományegyetemi Görög Filológiai Intézet, Budapest, 1939; August Scriban, *Dicționaru limbii românești (etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme)*, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună", Iași, 1939; Emil Suciu, *Influența turcă asupra limbii române*, Editura Academiei Române, București, 2 vol., 2009–2010; Lazăr Șăineanu, *Influența orientală asupra limbei și culturei române*, 2 vol., Socec, București, 1900; Heimann Hariton Tiktin, *Rumänisch-Deutsches Wörterbuch*, Staatsdruckerei, Bukarest, 3 vol., 1903–1925.

C. V.-G.

Viața lui
Dimitrie Foti Merișescu
de la Colentina,
scrisă de el însuși
la 1817

Într-o zi, stam după citirea[1] tragidii lui Orest și a lui Erotoclit și mă miram. M-am hotărît ca să-m fac și eu o istorie pentru celi mie întîmplati.

Eu sînt născut la anul 1797, botezat de Hagi Moscu. Taica făcea negutătorie cu cirezi. Toamna le tăia la zalhana la Colintina. I să zicea cuparu Foti Merișescu. La anul 1802 mi-aduc aminte că la cutremuru cel mari aveam o morișcă cu ciocani în grădină din apa ce învîrtea roata din Dîmbovița, din sus de băile turcești. Grădina era a unchiului, paharnicu Manolachi, tot Merișescu. La 1806 toamna au venit muscalii. Era și turci în București, la Radu Vodă în turn era arvați[2] și oliteni (pentru ce, nu știu). S-au făcut mari frică în București, cu turcii, Tiresinikiolu pașa turcesc de la Giurgiu, Sitan sișipada[3].

Mi-aduc aminte că și fămeile cu cobilița spăria pă turci. Zicea că fugeau fără șăi și fără frîie, dar noi, copiii, și mai mari între noi, am ieșit pă Podul Tîrgului

1. În ms.: ciitirea.
2. *Arvat*, mercenar, croat sau sîrb.
3. Suprascris. Probabil Aydin Pașa.

de Afară, tocmai unde se faci Tîrgu Moșilor. Muscalii vinea pă drumul Colintinii. Era înșirați, ni să părea că capătul ajungea la Pantelimon. Era cazaci cu suliți lungi, era dragoni. Ni să părea că au două capiti, avea săbii în mîna lată, iară pă gios era un mare șir cu haine vierzi, peni în cap de cal. Și da din tunuri, cîte unu, cîte unu mergea rîndul pînă la Pantelimon, dară ce era mai frumos că nu se mai auzea nimărea de cîntarea muzicilor; și bătea tobi[le] lor, cazacii cînta din gură, dragonii cu trîmbițele și vînători, încet, tot rîndu. Poati mai tot Bucureștii ieșisiră la cîmp, de privea. Au intrat în tîrg tocmai mai noaptea. Noi, băieții, mergeam toți după muzica dragonilor, că aceia intra în București. Auzeam ofițerii, striga: *„Na prava, na leva, cistka“*[1], zicea. Asta era după tăierea domnului Angerliu[2].

Noi, de multe ori, cîntam pe coastă la Mitropolie, pe deal:

Frunză verdi lemn sălciu
ticălosul Angerli
tot hain s-au arătat
țara au prădat
că multe au stîrnit
oierit și văcărit
pusisiră raiaua
ca să ia toată paraua

---

1. *Na pravo, Na levo, Za cesti!* La stînga, La dreapta, Pentru onor! (rus.). Mulțumirile mele se adresează doamnei Elena Siupiur pentru traducere.

2. Constantin Hangerli, domn al Țării Românești între 1797–1799, executat din porunca sultanului la 1799.

n-au gîndit să să păzească
de porunca împărătească
de sabia arăpească
și al li le ...[1]

Pe la 1812, priveam pe bezădea Dimitrache Moruzu cum juca jiritul[2] cu turcii ce să numea murahază[3] și ghenerarii Kameski și Sovorof, cari s-au înecat la Rîmnicu Sărat. Muscalii să întorcea[4] să meargă la bătaie cu franțujii. Femeile îi petrecea pîră la Colentina. Unele era ascunsi subt pod. Noi, băieții, le chiuiam și strigam lor: „La Colintina, Plumbuita, undi și undi ceia cu titra“[5].

Eu petreceam fără de grijă la anul 1814. Taica să însurasi la Focșani. Era la via numită Dălhăuța, unde și mama vitregă avea vie alăturea. Frate-mieu, Nițu, era la Craiova, la unchiu nostru. Alt frate, Ioan, era cu taica la Focșani și cu surorile mele mai mari. Alt frate, Anastasi, șidea la nașul și rudenie Hagi Moscu, tot în București. Vîrsta mea era de 17 ani la 814.

1. Versurile care circulau pe seama lui Constantin vodă Hangerli se regăsesc și în alte manuscrise din epocă. Dumitrache Merișescu și le amintește destul de corupt față de versiunea păstrată în manuscrisul 4768, ff. 26–31, de la Academia Română. Vezi și *Cronici şi povestiri româneşti versificate (sec. XVII–XVIII)*, ed. Dan Simonescu, Editura Academiei Române, București, 1967, pp. 307–312.

2. *Jirit*, gerid, girit, sport tradițional turcesc în care se aruncă sulița (bățul) din galop.

3. *Murahaz*, înalt demnitar, stăpîn, ambasador.

4. Cu sensul de retragere.

5. *Cu titra*: profesorul Andrei Pippidi sugerează că ar fi vorba de cei care aveau grade, ofițerii. Soldații ruși erau încartiruiți la Mănăstirea Plumbuita, în Colentina.

Într-o zi de toamnă eram sfătuiți: am cumpărat o jemnă[1] de la Babicu și friptură de la Furnu, și usturoi de toamnă. Am mers la Filaret, acolo, și mîncam și beam must. Am mîncat noi, dar mustu era cam înăsprit, că am chefăluit[2] din noi. Au început sfada. Unu au dat o palmă prietenului meu, Marcu. Eu m-am mînăiet și am luat o cărămidă mică. Mergînd să scap pe Marcu, el mi-au dat o palmă, și eu, cum eram cu cărămida în mînă, am dat cu pumnu în capul lui. Dară, fiindcă era cărămida ascuțită, au intrat în capul lui și au năvălit sîngele. Dacă am văzut sîngele, fiind și amețit de must, am rupt-o la fugă peste garduri, prin grădini și prin vii. Nimăre nu mă gonea, dar mie mi se părea că mă prinde și mă duce la domnitoru Caragea și mă pune în țapă, pentru că adesior sîmbătile punea în țapă pe hoți. Am privit și mă luasi frica; tot sîmbăta pe vinovații la pușcărie, la unii tăia mîinile cu satîru, la unii tăia nasu și urechile, legați cu mîinile dindărăt, numai scutura din cap.

Ieșind peste garduri, la cîmp, am văzut un bătrîn și am zis: „Tată, bătrînule, ce sat este ala departi?“ Au zis că-i Slobozia Nou. Am pornit într-acolo. Am ajuns două cari bulgărești cu bivoli. M-am dezbrăcat de fermenea, rămîind numai în antiriu, că eram tari asudat. Bulgarii să întorcea din București, vîndusi zarzavaturile. Eu aveam de gînd să mă sui în car, să mer[g], și pîră a nu mă sui în car m-au întrebat: „Unde mergi, băieti?“ Eu am zis că merg la satu Slobozia. „Dar cine-i taică-tău acolo, de ți-au făcut așa haini buni?“ Am zis

---

1. *Jemnă*, jimblă, pîine albă.
2. *Chefălui*, sens vechi pentru a se ameți, a se îmbăta.

că sînt la stăpîn și mi-e frică de ciumă, că au murit lîngă noi, și mi-au dat voi să mă duc. Mi-au venit dor de maică-mea. „Dară cum o cheamă?“ Eu am zis un nume: „Tudora, maica biata Tudora!“ „Nu este în sat la noi.“ „Este moașă, și-i bătrînă.“ „Biata!“, au zis grădinaru. „Rămîi la grădină cu noi și mîine te duc eu în sat. Vezi că-i noapti?“ Eu temîndu-mă că mă văd cei [de] la București, pentru mine satu nu era departe.

Am luat-o mai trepejor, dară amurgul sării, drumul meu era pă lîngă o arie. Mi-am pus în gînd să dorm în pai, m-am acățărat pă vîrful unui stog dă pai, mi-am făcut cuib la mijloc. Era cam cu frig, dară am adormit. Am auzit prin somn vorovind, eu tăceam dă frică, dară am auzit și rîzînd; și ca să văz mai bine, încetișor, mă lungeam. Deși era frumoasă lună, dară eu nu puteam să văz, că era cam subt stog; fără veste am alunecat cu paile. Am căzut peste dînșii. Eu am țipat dă frică, căzînd peste dînșii. [La] țipătul meu, au tulit-o de-a fuga. Eu m-am deșteptat că sînt căzut și căutam să mă învălesc cu paiele căzute, dară pă pămînt era un urcior cu must tare bun și o mari bucată de mălai, era și o friptură de oaie. Toate era buni, că tari-mi era foami și seti, dară frica nu-mi ieșa din ciolani. Am mai înnoit-o: gîndeam, dacă s-ar întoarce ăi de subt stog, m-or bati văzînd un băiet, ci nu dracu. Am întins-o spre sat, ci era tari aproape. Dară, pîră [a] nu intra în sat, ca să întărît cîinii, am văzut o mică jitărie a satului. Am intrat acolo, uși nu avea. Era numai o vatră de jitărie. M-am culcat pă dînsa, vîrîsem mîinile în sîn și genunchii mi-ajungea dă gură.

Abia adormisem, tremurînd. Mă simt că mă clatină. Eu tăceam dă frică. Zicea: „Ioani, scoală, mă, că au venit la noi dăsigari. Nu știi tu că esti mîini nunta?“ Mai zicea: „Degeaba ai fugit de la arii. Eu am fost și nu am găsit mîncarea noastră.“ Eu [am] zis: „Dă-m[i] pace, fa, că nu sînt eu Ion.“ Curvișina dracului mi-au dat un pumn, ocărîndu-mă: „Sarsailă, tot tu erai pi stog? Așteaptă-mă, draci…“

Eu, spăimîntat, m-am sculat, am purces în sat. Toți dormea. Am zărit o mică lumină la o fereastră, aveam un par de la un gard, dară cîini[i] erau toți pă paaci. Am împins în ușă, ce nu era încuiată. Am găsit o nevastă lîngă foc, gemînd. Eu am zis: „Leică, să dorm pînă mîine acilea?“ Au răspuns: „Dumnezeu te-au adus, că omul meu aștept să vie, că sînt bolnăvită.“ Am zis cu spaimă: „Dă ciumă?“, pentru că era ciumă în București. „Ba, ba, eu m-am bolnăvit dă copil.“ Nu știam cuvîntul, că fămeile asupra facerii așa le vorovea. Eu m-am culcat pă o laviță, puind capul pă o c[h]ebie[1]. Adormisem. M-am trezit într-o lumină mai mare de opaiț, și mă ruga să mă duc la moașă să vie mai degrabă. „Du-te, mă rog, flăcăule. Dacă a veni bărbatul meu, ț-a da ce-i ceri. Fă-ți pomană, că pe dînsul am așteptat.“ „Eu nu sînt dă acilea, nu știu unde șade.“ „Ieși și te du drept la biserică, și în dosul bisericii esti o salcie lîngă bordei.“

Am ieșit afară, luna era luminată. Am căutat drumul drept ce ducea la biserică. Adevărat, era [un] bordei și o salcie. Am st[r]igat la ferestuică: „Moașî,

---

1. *Chebie*, din tc. *kebe*, aici cu sensul de manta țărănească din aba.

moaș[î].“ Au răspuns: „Cini-i? Vino înăuntru.“ Intrînd am zis: „Aidi moaș[î] la noi, că gaga ari să facă.“ „Nu merg, nu merg, că am să merg la alta. Aștept să vie bărbată-său, că sînt slabă. Dă-mi paaci, că nu merg.“ „Dară apoi te duc în spinari.“ În casă era singură, și întuneric. Am luat-o de mîini, silită. Am scos-o afară. Era luna întunecată. Cam cu sila am luat-o în cîrcă, cam cu greu mergînd eu cu dînsa în cîrcă. De nebăgări de samă am cîrnnit drumul. Am dat cu pieptu de un puț, dară am gîndit că este vreo tulpină. Am întors spatili ca s-o iau mai bine. Am lăsat-o de mîini și îndată au picat în puț. Parcă au zis un „ce-i?“...[1] Am înțeles că era puțul fără cumpănă. Ei, Tachi, ce faci acu? Frica morții pentru mine era mult mai ușoară. Cu pas repede mergeam, dar unde, nu știam. Satile de cîmp [sînt] urîte, n-au copaci, n-au grădini, n-au nici îngrăditури. Nu mergeam drept, ci tot volti, șovăi[nd].

Iată și un holtei tocmai atuncea s-au ivit de la o casă. Au ieșit înaintea mea. Începusem a tremura de frică. Era un holtei și să uita la mine. Eu tăceri. Eu mă gîndeam că mă cunoaști. Au zis: „Unde mergi dumneata?“, pentru că hainili nu-mi era de sătean. Am croit o minciună că vin de la București și merg la Craiova și am rămas de cari. „Merg și le ajung“. Au răspuns: „Ți-oi spune mîine. Vino, încet, și te culcă în așternutul meu pe prispă, că eu acum vin înapoi. Și dimineață te îndreptez.“ Eu eram silit a face orice ar zice. M-am culcat încet pe prispă. Mi-am acoperit cap[ul] într-un țol. Adormisem. Am simțit că mă trage dă piceri. Zicea: „Măi, Ioani, fricosule. Scoală! Nu știi

1. Așa în ms.

că mîini este nuntă, să duci dăsigaru și rămîi fără motocei și panglici?“ Am ridicat capu și am zis: „Dă-mi paaci, fa“! S-au uitat la mine și m-au stupit, zicînd: „Arză-te focul, boala dracului, tot cu tine mă întîlnesc“. S-au auzit din casă un glas: „Curvulici[1] și țolină[2] ce ești“. Fata au fugit. Au ieșit afară. Au stat lîngă mine. Eu pusesem țolul peste cap. Au zis: „Cini era?“ N-am răspuns nimica. Tatăl lui Ion au rădicat țolu și să uita la mine. La lumina lunii au văzut că sînt cu căciulă cu fund. Au zis: „Ce cauți noaptea? A?“ Am zis tot o minciună, că m-am rătăcit și un flăcău m-au adus să dorm pîră a veni el și dimineața mă duce în București, că tot ari trebuință. Gazda au zis: „Culcă-te, jupîne.“ Dacă am auzit zăvoru, m-am sculat tari încet[3], m-am uitat la lună încotro mergea și am pornit-o mai iutișor. Poate mai ieșeam din sat.

Iată o fetiță cu cămașa albă și cu două ziegri (foti turcești). Au venit drept la mine și s-au uitat. M-au întrebat de unde viu noaptea. Eu tot o minciună țineam. Fetița au zis: „Nebunule, n-am auzit de drum la Craiova. Tu te duci să te îneci în Dunăre. Drumu Giurgiului, sînt 2 poști bune, dară p-acolo nu știu. Vino la noi acasă, că sînt singură“. Am fost bucuros, că nu știam unde merg. Nu departe era casa. Fără a descuia ușa, ne-am pus pe prispă, și cu tăceri ne uitam unul la altul. Eu gîndeam la cîte să făcuse, una după alta. M-au întrebat: „Cum te cheamă?“ Am zis: „Tachi mă

1. *Curvulici* (curvulice), curvă.
2. *Țolină*, femeie rea și vicleană.
3. În ms.: încecăetu.

cheamă." „Neică Tachi, să rămîi la noi. Eu nu sînt d-acilea". Am întrebat-o și eu: „Dar pă dumneata cum te cheamă?" Au zis: „Păuna. Nu ți-i drag numile?" I-am răspuns că am o soră Păunica. Mi-au zis: „Ți-i dragă?" „Ba, mi-i dor, de aia mă duc la Craiova." „Dară eu îți sînt dragă?"

Deși la anul 1814 împlineam 17 ani, dară mă stăpînea rușinea, nefiind învățat[1]. Au luat o chei[i] de lemn dă la strașină, au descuiat, am intrat în casă, luîndu-ne unul cu altul prălej. Păunica m-au luat în brațe. Nu am zis ba. M-au s[t]rîns, ne-am dăzmierdat. Amor platonic. Au luat scăpărători și au aprins o bucată de iască. Au pus-o în cîlți. Făcîndu-i vînt, s-au aprins. Sub pat era plin de lemni, uscături și baligă uscată. Au făcut focu. Eu așteptam să să aprinză și să ne mai jucăm.

Iată, intră două feti și zici: „Ole, ole, surată, dă treabă ești? Dă cînd te căutăm? Știi, surată, că noi n-am dormit dă aseară?" Au zis una către alta, bulgărește: „Ima malcu da rabota a da icdim."[2] Bulgarca era o dolfană[3]. Eu tăceam cu frică după cuvîntul bulgarcei. Înțelesesem, că în școală era băieții de bulgari. Ne da gulii cînd vinea la școală. Noi întrebam: „Cum să cheamă cutari și cutari?" Și toati ne spunea, și noi le arătam tabla lor, pentru că erau *udrăna glava*[4]. Tot eli au zis: „Fă, unde l-ai găsit, surată? Dă-mi-l mie", au zis bulgarca. Păunica au zis: „Ba, zic. Că tu ai pe Ion."

---

1. Lecțiune incertă. Șters în ms.
2. Има малко да работа а да ицдим. O să cam avem de treabă (pînă o să înțeleagă; bg.).
3. *Dolfan*, dolofan, trupeș, dar și bogătaș.
4. Ударена глава, tari de cap (bg.).

„Știi tu, fă, surată, ari să să ducă dăsăgaru și [ai] să rămîi fără țiocuși, fără panglici. Dă-mi, fă, surată, 60 parali.“ „N-am, surată. N-am.“ Păunica se întoarce către mine și zisă: „Neică Tachi, ai 60 parali?“ Cam dă frica bulgarcăi, am zis că am 2 nesfieti[1], cari era legati într-un capăt de basma. Au aprins opaițu. Eu am scos basmaua din sîn.

„Tata era boiernaș pus asupra aurarilor, de strîngea birul, cîte 1 dram % aur nelucrat. Hoții din Olt l-au păzit, toamna cînd au dus biru. Jianu[2] cu tovarășii lui, hoțul cel mari, l-au omorît și au luat o pereche de dăsagi cu aur. Mama s-au bolnăvit și au murit. Eu eram cu mama în casă la cucoana Brâncoveanu, lucram în casă tot lucru, mă învăța gospodăria. Învățam cu cucoana carte grecească. Și, dacă s-au dus la moșie, au trecut în țara nemțească. Am auzit în ogradă că s-ar fi sfădit cu domnul cari esti în București.[3] Pă mine nu m-au luat, m-au dat la mătușa ca să mă mărite și i-au dat și 5.000 lei, ca să-mi dea zestri. Neică Tachi, dacă vrei să te însori, să mă iei pă mini. Vrei?“ Eu am zis că nu sînt de însurat. Am 17 ani, n-am nici

---

1. *Nesfie*, monedă de aur turcească.

2. Iancu Jianu (1787–1842), faimosul haiduc oltean.

3. Grigore Brâncoveanu (1764 –1832) este cunoscut în epocă pentru opoziția la domnia lui vodă Caragea. Dacă în divanul din 4 martie 1813 este mare vistier, șase luni mai tîrziu este scos din slujbă și îndepărtat de la curte. În divanul din 20 noiembrie 1814 nu apare cu nici o dregătorie (V.A. Urechia, *Istoria românilor*, X/A, pp. 20, 35–36). Cronicarul Zilot Românul scrie că marele vistier Grigore Brâncoveanu: „ținea domnia în frîu de nu se putea mișca la rele“, oferind detalii despre îndepărtarea sa din slujba de mare vistier în favoarea unui alt mare boier, Constantin Filipescu (Zilot Românul, *Opere complete*, ed. Marcel-Dumitru Ciucă, Minerva, București, 1996, pp. 102–103).

17 lei. „Eu aș avea zestri." Am scos o nesfină, cari avea 2 lei și un ort[1]. Am dat-o Păunicăi, și Păunica bulgarcei. Am zis să-mi aducă un zlot. Păunica mi-au cerut și pă ailaltă. Mi-au zis că ari o salbă cu rubieli, nesfieli și funduci[2], și „ți le dau eu". Au mai zis: „Șăzi, neică, că acuși venim."

Rămîind singur, am găsit pă coardă o turtă coaptă, moali, și, gustînd, mai am mîncat-o. Am găsit smîntînă pîn oalile cu lapti și le-am tot smîntînit. Acum să făcea ziuă. Nu era trebuință de opaiț. Ieșind pă afară, venea și fetile, rîzînd. Au intrat în casă. Au zis bulgarca către ailalta: „*Cacvo, da pavimu?*" („Țațo, ce faceam?"). Au început a cînta *un cîntec* ieșit nou cu glas de fieti:

Ola, ola, surată, fa,
doruț de maica ta
ba, ba, ba, surată, fa.

Și alti voroavi. Eli au mai cîntat:

Aidi, Iană la poiană
să săpăm o buruiană,
buruiana macului
să o dăm bărbatului
să să ducă dracului.

Și, mai departe, m-au îndemnat să jucăm pe baba oarba. Am prins bucuros. M-au legat la ochi, dară vidirea bună pe subt legătură. Le prindeam de unde

1. *Ort*, monedă de valoare mică.
2. *Funduc*, monedă turcească de aur.

vroiam, trîntindu-ne pen casă, dar tot eu eram biruitor. Focu de pe vatră să stinseseră, focu între noi să aprinseseră. Gena au zis: „Surată, aprinde focu să facem mîncare, să mîncăm și ne gătim, că acuși aduc pă mireasă.“ Ailaltă au zis: „Aidi mai bini să jucăm o corăbiască[1].“ Păunica făcea focu. Noi ne-am pus pă joc. Eram prieten cu Gena. De la pat, la jitărie și pe prispă. Nu ne luam în voroavi, dar tot la mine căuta ce sînt eu. Eram îmbrăcat cu anteriu de citabiu[2], încins cu un donluc[3], purtam ceacșiri roșii, cibotele era de Țarigrad, galbini, aveam fes și căciula cazachiească, și numai în fermenea. Avea și puțintel înfirat[4], legat la gît cu batistă albă.

Păunica au gătit mămăligă. Era de mei. Au turnat-o pe masă și făcea bucățele. Au turnat și laptile ce era prin oalile smîntînite. Au pus și brînză de vacă. Mi-au zis: „Mănîncă, neică!“ Am răspuns că eu am mîncat turta (azima) de pe coardă. Am cercat mămăliga, și o auzeam. Am vrut să mănînc, dară tare crîșnea păn dinți. Au pus-o în lapte. Au zis că așa este bună. Am gustat cu o lingură de lemn, dară să lipea de gură, nefiind deprins nici cu mămăliga de mei, nici cu lingură de lemn. La noi, și la toți, era linguri de cositor și cu taliri tot de cositor, ciorbalîcuri și castroane mari și mici, tot de cositor. Pe la Paști și la Crăciun scotea de argint la masă. Era și farfurii, dară nu umbla pîn casă.

---

1. *Corăbiasca*, dans popular.

2. *Citabiu*, probabil citarea, din tc. *četarè*, stofă cu dungi pentru anterie.

3. *Dunluk* (tc.), țesatură de postav.

4. *Înfirat*, țesut cu fir.

Îndată s-au sculat de la masă, s-au spălatără toate, încă și eu. Ne-am făcut cîte o cruce. Au zis: „Ai, surată, la gătit!“ Au găsit un pieptăne. Să pieptăna una pă alta. Și eu m-am apucat să pieptăn pă Păunica. Învățasem de la surori și verișoare. Au scos cercei și panglici îngusti, mai multe flori. Au cerut și alălalti ca să le gătesc și pă eli. Am primit. Pă cînd le găteam, intră o nevastă tînără în casă și, uitîndu-se cam la mine, au zis: „Ce faceți drăcoa[i]celor? Unde l-ați găsit? Vă gătiți de joc? Dară știți voi că avem o nuntă și doi morți?“ „Cum, gagă Dochiță?“ „Biata moașă s-au dus la puț să scoată apă și au găsit-o înecată.“ „Aleu, gagă Dochiță, săraca moașa!“ „Și biata Iana au lovit-o de facere. Au găsit-o bărbată-său cu copilul lîngă dînsa mort.“ „Aleu, gagă, așa au murit și copilul, și mă-sa!“ Eu, cari ascultam, eram mort și foarti trist. Curaju nu era cu mine.

S-au auzit flăcăi chiuind. Aducea mireasa. Era sîmbătă. Am ieșit cu toții la priveală. Dară eu ședeam lîngă ușă, nu däparti. Să-ntoarci Dochița către fete și zici: „Fată, Ion au pățitără. Dracu știe ce au făcut, că tată-său i-au luat poterii imineii și încă și calul, și merge pă jos și desculț.“ Gena s-au mîhnit dacă au spus. Dară pă mine nu mă întreba. Biata nevastă au zis: „Fetilor, păziți băiatul, că bulgarii noștri sînt îndrăciți!“ Au pornit și alilalti, pă casi.

Eu cu Păunica am rămas. Păunica au zis: „Neică, eu nu știu de ce am venit la mătușa. Sora mamii m-au lăsat să-i păzesc casa, și mă-ntări urîtu acilea. Ai să mergem amîndoi!“ „Dară undi, am zis, să mergem?“ „Întîi la vii, și apoi la noi.“ Eu n-am cercetat unde. Au

luat o doniţă dăşartă şi au aruncat şi un cosor. Mai rămăseseră o mică bucăţică de turtă. Au pus-o tot în doniţă. Eu am găsit un băţ şi am pus doniţa dă umăr. Păunica au încuiat uşa pă dinafară cu o cheie de lemn.

Şi Păunica să înainta, eu după dînsa. Fimei, fete, băieţi şi cari nu era p-afară să uita la noi. Era de a privi cinevaşi port ce nu era în sat, că îmbrăcămintea mea nu era de a merge cu doniţa în spinare. Nu mult am ieşit din sat, dară nu pă drum, pentru că era pază pentru dă ciumă. Era pă la casi fumuri de gunoai. Dacă [din] întîmplarea ar fi pierdut cinevaşi vreun lucru în drum, nimărea nu lua, dară nici hoţi nu era. Pă de o parti frica de molipsire, şi pă dă alta st[r]icteţea domnului Caragea: ţapa, spînzurători, tăierea de mîini, tăierea de nas şi urechi, ţintuirea de urechi şi pă boiernaşi. Pă însuşi sameşul de la Craiova l-am văzut ţintuit la poarta curţii. Îl îmbrăcasi îmbrăcămintea boierilor. Era numai în miestii[1] şi în vîrf de cetilor[2].

Ieşind din sat, nu departe să vedea o vii. Unile era culesi. Noi am sărit peste un gard cam pe la jumătate de pogon. Era o căpiţă de mohor. Noi ne-am oprit, ne-am pus pă odihnă şi mîncam dintr-un strugure. Soarile apunea păn vie, nimăria nu să auzia. Ne-am hotărît să petrecem la căpiţa cu mohor. S-au dus Păunica pîn vie, au adus cei mai dulci st[r]uguri. Am mîncat amîndoi. Era şi puţină turtă ce rămăseseră de la mini. Noaptea sosisi. Luna ieşea mai tîrziu. Păuna au păzit să nu ne vadă cinevaşi. Eu am făcut un culcuş

1. *Miestii*, meşi.

2. Lecţiune incertă; posibil celuitor, persoană care înşală, ademeneşte.

supt căpiță. Ne-am vîrît înăuntru. Am tras și mohor pe piceri, pentru că toamna e mai mult răcoari. Am petrecut noaptea; dară să ne fie mai cald, trebuia să ne vîrîm unul în altul. Ah, Păunica! [...][1].

Au fost noaptea mică sau mari. Cucoșu n-au cîntat. S-au făcut și ziuă [...] Pîn vie era rouă, dară noi ne-am spălat [...] cu bobițele din st[r]uguri. Ne-am șters cu basmaua mea. Dar, fiind deprins, m-am întors spre răsărit să-mi fac închinăciunea obișnuită. Am zis grecești: „*Docsa si, o Theos imon, docsa si!*"[2] Pîră în sfîrșit, apoi: „*Aghios o Theos, doxa Patri!*"[3] Păunica asculta subt căpiță sau o mică clai. Era cam frig, că era numai în cămașă, măcar că era numai din borangic și cu bibiluri, dară nu ținea cald. Eu gîndeam unde este giubeaua, să ne învelim amîndoi. Păunica n-au putut mistui. Au zis: „Neică, torocănai[4] grecești. Așa, poati, gîndești că eu nu știu și carti." Am întrebat-o: „Dară a vorovi știm?" Au răspuns: „Μάλιστα"[5], dă bucurie. Pă nemîncati, am luat dintîii.

Șederi pîră a doua zi, luni. Soarile era la amiază, răsirea di[n] casi. Am pornit pe un hat. Am trecut peste două garduri [...]. Am zis Păunicăi: „Ce să zicem?" „Nu știu." „Aidi să ne înturnăm la clai, și-am mînca poamă." Au zis: „Bine!" Iarăși p-acolo ne-am înturnat, și [...] dă diparti am văzut clăișoara. Cuibu ni era

1. Aici și mai jos, șters în ms.

2. Δόξή Σοι, ο Θεός ημών, δόξα Σοή. Slavă ție, Dumnezeul nostru, slavă ție! (ngr.).

3. Ἅγιος ο Θεός, δόξα Πατρί. Sfinte Dumnezeule, slavă Tatălui! (ngr.).

4. *Torocăni*, a vorbi întruna, probabil din sb. *torokati*.

5. Μάλιστα, desigur (ngr.).

gata. Ne-am pus și ne odihneam. Mie nu-mi ieșea din gînd că au zis că știi grecești și carti. Noi trebuia să citim din ochi și pă buzi. Eu am zis: „*Pame, paracalo*."[1] Au răspuns cu afectație. Încă mai bine vorovea decît mine. „Să spui rumânește: eu m-am născut în București, în casi la Brâncovianu, că toată bogăția noastră o păstrează mătușa. Am găsit o pungă dă aba. O rădicam sub pat, într-un caliț, după păcioru patului. Am întrebat-o pă mătușa ce-i acolo. Mi-au zis: «Taci, copilă!» Apoi au ascuns-o de acolo."

Soarile era sus. Nouă nă era foami. Numai struguri și guriță nu era de ajuns. Am pornit pîn vie, tot p-acolo, după ce am descurcat coada Păunicăi de mohor. Dacă ne-am apropiat de ograda vi[i]i boierești, ne-am sfătuit ce să zicem că sîntem cu așa haini, sîntem culegători. Au zis: „Neică Tachi, am să vorovesc numai eu, și dumneata să te faci mut, numai să gîngăiești, că puteai zici nu." Dacă am sărit pe o spărtură dă gard, am auzit culegătorii. Striga: „Aidi cu donițele la hîrdău! Cari cu ce ari și la mîncari." Noi am încunjurat drept la cramă. Era și o casă bună la vie. Ne-am dus drept acolo unde călca. Eu ședeam cu donița în spati. Cocoana și 2 coconiți și cîți mai era au ieșit și ne privea.

S-au adunat culegătorii. Au început a se spăla ca să mănînce. Masa era pe 3 scînduri lungi. Au adus vreo 3 mămăligi dă porumb. Au pus da rîndu niște ceanacuri[2] mari. Era carni și cu patlaceali cu zeamă. Noi priveam. Au venit o bătrînă. Era dădaca. Zicea: „De

1. Πάμε, παρακαλώ. Să mergem, te rog (ngr.).
2. *Ceanac*, *çanak* (tc.), castron mare.

undi veniți, băiatu?“ Eu eram mut. Tăceam. Păuna au zis: „Am venit la cules.“ „Aidi la masă!“ Unii ne rîdea, și toți se uita la noi. Au poruncit cocoana ca să ședem la masă. Ne-au adus cîte o lingură de lemn și cîte o felie dă mămăligă. Ceanacu era departi dă noi. Biata bătrînă au adus dănaintea noastră o strachină tot mîncări de aia. Eu mîncam mămăligă, dar din ciorba din strachină numai odată am luat. Păunica tăcea și mînca. Cuconițele toati își făcea a treabă pe lîngă noi. Eu dă foami am mîncat mămăligă goală toată bucata.

Au început a se scula de la masă. Ne-am sculat și noi. Dară pentru că culegători mîncaseră carnea cu mîinile, nici o furculiță sau cuțit nu era la toată masa, noi n-am avut a ne spăla. Culegătorii au pornit în vie. Pă noi ne-au chemat cocoana la scară. Ne-au întrebat: „Ați venit la cules?“ Păuna au răspuns: „Așa, cocoană.“ Cuconițele rîdea. „Dară de unde sînteți?“ Tot Păunica au răspuns: „Din satu Olitenița.“ Am a[u]zit: „Dar departi. Avem buni culegători. Păcat că-i pă sfîrșit. Apoi cîte parali ceriți pă zi?“ Păuna au zis: „E mai sară. Cîte ne-i da.“ Au zis cocoana: „Aná, bine.“ Coconițele se umfla dă rîs. Au adaos Păunica: „Apoi să mergem. Duci vița.“ Păunica înaintasi. Eu pă urmă mergeam și cu bătrîna. Ni-au arătat unde culeg[em]. Am început a culege amîndoi într-o doniță, și eu o duceam la hîrdău, unde să mustuia. Dusesirăm vreo 5 doniți. Țiganul cari mustuia striga: „Aidi cu donița, jupîne logofete, că apoi [...](înjura) pă soră-ta [...][1]“ Eu vroiam ca să-l înjur, dară eram mut. Am zis încet Păunichii: „Aidi să mergem la altă vie.“

1. Locuri goale în ms.

Amîndoi am pornit, ducînd puținii struguri la hîrdău, și am pornit. Dară țiganii striga: „Oarba!" Păunica au început a plînge. Mergeam[1] pă latu vi[i]i, pă cari vinea coconițele și cu bătrîna. Ne-au zis: „Unde vă duceți?" Păunica nu putea spune de plîns. „Dară ce ai pățit?", au întrebat cam toati. Au răspuns că: „M-au înjurat și ne-au ocărît țiganii." Au zis: „Aidi, îndărăt, dă ni-l arată!" N-am vrut. S-au pus lîngă un nuc cu toatili și ne-au zis și nou ca să ședem. Eu ședeam la spatele Păunichii. Bătrîna au scos dintr-un șervet o bucată de colac. Au dat jumătate mie și jumătate Păunichii și cîte o bucățică de ghiudum și cîte două corăbiele. „Dă cînd v-am văzut că n-ați mîncat!" Păuna și eu tăceam și mîncam. Au întrebat că „de ce frate-tău au venit cu hainele astea la cules?" Au răspuns că „eti așa poartă la București". „Dară dă ce-i mut?" Au zis: „Șadi la unchiu la Colțea și s-au suitără pă scară în cloponiță și au căzut la întunecos, au răcnit pîră au amuțit, că nu-l putea scoati". Toati zicea: „Păcat! Ce frumos frati ai dumneata!" Toati în București șădea. Au zis: „Bai." Coconițele întrebă pă Păunica: „Frumoasă cămașă ai! Cine ți-a cusut bibilurile?" Au răspuns: „Ar fi rușine o fată să nu știe a face bibiluri." „Dară ce lucru mai știi?" Au răspuns: „A țese adici[2] la prosopi și altili". Duducile zicea: „Am să rog pă nineaca să vă plătească ziuă ca de cărători și să ne arați la cîte știi." Păunica au tăcut. Cuconițile mă priveau. Poati le era milă de mine.

Înseraseră. Am pornit cu toții. Pă Păunica au luat-o în casă. Dară eu am mers undi să tescuia. Tăceam,

---

1. În ms. merceam.
2. *Adici*, probabil arnici.

dară nimărea nu-mi zicea nimica, că-i ocărîsi cocoana. S-au pusără iară la masă. Și le-au adus carni cu varză și cu ardei. Mînca toți cu lingura. S-au sculat de la masă și se ducea și bea cîte o ulcică dă must de la tescovină. Începuse a însera bine. Au venit Păunica și m-au dus la bucătărie. Ne-au dat bucăți bune. Era tot carni cu varză, mai bune. Au pus mămăligă și cîte o felie de pîine. Ușa era deschisă și dă dăparti să uita cuconițele la noi. Eu am luat pîinea și o învîrteam. Am rupt o bucățică și cu două degiti întingeam. Am zis cătri Păunica: „Ab bai", ca muții, fiindcă era și alții în casă. Păunica n-au înțeles că cer furculiță. Eu zărisem o furculiță pă vatră. M-am sculat și am luat-o. Am pus și căciula pă pat. Eram numai în fes, și am început a mînca. Dară, pentru că nu aveam foami, mîncam delicat. Era să mă scol de la masă. Au adus și cîrnat fript, vreo trei bucăți. Eu am luat una în furculiță, dară nu aveam cuțit, și cu furculița nu puteam rupe. Din sală am auzit rîzînd și zicînd bucătarului să-mi dea un cuțit. Țiganu mi-au dat un cuțit mari, zicînd: „Ține, jupîne logofeti!" Eu mă uitam la el și dam din cap, dară pentru că era cuțit mari am cercat a tăia. Am luat numai o dată și m-am sculat de la masă. Cucoana au zis: „Săraci[i], săraci[i], cioara dracului, ț-oi rupe clonțu." Mi-am făcut cruci. Am luat căciula și mă miram ce să fac. Au adus o fată într-o donicioară cu must și cu o sticlă cu toartă au vîrît-o în doniță, umplînd-o. Mi-au dat să beau eu, că întrebaseră pă Păunica dacă am băut must. Au zis că nici apă. Eu mă căzneam a lua sticla dă toartă, dară cu al[a]l[t]a mînă a măritat-o să o puie pă laviță. Cocoana au strigat de diparti: „Nu înțelegi, fa?" Fata

încă au zis: „Eu nu știu că-mi ține.“ Am ieșit în tindă pă cerdac. Mă uitam pă feriastă cum rîdea toati. Vierii, unii cînta, alții culcați pă lîngă foc. Călcătorii călca cu lumînări și căra în antal[1].

Nu tîrziu au venit bătrîna și au zis Păunichii: „Undi vă culcați, copii?“ Au răspuns: „Nu știu undi.“ Au zis bătrîna: „Veniți după mine!“ Ne-au dus într-un celar. Au așternut o pătură mari, au pus și 2 perni. Bătrîna au zis Păunichii: „Spune drept, copilă, nu ați fugit de ciumă?“ S-au jurat Păunica, făcîndu-și cruce că nu. Era o ușa de ieșea afară în curte. Au luat bătrîna lumînarea. Noi, pe-ntuneric, am unit pernili, am îndoit pătura și m-am dezbrăcat de anteriu și l-am pus la cap. Ne-am culcat, față la față, și așa am dormit. Bătrîna dracului au venit noaptea cu lumînarea. Ne-au găsit culcați ca 2 frați [...][2] S-au sunat că au venit și cocoana de ne-au văzut, poati și cuconițele. Dară noi, harnici, ne-am sculat mai dă dimineață. Am găsit apă și ne-am spălat și ședeam la călcători. Bătrîna au făcut cu mîna Păunicăi. Așternutu era st[r]îns. Au vîrît-o în casă. Au cercat-o pînă au descoperit adevăru.

Eu eram în vie, umblam pă subt pruni și căutam pruni ce mai rămîn prin copaci. Iată vini și bătrîna și-mi zici: „Flăcăule, nu mai ai dă astăzi ibovnică.“ Eu mă uitam la dînsa cu tăceri. Au zis: „Nu te mai faci mut, că mi-au spus Păuna toati!“ Eu tot tăceam și mă făceam că n-aș înțelege. „Ascultă-mă pă mine, că eu sînt ca mama ta cari te-au făcut. Aidi că te cheamă

1. *Antal*, butoi mare de stejar.
2. Așa în ms.

cocoana să mănînci ceva. Te-am văzut noi și aseară că nu ești culegător. Te-am văzut și astă-noapti că dormeai cu soră-ta în brați." Îndată m-am pus jos. Frica și rușinea mă cuprinseseră. Am oftat cu lacrimă. Bătrîna s-au pus lîngă mine. Eu plîngeam și tăceam. Așteptam să să ducă, și eu să fug [...][1]. Nu mi-au dat paaci pîră nu am vorbit și am hotărît că nu merg, să mă lase să mă duc la București. S-au auzit că strigă pă bătrînă. Cu sila m-au luat de mînă și mă ducea. Culăgătorii nu era departi în vie. Pășeam foarti încet. Iată și cocoana, poati vinea într-adins. Cum s-au apropiat, am sărutat mîna și am început a plînge. „Taci, copile, au zis, să nu te vadă țiganii!" S-au întors acasă din vie.

Bătrîna nu mă slăbea. Am zărit pă Păunica că era plînsă. Și m-au dus în casa fimeilor. M-au întrebat: „Mîncai ceva?" Am zis că nu mi-i foami. Dară tot mi-au adus o felie de pîini și nerdinchi[2] de peri, zicînd: „Mănîncă acolea, că Păunica ta au mîncat!" Pe cînd mîncam, veni și o cuconiță și faci a zici: „Mamă, dară mie nu-mi dai nerdenchi?" Bătrîna au zis: „Mănîncă și dumneata, că oi mai scoati!" Dară n-au mîncat. M-am lăsat de mîncat și tăceam. Eram numai cu cuconița în casă. Au venit și bătrîna, cu struguri tămîioși, și au zis: „Mîncați amndoi, dară să nu vă batiți!" Am rîs, și cuconița m-au întrebat că știu rîdi. „Te-au învățat soră-ta, așa-i?"... Eu am zis: „Și mata dacă mă vei învăța oi faci cum m-ei zici." „Gîdi, șiretule, ieri erai

1. Așa în ms.

2. *Nerdinchi*, nardinchii, sirop de rodii sau de alte fructe (tc. *nardenk*). Există și varianta *nerdenchii*, care este un must fiert cu gutui și dovleac pînă la îngroșare.

mut, și astăzi vorovești?“ Bătrîna au zis grecești: „*Tu sopa, min ton pirazis!*“[1] Au ieșit cuconița. Eu nu aveam ce faci. Pă Păunica o puseseră la gherghef.

Am ieșit pă afară. Dară parcă-mi era rușini și dă păsări, că aflasiră toți de istorie. Am luat-o iarăși în vie. Au trămis după mine un țigan să mă pîndească. Țiganu sta departe. Pă cînd mă apropiam de gard auzeam: „Undi te duci, logofeti jupîne?“ Eu umblam tot prinprejuru vi[i]i. În sat se făcusi tîrziu. Au început țiganu a zici: „Aidi acasă!“ Țiganu zicea că îi foami și ari treabă. Eu l-am înjurat, că acum nu mai eram mut. Au venit chelaru ogrăzii și au zis că mă cheamă cocoana mari. Am pornit cu zapcealîc.

Cocoana mari era în cerdac și poruncea prin curti. M-au chemat sus și au zis: „Șăzi acilea!“ Oamenii mîncasiră fasoli, că era miercuri. Dară toți să uita la mine, din culegători, și șăd cu cocoana în cerdac. M-au întrebat al cui fiu sînt. Am spus: „Al lui Foti Mirișescu.“ S-au uitat lung la mine și au zis: „Să mîni mîine la unchiu tău, în București.“ Am răspuns că-i la Craiova. „Apoi la Craiova mergeam, pă jos. Mă luasim cu niști cari bulgărești, și am nimerit pă Păunica.“[2] Cocoana era cu minti. M-au luat cu binile. M-au întrebat: „Esti ciumă în București?“ Am spus că numai fumuri. „Așa, copile, nu-i nici o ciumă. Ai dă mănîncă!“ M-am luat după cocoana mari. Am intrat în casă. Mi-au zis: „Șezi pă scaun!“ Era scaun dă lemn zugravit ca lăzile de la brașoveni. Nici o cuconiță nu era în casă. M-au luat pă mine la masă. Era bucati dă post.

1. Tu σώπα, μην τον πειράζεις! Tu taci, nu-l necăji! (ngr.).
2. „Și am nimerit pă Păunica“ șters în ms.

Am mîncat numai salată de pătlăceli și chifteli de ciuperci. Am mîncat și pestil[1] de pruni. S-au sculat cuconițele de la masă. M-am sculat și eu. M-am dus la bătrînă și am cerut must. Am zis „că-ți dă maica". Au trecut și ziua, cam miriganā[2].

M-am culcat la bătrînă în casă. Păunica cu cuconițele. Pe cînd mă dezbrăcam, au văzut bătrîna cămașa, că era neagră. M-au întrebat să o dau la spălat. Am zis că am și păduchi. Au zis: „Mai așteaptă!" Au venit cu o cămașă de-a feciorului cocoanii. M-am îmbracat. Am adormit bine.

Dimineața mă întreabă bătrîna: „Singur nu-i mai bine să dormi?" După ce m-am spălat, mi-am făcut cruce. Am vroit să ies pă afară, dară bătrîna m-au oprit. Eu am înțeles că să temi că voi fugi. Am zis: „Maică, am jurat că nu fug." Cuconițele încă vroia să vorovească cu mine, dară nu putea, că se temea. Am ieșit iară pîn vie. Culegătorii mai gătea de cules, eu în urma lor, căutam ciorchini de struguri pă mai departi și cîntam:

Mă dusei în tîrg
cumpărai un pui
puiu zice pui drag
leică-i pui

și altili...

Mă zăboveam pîn vie ca să treacă ziua. Am auzit pîn vie rîzînd. Era cuconițele și cu Păunica. M-au întrebat ce găsesc în vie. Am zis: „Ciorchini." Mi-au dat

1. *Pestil* (tc.), pistil, magiun de prune.
2. Așa în ms. Nu am reușit să aflu sensul cuvîntului.

2 pesmeți de Brașov. Mîncam și ne încurcam prin vie. Am zis așa Păunicăi: „Ce m-ai spus?“ „Dară ce era să fac?“ „Apoi, noi ce să făcem acilea?“ Păunica au zis că să duci acasă. „Dară eu?“ „Te trimit la București“. Am zis: „Cînd?“ Cuconițile au zis: „Că ai să mergi cu noi, că tot în mahalaua noastră ședeți.“ Am tăcut. Păuna au început a plînge. O rîdea cuconițele că plînge ibovnicu și-i zicea: „Du-te și singură!“. S-au făcut nevăzută fără a simți eu. Toată ziua am petrecut. Mă făcusem familiar. Dară cocoana Gherghina, cucona mari, priveghia. După 2 zile via era cule[a]să. Nu mai era mult calabalîc prin curte. Eu tot prin vie cîntam:

Dou inimi nu-mi dau pace,
Amîndouă silă îmi faci,
Mie numai una îmi placi.
Mia ine galanula,
Ali ine mavromati,
Omorfes che oi dio.
Pia na paro, pia n'afiso?
Den ecsevro apo tis dio[1].

După, *iha hamură*[2]. M-am dus în curte. Am intrat în cramă întîia dată. Priveam la cum fierbea. Ieșind,

1. Μία είναι γαλανούλα, / Άλλη είναι μαυρομάτι. / Όμορφες και οι δύο. / Ποια να πάρω, ποια ν' αφήσω, / δεν ηξεύρω από τις δύο. Una este cu ochi albaștri, / alta este cu ochi negri, / frumoase amîndouă, / pe care s-o iau, pe care s-o las, / dintre cele două, nu știu (ngr.).

2. După είχα χαμούρα (ngr.). După, aveam *hamură* (adică fructe/bobițe căzute pe jos și stricate). Lecțiune probabilă pentru ultima propoziție. Χαμούρα are și sensurile de femeie

m-am pus pe scară. Eram numai în fes și ceam[1]. Cucoana Gherghina au zis: „*Tachi, ela edo!*“[2]. Fetili și alt țigan ce coseau, împleteau mi-au zis tot grecești: „Cine te-au învățat cîntecu?“ Eu tăceam. Au luat altă voroavă, dară de Păunica n-au tăcut a mă întreba. Eu nimica nu zăceam. Au mai zis: „Tot mut ai să fii.“ M-au întrebat de cînd am ieșit din București. Am spus că sîmbătă era o săptămînă. Au zis că luni mergem cu toții la București. Cuconițele pă subt geni rîdea. Am ieșit pă afară. Nu mă puteam astîmpăra. Am găsit nuci întinsi la uscat. Am luat și mîncat neoprit. Dă cuconiți nu mă puteam lipi, nu că nu ar fi vroit, dară era bîja[3]...

Sîmbătă au venit fratili cucoanii din București. Avea o fiică cu dînsu. Frumușică dă mucu dă lumînare. Eu șădeam în altă parti. Către seară au poruncit să pui[i] cai la brașovancă. Au ieșit să să suie în trăsură. Mă uitam ca șoarecii, de departi. Auzi[i] cucoana: „că am pă Tachi să meargă la București“. Bătrîna mi-au dat căciula. Am sărutat mîna cocoanii și a boierului Bălăceanu[4]. Boieru și cuconița în fund, în capră era fecioru cu ciubucu și vizitiu. M-au pus denainte și am pornit. Pîră în București nu m-au întrebat nimica.

---

depravată, persoană imorală. Traducere și interpretare de Lidia Cotovanu.

1. *Ceam*, lenjerie. Termen regăsit în expresiile ceamșir-aga, ceamșir-bașa, ceamașirgiu care are legătură cu lenjeria, rufele.

2. Τάκη, έλα εδώ! Tachi, vino aici! (ngr.).

3. *Bîja*, ceva care provoacă teamă.

4. Este, cu siguranță, un lapsus. Mai jos vorbește doar de boierul Grigore Băleanu.

Dară cînd am trecut pin sat am tot închipuit, ieşind am văzut ars şi am gîndit la toati.

Eu îndată am sărit din trăsură, s-au coborît şi boieru şi frumoasa coconiţă. Eu şădeam pă afară, dară boieru m-au chemat în casă sus. M-au întrebat: „Unde şădeţi?" Am zis: „La Biserica cu Sfinţi." „Te duci acasă, ori rămîi la mine?" „La noi este numai un argat, că unchiu esti dus la Craiova." Aşa era în trecut. Boieru au zis: „Vrei să rămîi la mine? Ţi-oi găsi eu treabă." Am sărutat mîna. Au poruncit să-mi poarti de grijă, sara fiind, în casă la vătafu de curte, cari nu era însurat. Era un bătrîn grec, bun, bun.

A doa zi era duminică. Pînă a nu merge boieru la biserică m-au chemat sus. Mi-au zis: „Poţi griji de canari?" Avea 2 culivii. Am răspuns că-mi sînt dragi. „Am şi eu acasă un ciocîrlan, o coţofană şi o privighetoari." Au zis: „Măi, eşti bogat." Eu am luat culiviile, le grijeam. O ţigancă ce mătura i-am zis să-mi aducă săminţi de susan şi apă proaspătă. Au ieşit. Au spus dădachii. Dădaca era o gr[ea]că, anume chira Fotinia. Au venit la mine, au adus sămînţa. Au poruncit de au adus şi apă. Eu gătisem de grijit şi le atîrnam în cuie.

Iată intră şi coconiţa. O văzusem, dară nu vorovisem nimica. Am mers şi am sărutat mîna. Au zis: „Tachi, rămîi la noi?" Am zis că rămîi. „Bine, bine", au zis dădaca. „*I tihi su, kori*."[1] Nu puteam înţelege vorova. Mi-au zis: „*Cartera edo!*"[2] Salonu era mari. Am dăschis uşa cu socotinţă să ies afară. Am tras-o şi

1. Η τύχη σου, κόρη. Norocul tău, fata mea (ngr.).
2. Καρτέρα εδώ! Aşteaptă aici! (ngr.).

s-au încuiat. Am rămas în balcon. N-am strigat; tot gîndeam că va veni cinevași. Mai tîrziu au venit boieru, intrînd în salon, unde era canari[i], ca să-i aducă ciubuc și cafea. Văzîndu-mă, au venit la ușă. Descui[i] și mă întreabă ce caut în balcon. Eu am socotit că ies afară. Am tras ușa și n-am putut descuie. Au zis: *„Kakorizic[h]e!“*[1] Ieșisim. Au intrat dădaca cu dulceți și-n spuma cu ris[2]. Au adus și ciubuc și cafea. Eu șădeam la altă ușă. Au zisu boieru către dădacă: *„Par' ton apiston! Einai agiamis.“*[3] Mi-au făcut cu capu.

Am mers după dădacă. Cuconița mi-au dat și mie într-o farfurioară vreo 4 linguri de dulceață. Am băut puțină apă. Dădaca spunea cuconiții și rîdeau. Au venit dădaca la mine. Au zis: *„Pidac[h]i mu, na mi acusis imen.“*[4] Am zis: *„Malista, c[h]ira mou.“*[5]. *„Ela mazi mu!“*[6] M-au dus în casă undi șădea. Era o mică țigancă. I-au zis să iasă afară să nu ne auză. Și mi-au zis: *„Su aresi i conița Zoița?“*[7] Am zis: *„Ti to felis?“*[8]. Au dat din cap, zicînd: *„Ghiezi, gide, pusti!“*[9]

---

1. Κακορίζικε! Nenorocitule! (ngr.).
2. Ris, din ngr. ρύζι, orez.
3. Πάρ' τον άπιστον! Είναι ατζαμής. Ia-l pe necredincios! Este un neisprăvit (ngr.).
4. Παιδάκι μου, να μη [ν] ακούσεις εμένα! Drăguță, să nu asculți ce spun eu! (ngr.).
5. Μάλιστα, κυρά μου. Desigur, doamna mea (ngr.).
6. Έλα μαζί μου! Hai cu mine! (ngr.).
7. Σου αρέσει η κονίτσα Ζωίτσα? Îți place cuconița Zoița? (ngr.).
8. Τι το θέλεις? Ce vrei? (ngr.).
9. Γιεζί, γίδι, πούστη! Ghiezi, țapule, sodomitule! (ngr.). Ghiezi (Ghehazi), personaj biblic lepros (2 Regi 5: 20–27), prezent în formula de blestem.

Şădeam fără treabă. Nu-mi era a intra în casă. Boieru, dacă au băut cafea, s-au suit în trăsură şi s-au dus la curte. Au intrat cuconiţa şi au zis: „Ştii giuca mangăla?“ Am zis că ştiu, dară dami ştiu bine. Au ieşit şi au venit cu dădaca. Au dat dami şi mangăla, zicîndu-mi: „*Enia su, pidi mu.*“[1] Din joc am luat îndrăzneală la joc. Am jucat dami pă sărutat, că parale nu aveam nici unu. Jocul să sfîrşea şi sărutatul sporea. Eram fericit. Dară hotărîsim, fie ce ar fi, dară pentru că nu mă ştia nimerea mi-au zis să nu ies pă afară.

Boieru[2] au rămas la masă la curte. Cocoana era la Băneasa cu doamna Caragea de vreo 4 zile.[3] Au însărat. Am sărutat mîinile dădachii şi ziceam, ce să fac eu? Au zis: „*Sopa, pidi mu!*“[4] Mi-au arătat pă undi să mă duc *is to anang[h]eo*[5]. Au aprins lumînările în toate părţile. La noi era întuneric. Cuconiţa m-au nimerit şi pe întuneric... Am prins a ne juca, juca... Mă dăprinsesim ca ursu la ulucu cu mieri. Dădaca au venit cu lumînări. Ne-au zis: „*Ti canite esis?*“[6] Spre răspuns ne-am umflat a rîde. Dădaca s-au făcut că n-au înţeles. Au zis: „*Pinases?*“[7] Am răspuns: „*Den pino.*“[8]

---

1. Έννοια σου, παιδί μου! Bagă de seamă, dragă! (ngr.).

2. „Boieru“ repetat în ms.

3. Din acest moment vorbeşte de boierul Băleanu, care ar fi mare vistier şi un apropiat a lui vodă Caragea, dar nu face nici o precizare cu privire la prenume.

4. Σώπα, παιδί μου! Taci, drăguţă! (ngr.).

5. Εις την ανάγκη, la o nevoie, la o adică (ngr.).

6. Τί κάνετε εσείς? Ce faceţi voi? (ngr.).

7. Πείνασες? Ţi-e foame? (ngr.).

8. Δεν πεινώ. Nu mi-e foame (ngr.).

„*Catalava. Esi, cori, pinases.*“[1] Au răspuns: „*Ohi.*“[2] Iară ne-am pus la mangăli. Eram cam tot de o vîrstă cu cuconița. „Aidi-n curti“. Nu mă știa unde sînt, că m-au întrebat: „*Pu tha kimithis?*“[3] Am dat din cap. „*Cathise edo eos avrion chi avrion si orminevo.*“[4] Am răspuns cu tăceri. Cuconița Zoița au zis: „*Nené, ela na se filiso!*“[5] Mergînd, o săruta. Mi-au zis și mie: „De ce n-o săruți?“ Am lu[a]t mîinile și le sărutam. Dădaca avea grijă pe afară. Vinea și să ducea. Era tîrziu, dară nu simțeam, de nemica nu gîndeam. Mi-au dat meșii duducăi, pișcoturi mîncam și rîdeam. Dădaca ieșise pă afară și, dăschizînd ușa, au zis: „*Ela agligora!*“[6] Ieșind, am auzit că încuie ușa cu cheia pă din afară. Eu m-a[m] culcat îmbrăcat, că eram în capcană. Gîndind, am adormit.

Era tîrziu, cînd au venit dădaca Fotini. Lumînarea mai să trecea. M-au sculat și au zis: „*Plai su cala, enia su!*“[7] Tăcînd, mă dezbrăcam, dară așternutu nu era de obrazu meu, că pă piceri nu eram spălat, ciorapii rupți. Am zi[s]: „*Nené, catarisi ta ciorapia! Ti hali ehon.*“[8]

---

1. Κατάλαβα. Εσύ, κόρη, πείνασες? Am înțeles. Ție, fata mea, ți-e foame? (ngr.).

2. Όχι. Nu (ngr.).

3. Πού θα κοιμηθείς? Unde o să dormi? (ngr.).

4. Κάθισε εδώ έως αύριον κι αύριον σε ορμηνεύω. Stai aici pînă mîine, și mîine te îndrum (ngr.).

5. Νενέ, έλα να σε φιλήσω! Măicuță, vino să te sărut! (ngr.).

6. Έλα αγλήγορα! Hai repede! (ngr.).

7. Πλάι σου καλά, έννοια σου! Să stai cuminte, bagă de seamă! (ngr.).

8. Νενέ, καθάρισε τα ciorapia! Τί χάλι έχουν. Măicuță, să speli ciorapii! Sînt vai de ei (ngr.).

Auz: „*Enoia su, pidi mu.*“[1] Am gîndit că și chira Fotini să culcă, fiindcă plapuma era de donluc, perni lu[n]gi și 3 mici. Am făcut cruce, m-am culcat. Au luat lumînarea, s-au dus și au încuiet ușa pă dinafară. Tîrziu. Pă întuneric, viind dădaca, s-au vîrît în așternut. Deodată[2] am gîndit că este chira Fotini. „*To hava su,* nene Tachi!“[3] Era dimineață cînd am auzit ușa deschizîndu-se. Dacă am văzut pă dădacă, am pus plapuma pă capeti, dară chira Fotini au zis[4]: „*Sicothite, agligora!*“[5] Zoițica s-au dus. Era în capoțel. Eu am tras ceacșirii, am luat cizmile în picere. M-au invitat să ies pă poarta grădin[i]i și să viu pă poartă, să merg drept la vătaf. Dacă mă întreabă, să zic că vin de acasă. „Am să fiu și eu, să nu faci vreo poznă.“

Am ieșit, au încuiet portița. Tot nu era ziu[ă] bine. Am încunjurat pîră să vin la poartă. Nu mă întîlnisem cu cunoscuți. Poarta dăscuiesiră pă jumătati, că mersiseră stolnicu în tîrg. Am mers drept la vătaf. Chira Fotini aștepta. Dacă am intrat, am calimerat[6]. Am sărutat mîna chirii Fotini. Au zis: „*Pu ise pidi mu apo[p] se? Thios iti porni?*“[7] Am răspuns: „Acasă.“ „*Ti cani o patir su?*“[8] Am zis că-i la Focșani, ci nu esti acasă. Am spus că numai Filip păzește casele. Am întrebat:

1. Έννοια σου, παιδί μου. Nici o grijă, drăguță (ngr.).
2. Cu sensul vechi „pe loc“.
3. Το χαβά σου... Nici nu gîndeai... (ngr.).
4. Adăugat în creion în ms.
5. Σηκωθείτε, αγλήγορα! Sculați-vă, repede! (ngr.).
6. Am dat bună ziua, καλημέρα (ngr.).
7. Πού είσαι, παιδί μου, απόψε? Θείος ήτοι πόρνη? Unde ești diseară, drăguță? La cele sfinte, sau la curve? (ngr.).
8. Τι κάνει ο πατήρ σου? Ce face tatăl tău? (ngr.).

„Cocoana [a] mai întrebat?“ Au zis: „*Ohi.*“[1] Mi-au mai zis: „Şăzi puţin şi apoi mergi la canari, că sînt în seama ta, şi dă n-ai căuta bine te spînzură cocoana“. Am tăcut. Au pus la cale de bucati cu vătafu. Ieşind m-au luat şi pă mine. Am mers drept în salon; pe cînd eu puneam mîncari, au venit şi cucoana numai în gicelîc[2] şi cu giube pe umeri. N-au zis nimica; să plimba prin sală. Ieşind, au zis să vie vătafu. M-am dus şi am spus. Am rămas singur de păzeam casa. Prin iconomia chiri[i] Fotini trăiam frumos, frumos, 4 zile de ceri, ceri[3].

Vineri dimineaţă mă lăsasi vătafu în casi. Era într-o sticlă rachiu, era somon şi icri. El mînca şi zicea că nu se molipsista. Am luat sticla, am băut rachiu. Am mîncat şi icri; nefiind deprins, m-am ameţit. Am început a vărsa. Ţiganu au mers sus şi au spus că sîn[t] lovit. S-au făcut zgomot. Au aflat că am fost acasă, şi poate m-am molipsit. Era frică în toată curtea. Boieru, în tîrziu, au pus ca[ii] şi s-au dus la curti. Era vistiernic. Au poruncit să stea porţile închise şi un ţigan la poartă. Vătafu nu intra în casă. Eu nu mai aveam nimica. Am ieşit în cerdacu din faţă şi mă uitam la celi ce se întîmplasi. Fetile făcea coroani şi duduca Zoi *mu*[4] să uita dă diparti. Au venit chira Fotini. Fără să intre în casă, m-au întrebat ce am: „Spuni!“ Am mărturisit adevăr: că am băut rachiu, ce n-am băut

1. Nu (ngr.).
2. *Gicelîc*, ghigilic, ghigelic, din tc. *geğelik*, scufie de noapte
3. Cer, cu sensul de rai.
4. Ζωή μου, Zoe a mea (ngr.), exprimare afectuoasă.

niciodată, am mîncat și icre negri cu usturoi, mi s-au înturnat și am vărsat. Au început a rîdi, după cari voroavi s-au încredințat toți. Au dus vesti la cocoană că am băut rachiu de dimineață de la vătaf și am mîncat icri și usturoi. Dară acum mai bine. Au venit vătafu în casă, au văzut icrile că era mîncati. S-au încredințat. Eu priveam unde era de privit. Mi-au dat de mîncat. Boieru [a] venit la masă. Au mai întrebat, dară chiri Fotini au încredințat că nu eram învățat cu rachiu. Ar fi zis boieru: „*As pai sto spite!*"[1]

Iată și toaca la Mitropolie. A doua zi era sfîntul Dimitrie, zio[a] mea. Am zis către vita[2] Fusi: „Mă duc la biserică, că-i zio[a] mea". Au zis: „Du-te! Și te du acasă, copile!" Nu-mi părea bine. Tot ce era era pe mine. M-am dus la Mitropolie. Dacă m-au văzut din băieți, alții făcea cu mîna, alții au venit la mine de voroveam. Ieșind din biserică, ne-am dus la Antim. Acolo era un băiet tot prietin cu mine. Am întrebat de Marcu. Au zis că au murit la lazaret. Și toți era soră cu o cucoană, îi zicea deli[3] Marghioala.

A doa zi am fost p-acasă. Mi-am luat giubea, am schimbat anteriu. Cătră mătușă-mea spuneam mai de miciuni. M-am dus la biserică. Era adunați la hanu [unde] esti moaștile lui Sfînt Nistor în săcriu[4]. Printre

---

1. Ας πάει στο σπίτι! Să meargă în casă! (ngr.).

2. Așa în ms.

3. Așa în ms. Posibil să fie format ca în deli-aga, deli-bașă, căpetenia unui grup, și astfel să aibă sensul de „căpetenie" a celetnicelor (curtezanelor) din București. Lazăr Șăineanu reține și sensurile voinic, brav, dar și nebun (Lazăr Șăineanu, *Influența orientală asupra limbei și culturei române*, II, Socec, București, 1900, pp. 9–10, 156–157.

4. Sfîntul Nistor se serbează pe 27 octombrie. Moaștele acestui sfînt ar fi putut fi în Hanul lui Filaret, ridicat de mitropolitul

norod, am simțit cum mă tragi de giubea. Era un țigan de la boieru Băleanu. Mi-au zis: „Aidi degrabă, că te cheamă cocoana Fotinia. Mi-au zis că fără de dumneata să nu merg, că te cheamă și boieru." Am intrat în altar, am luat o bucățică de anafură.

Am mers. Boieru încă era la biserică, la curte. M-am dus drept la chira Fotini. Au zis: *„Nesc[h]i, itan na min si gnorizo."*[1] Am sărutat mîna, și iată și cuconița Zoițica. Mi-au zis: „Cocoanii [i] se urăște de-nchis. *Haze, ehis scopon na min erthisis?*[2] Mai des vino, vițele!" „Ci m-am schimbat." Au zis că, dacă-i așa, să nu mă duc astăzi, că babaca mănîncă la Băneasa, faci bezădea ziafet pentru ziua bezadelii. M-au dezbrăcat. Nu intra în casă alții fără numai o micuță țigăncușă a dădacăi; mai era feti în casă; era și țigănci, dară nu intra în casă la chira Fotini. Am petrecut și noaptea acolo. Am dormit. A doua zi, dă [cu] noapti, m-au scos pă portiță și m-au îndatorit să viu după toacă.

Toată ziua am umblat. M-am întîlnit și cu băietu cari i-am dat în cap cu piatra. Mi-au zis: „Ce vași?[3] Dară auzisim că ai murit, să-mi pară a rău." Am zis:

Filaret II (1792–1793), aflat peste drum de Curtea Domnească a lui Ioan vodă Caragea. În apropiere aveau proprietăți și boierii Merișescu, pe care le vor vinde la 1847 pentru a lăsa loc Teatrului Național. Informația la Marcel Ciucă, p. 296, n. 303, în Dimitrie Papazoglu, *Istoria fondării orașului București*, Curtea Veche, București, 205. Vezi și V.A. Urechia, *op. cit.*, X/A, p. 33.

1. Ναίσκε, ήταν να μην σε γνωρίζω. D-apoi, drăguță, era să nu te recunosc (ngr.).

2. Χαζέ, έχεις σκοπό να μην έρθεις? Prostule, ai de gînd să nu vii? (ngr.).

3. Așa în ms.

„Să mergem la simicerie să mîncăm bogacii[1]“. Aveam vro 20 parale. Cerusim de la Filip împrumut pentru ziua mea. M-am dus la deli Marghioala. Am petrecut ziua toată; pă după toacă, iară m-am dus. Am dormit tot acolo, și sara mi-au dat cuconița un ceasornic de aur mic cu muzică, ca să-l dau la ceasornicar să-l dreagă. Au zis că vătafului [îi] ceri 60 de lei. Mi-au dat și vreo 20 rubieli cu nisfieli și 6 funduci. I-am pus în buzunar dimineața. Am ieșit bogat. Am mers întîi la simigerie, am mîncat bogaci cu zahar mult.

Atuncea dăschidea și prăvăliile. M-am dus la un ceasornicar să-l dreagă. Au zis că au mai fost cu dînsul. „Apoi știi prețul?“ Eu am zis: „Bine, știu.“ Și m-am dus, că aveam bani. M-am dus și am cumpărat o pereche de cizme de vacs; nu mai purtasim niciodată, trecusim pe la bai; am intrat și m-am băiet bine, 10 zile trecuseră. Am fost la ceasornicari. Au cerut 60 lei. Am scos paralile, dar mai să nu ajungă să plătesc ceasornic.

L-am luat și m-am dus la dela Marghioala să mă fodolesc. Am spus că-i a coconiții Zoițica Băleanu. Mă duc să-l duc. Au zis: „Dimitri, am făcut o ghirlandă dă bibiluri, să o poarti și doamna. Sau, dacă să mărită, o ia bezadea Caragea.“ N-am auzit. Au pus-o într-o cutie lungă adivărat împletită, trandafirași, garoafi, fragi, căpșuni și cîte alte frunze. Era de minune. Am întrebat ce preț ari. Au zis că faci 500 lei, „că sînt 2 ani de cînd împletesc“. Am lăsat ceasornicu zălog. Am luat cutia. Aveam mari bucurie că mă duc cu cutia, ca un lipțcan mari.

1. *Bogacii*, bogace, pogace, plăcinte.

Am intrat cu cutia la subțioară drept la chira Fotini. Am văzut calabalîcul, dară nu înțelegeam. Țigăncușa au mers și au spus dădacăi. Îndată au venit. I-am sărutat mîna; m-au dăzmierdat, zicînd: „*Pidi mu, pidi mu*[1], unde ai fost de o săptămînă?“ Ce-am spus s-au trecut. Mi-au spus că dudu Zoița ari să fie Domniță: „S-au logodit cuconița și *caimini*[2], sărmani...“ Peste mine căzusi focu din cer. „*Ta valomi is tacsin. Ta echis is to cuti.*“[3] Dacă am deschis cutia și-au văzut ghirlanta, au țipat: „*Ah, ah, caimini poli... Trava, pidi mu! Pu to evrisc[h]i,* taman *eis ton c[h]eron tu?*“[4] Au zis : „*Cartera oligo!*“[5] S-au dus la cucoana și alti cuconi, că era în casă și cuconița *Zoi mu*. Foarti li-au plăcut, căci încă alta nu să mai văzusi. Au întrebat pe chira Fotini cine au adus-o. Au zis: „Nepotul mieu. Au trimis-o de la Constandinopoli.“ Toati au întrebat: „Numai una esti?“ Pentru că spusesim că au lucrat-o peste 2 ani, chira Fotini au zis că mai trăi ani. Au zis: „Cu plăceri, logodito, tari frumoasă“. Și neneaca să auză: „Oari cîtu va fi [...][6]? Să vie pă urmă“. Chira Fotini au zis: „Esti nepotu meu.“

Zăua au trecut. Ședeam cu întristare: „Cum nu sînt și eu bezădei?!“, oftînd, am zis către chira Fotini. Au fost masă de mai mulți boieri și cucoani. Cătri

1. Παιδί μου, παιδί μου. Drăguță, drăguță (ngr.).
2. ...καημένη, sărmana (ngr.).
3. Τα βάλαμε εις τάξιν. Τα έχεις εις το κουτί. Le-am pus în ordine. Le ai în cutie (ngr.).
4. Αχ, αχ, καημένη πολύ... Τράβα, παιδί μου! Πού το ευρίσκη, ταμάν εις τον καιρόν του. Ah, ah, sărmană tare... Trage, dragă! Unde au găsit-o, taman la vremea ei?! (ngr.).
5. Καρτέρα ολίγω! Așteaptă puțin! (ngr.).
6. Indescifrabil.

într-amurg au venit duduca Zoițica. Eu am lăcrimat și am oftat. Nimica n-au zis. Au venit lîngă mine spre mîngîiere: „Dară pentru că te-ai îngrijit pentru așa lucru frumos, apoi lasă, nenicuța noastră știi ce faci[1]." Ea era fată. Au zis: „Dumitri *mu*, orișicine te va întreba, să zici că ești nepotul mieu, *apo mitera. Enia su, pidi mu*"[2]... Dudú nu mult au șezut, și s-au dus.

Înoptasi. Eu am întrebat ce să fac. Mi-au zis: „Undi să mergi noaptea? Dormi acilea!" Am dormit într-u[n] tîrziu, că era petreceri, și a doa zi [aveau] să meargă cu toții la Băneasa, la bunică-sa[3], căci nu putea să vie în București. În fapt de zi, au venit logodita de am... am... vorovit... Am luat o sărutari, și s-au smucit și s-au dus.

Eu eram nepotu chirii Fotini. Mai tîrziu, pe cînd căta de dus, au venit Nițu[4] cu 40 de funduci. Dădaca și zici: „*Oligolero cani, omos as ine!*"[5] Și-am luat și șădeam. Dădaca au zis: „Știi pă lipțcanu Costa Foru, geambrostu[6] Bandrovici?" Am zis că știu. „Am să-i zic că-mi ești nepot și să te ia la prăvălie, că are să vie cu marfă, și să te aducă la Băneasa". Costea Foru era în casă, făcea izvod de celi ce era să ducă. Am ieșit și eu, pă cînd trăgea trăsurile la scară. Chira Fotini m-au arătat la cucoană de nepot. Am sărutat mîna. M-au

---

1. Face.

2. ... απο μητέρα. Έννοια σου, παιδί μου! ...dinspre mamă. Bagă de seamă, drăguță! (ngr.).

3. Bunica maternă, Zoe Sturdza, soția marelui ban Emanoil Brâncoveanu.

4. Nițu este unul din frații lui Dumitrache Merișescu.

5. Ολιγότερο κάνει, όμως ας είναι! Face mai puțin, dar fie! (ngr.).

6. *Geambrost*, din ngr. γαμπρός, ginere.

arătat și la Costea Foru. Au zis: „*Cala*[1]. Să vie la prăvălie!“ Chira Fotini au mai zis: „*Omos na ton paris na sinithizi.*“[2] Chira Fotini au fost să poruncească. A doua zi, casa era pustii pentru mine. M-am dus, am dat 20 funduci. Au zis că măcar să fi mai dat 10. Am făgăduit că mîine mă duc la Băneasa și am să mai cer. Am luat ceasornicu, și-l purtam cu tăceri. Era sară.

Am mers la prăvălie la chir Costea. Era și socru-său, Bandrovici. Am sărutat mîinile. Amîndoi vorovea grecești. Pentru mine și pentru hatîrul chira Fotini, m-au întrebat de unde sînt, de anii ce am. Un Gheorghi Furculiță au zis că am învățat amîndoi la școală. Au înserat, s-au închis chiopengele[3] și cu lacăti. Am pornit acasă. Odaia era la Gabroveni. Mai multe gospodării era într-o curti. Cucoana lui Foru era grasă, mai mult urîtă. Avea un copil mic, băiet, dară avea paramana[4] frumoasă. Eu nu puteam fi ucenic, că eram de 17 ani[5].

Dacă au înserat, s-au pus toți la masă. M-au chemat și pe mine. Gheorghi Furculiță era la masă și cu alt fecior[6], Hristache, frate cu Foru[7]. Am mîncat cît să poati de delicat, fără obrăznicături. Dacă ne-am

1. Καλά. Bine. (ngr.).

2. Όμως να τον πάρεις να συνηθίζει. Dar să-l iei ca să se obișnuiască (ngr.).

3. *Chepeng*, din tc. ***kepenk***, oblon.

4. *Paraman*, postav.

5. Ucenicia începea în jurul vîrstei de 10 ani. La această vîrstă, Merișescu ar fi trebuit să fie calfă cu experință, și nicidecum un începător. Un bun exemplu în acest sens oferă Teodor Vârnav, care trece prin ucenicia lipscăniei în Bucureștiul aceleiași perioade, la 13-14 ani. Teodor Vârnav, *op. cit.* pp. 46–52.

6. „Fecioru“, șters în ms.

7. Adăugire interlineară.

sculat de la masă, am auzit că zicea cocoana Foru grecește: „*Ehi fersimata cala.*“[1] M-au întrebat: „Fato, logofăti, ai așternut?“ Am zis că am acasă și dă mîne îl aduc. Negustorii se culcă devremi.[2] Furculiță au zis că ne culcăm amîndoi într-u[n] așternut. Bucătăreasa era o fată și frumoasă, și șădea în casă. Eu am pornit muzica la ceasornic. Toți asculta. Am scos banii din buzunar și-i puneam în colțu basmalii, mai mult de fodolie. Am pus basmau[a] subt căpătîi și m-am culcat cu muzică.

A doua zi m-am sculat odată cu Furculiță. După ce ne-am spălat, au zis Furculiță să trimit să cumpere ori plăcinti mici, ori bogaci. Pe cînd așteptam să vie bucătăreasa, pînă a nu merge la prăvălie, au intrat jupîn Foru și au venit drept la mine. M-au întrebat: „Cîte ceasuri?“ Am zis că sînt 6%[3]. Au luat ceasornicu, l-au întors, l-au căutat. Au zis că de undi-l ai. Am zis că-i a thiți[4] Fotini. „Ai și parali?“ Am scos și basmaua. Au luat-o și au numărat. „De undi ai bani?“ „Am și de la taica, am cîștigat și de la cunună, ce am luat-o pentru mirasă.“ Cucoana Foru și toți șădea păn uși și căta ce are să fie. Mi-au zis: „Avem să mergem la Băneasa, și să le lași la chira Fotini.“ Am zis: „Bine.“

Mergînd la prăvălie, cu toții au început a alegi materii: horboti, vaperuri[5] și cîte. Eu priveam. Ne-au încărcat cu cutii și bocciali. Ne-am dus acasă și le-au așezat într-u[n] rădvan trimis de la Băneasa. Am făcut

1. Έχει φερσίματα καλά. Are purtări bune (ngr.).
2. Propoziție ștearsă cu o linie.
3. Așa în ms.
4. Așa în ms. Scris θiți.
5. *Vaper*, vapel, găteală, podoabă.

o cafalti[1] și ne-am suit în trăsură. Am cărat la cutii într-o sală. Au dat de știre și au ieșit chira Fotini cu domnița Zoița. Eu stam și priveam, mai mult la Zoițica. Cînd și cînd să uita și la negustoru nou, lipțcan. Au ales, au pus deoparti. Au zis: să mai aduci cutari și cutari. S-au cărat iarăși la trăsură. Eu tot nu aveam ce faci; m-au lăsat să păzesc cutiile în salon și s-au dus. Au ieșit Fotino și cu mireasa și să făcea că alegi materie, numai ca să vorovească cu lipțcanu nou... Mi-au zis chira Fotini: *„Ec[h]ina su ta evala is tacsin.“*[2] Și s-au dus.

Eu șădeam, păzeam marfa pîră va veni stăpînu. Priveam calabalîcul, *sirta, ferta.*[3] Bezădea Dimitri Caragea vinisiră la logodnica sa. Chira Fotini au zis bezadelii de nepotă-său, și să mă ie de edecliu. Au făgăduit ce nu să faci. Au venit și stăpînul Foru. Au umplut salonu de marfă. Au ieșit un număr mare de cucoane și cuconiți, parcă era bîlci. Au ales, au tocmit. Eu, lipțcanu[4], mutam cutii, cu treabă și fără treabă. Abia numai Furculiță mă oprea, fiindcă el era vechi la prăvălie. După ce au ales, au măsurat, au cărat într-o odai toati. Acum era să strîngem marfa și să mă duc la prăvălie. Bezadea au poftit pe chir Costea că pă mine să mă dei[i] la bezădii[5]. Au prins bucuros și mi-au zis grecește: *„Pai is tin dulia tou.“*[6] Au ieșit Foti[ni], că spusesiră bezadea. Și mi-au făcut cu mîna,

1. *Cafalti*, de la tc. *kahvalti*, mic dejun, gustare.
2. Εκείνα σου τα έβαλα εις τάξιν. Pe acelea ți le-am pus în ordine (ngr.).
3. Σύρτα, φέρτα. Un du-te vino (ngr.).
4. Lipiţicanu în ms.
5. În slujba, la curtea beizadelei.
6. Πάει εις την δουλειά του. Merge la treaba/munca lui (ngr.).

zicîndu-mi: „*Ela, pidi mu!*“[1] Și către chir Costia au zis: „*Mnisco ipohreosmeni.*“[2]

Toată averea mea era cu mine. Am intrat în casă după thița Fotini. Am auzit zicîndu: „*Na alacsi ta foremata!*“[3] Treabă nu aveam. Toată ziuă am privit la pregătiri[le] de nuntă. Noapti[a] am dormit într-o odai cu feciorii. Mi-au dat un condaș[4] de m-am învelit.

Eu eram edecliu a lui bezade. Feciorii de casă mă trata. Într-o zi m-au chemat thița la cucoana Băleanu și au zis să mă sui în butcă și să merg la chir Costea și să aduc acestea. Am înțeles. Am ieșit. Vătafu au fost poruncit de cai. Mergînd la București am urmat, viind cu chir Costea. Eu umblam ca un tititrez, intram și ieșeam fără să am treabă. Eram neoprit, *malista*[5], [edecliu] a lui bezădea și gineri. Bezădea au poruncit la arnăutu său. Au venit terzibașa[6] a palatului. Mi-au croit 2 rînduri de haine, 2 caftani de ideclìu și o giubea și beniși, papuci cu mești. Au adus 2 donluci pentru legat la cap. Dacă m-am îmbrăcat, mă fodoleam. Nunta nu să făcusi. Pă mine m-au numit bezădea edecliu domniții. Mi-au dat și un anger de bașa-bași[7]. „Ei, Dimitri!“ Așa mă numea. Mi să părea că eu eram cît și bezadea.

---

1. Έλα, παιδί μου! Du-te, drăguță! (ngr.).

2. Μνήσκω υποχρεοσμένη. Rămîn îndatorată, lectură probabilă (ngr.).

3. Να αλλάξει τα φορέματα! Să schimbe rochiile! (ngr.).

4. *Condaș*, conteș, manta lungă îmblănită.

5. Μάλιστα, desigur (ngr.).

6. *Terzibașa*, staroste de croitori.

7. Joc de cuvinte de la tc. *Baș*, cu sensul de „cel dintîi dintre cei dintîi“.

Nunta au fost pompoasă. Singur domnu au cununat, și cu doamna. Eram martor la amărăciunea mea, dară *ipomoni*[1]...

Grăbirea nunții au fost că bezădea era chemat de sultan să fie capichehaia. Eu eram edecliu peste trastufati[2]. Acum doamna mari făcea haz de edecliu domniții. Chira Fotini mă păzea de aproapi să nu vorovesc cu fetele. Zicea că fetele din curti știe năravuri multe. Pentru mine mai mult era sec decît frupt. S-au făcut și gătiri de pornit. Chira Fotini era țarigrădeancă. Eu eram nepot.

S-au adus cai mocănești. S-au încărcat calabalîcu 3 zile. Tot să găteau. Eu trebuia să merg. Frati-meu, Anastasi, era mai mic, dară mult mai frumos, făcea haz și chira Fotini, și domnița de el.

Cu alai de arnăuți, am pornit la caleașca lui bezăde. Era tot cai mocănești. Arnăuți în capri și în coadă. Boieri și vodă, cu metarhaneli și cu alai, ni-au scos pe Podul Mogoșoai[i]. Noi eram în car, șădeam cam zburliți. Era pîn postu Crăciunului. Era coviltir peste noi. Ne-am vîrît în fund. Dacă ne-au petrecut pîră la Colentina, bezăde s-au dus mai tari. Au luat cai de poștă și au mers la Brăila. După 3 zile, am mers și noi. Acolo era pașa. Ni-au dat la conac[3]. După dou zile ne-au trecut Dunărea. Am mers la Măcin, la Hîrșova și am facut conac [la] pașa.

Domnița să bolnăviseră. Mergea cocoana mare bașa de-i da doftorii. Au fost altă drăcii, beizădea cu

1. Υπομονή, răbdare (ngr.).
2. Lecțiune incertă.
3. Aici cu sensul prim – loc de popas.

domnița s-au întors la București, pe la Călărași. Pă noi, cu zăloage de turci, am mers la Varna pe la Misivria[1]. După 2 zile ne-au încărcat în corabie și ne-au dus la Țarigrad la casele lui Caragea, la Tharapia[2]. Dară chira Fotini tot ofta și zicea: *„Ah, pidi mu, pidi mu, caca ta psemata, ti mas meli emas?!“*[3]

Pă mine nu mă păzea nimărea. Am găsit un negustor din București. L-am cunoscut că era bogasier[4]. El nu mă cunoștea că eram edecliu. M-au întrebat, și i-am spus că sînt cu bezădea capuchehaia. Mi-au zis: „Aidi cu mine la Zumbul Han![5]“ Mergînd, mi-au zis să schimb hainele, că s-au trimis capigi la București, că „vodă n-au plătit haragiul de cinci ani, și ti-or tăia turcii“. N-am ieșit den han. Bietu sîrb mi-au făcut haini nemțești, mi-au cumpărat o pălărie și mi-au dat un pașaport nemțisc, că dacă mă va întreba turcii să-l arat, că el era sudit nemțisc. Am ieșit cu el pîn Bezisten[6]. Orișiunde mergea, eu tot cu dînsul, și purtam cîte o boccea cu ibrașim, mătăsuri și cele ce cumpăra pentru București. Mai mult de 10 zile trecuseră. Hanul lui Zumbulu era a sudiților nemțești. Acolo era toati odăile pline. Pîn odăi era 2 rînduri de paturi și suia pă scări. Chiria era un #[7] pă zi, și pentru aia stau

1. Mesembria, azi Nesebar, în Bulgaria.
2. Tarabya sau Therapiá.
3. Αχ, παιδί μου, παιδί μου, κακά τα ψέματα, τι μας μέλλει εμάς?! Ah, dragul meu, dragul meu, orice s-ar spune, ce ne pasă nouă?! (ngr.).
4. *Bogasier*, negustor de mătăsuri și pînzeturi fine.
5. Sümbüllü Han.
6. *Bezistan*, bedestan, piață acoperită.
7. Așa în ms.

mai mulți negustori. Sara să încuie porțile de la ½ de pe 12 ceasuri, că să pornea culucii[1]. Era cafinea. La cafinea, dacă să adunau neguțătorii, nu încăpeau. Era și joc de karaghiozlîcuri, și daca dam 5, 6 parale petreceam noaptea.

Într-o zi, de la cafinea, m-au strigat neguțători[i] ca să audă turcii. Au zis: „Căpitan Mereșescu", pentru că turcii erau belacii[2]. Am mers la cafinea. Acolo era neguțători în toată vremea. Era mulți brașoveni. Unul, dacă au auzit de Mereșescu, m-au chemat și am șezut lîngă dînsul. Au zis să aducă cafea. Am spus că nu beau niciodată. Mi-au dat rahatlîcuri și apă, întrebîndu-mă de unde, cum și ce fel am venit în Țarigrad. Dacă am spus că sînt cu capichehaia a lui Caragea, au zis: „nu mai este domnu Caragea. Au fugit[3] în țara nemțească, la Bieci[4]". Au zis: a cui ficior sînt? „Merișescu", am zis, „a lui Fotachi". El au zis: „Frate-meu s-au însurat?" Mă uitam lung: de care frati zici? Era frati mai mari decît taica. M-au luat în brați, m-au sărutat, și eu am sărutat mîna. Au spus la toți că-i sînt nepot. Banii îi cheltuisăm pi haini, și încă mai eram dator vro 100 lei; făcea amgeru meu mai mult. Au plătit unchiu la neguțători cife icusari[5] bine pentru mine.

A doua zi am trecut la Pera, la dichiu[6], și au luat pentru mine un pașaport de sudit nemțesc. Murisiră

---

1. *Culuc*, tc. *kulluk*, pază, strajă.
2. *Belaciu*, belaliu, tc. *belalı*, capricios, dificil, năzuros; *cf. belea*.
3. Ioan Gheorghe Caragea fuge din țară la 29 sept. 1818.
4. Beci, Viena.
5. *Icusar*, icosar, monedă turcească de argint.
6. *Dichiu*, funcționar bisericesc.

domnu Moruzi bătrînu, la Ienihori[1]. M-au dus unchiu să privim. Nici cunoșteam, nici mă cunoștea. Părea, cerceta. S-a auzit că la Tarapia li-au luat viziru și calabalîcu trimiși[lor] din Bogdania, și pe oamenii ce venisi. Nu știu ce s-au făcut. Auzeam seara: cei ce sîn[t] vinovați. Dară nu văzu nici pă edecliu. Au zis Ghitu grecu: „Edecliu era frumușel. L-o fi luat turcii olan[2]. *Anathima tus, sc[h]ila!*“[3] Eu tăceam și ascultam.

M-am dus cu moșu-meu 1. la Chania Calis 2. la Denodos, 3. la Troada, 4. la Salonic, 5. la Lemnu, 7. la Sfeta Gora, la mai multe, 8. la Triesti, 9. la Viniția și la Ostroavi, la Smirnu și la Alixandria, unde au murit unchiu de ciumă. Era cu un negoț: cumpăra bumbac teancuri, cu astari[4] și castambol[5], și alagieli și ibricir[6].

Consulatul Alexandrii au pus toată stăpînirea pă averi. Mi-au dat 700 lei, m-au dat la un căpitan de corabie neamț ca să mă ducă la Galați. De la decemvrie 1814 și pîră la al doilea an, la septemvrie, am umblat 1 an și 8 luni[7].

---

1. Alexandru Moruzi moare la 10 iulie 1816 la Constantinopol (Florin Marinescu, *Etude généalogique sur la famille Moruzi*, ed. cit., pp. 61–62). Ienihori, formă coruptă, contaminare între ngr. Neochori și tc. Yeniköy (ambele însemnînd literal „satul nou“, cartier în Istanbul pe malurile Bosforului și în apropiere de Therapia).

2. *Olan*, din tc. *ulan*, *icĭoglan*, flăcău robust.

3. Ανάθεμά τους, σκύλα! Să fie blestemați, cîinii! (ngr.).

4. *Astar*, panză groasă, căptușeală.

5. Castambol, stambă.

6. *Ibricir*, ibrișin.

7. Dacă luăm ca reper 1815, cînd Zoe Băleanu divorțează, atunci data începerii călătoriei trebuie să fie decembrie 1815.

Din Țarigrad am cumpărat mătănii, mosc, unt dă trandafir, rahatlîcuri. Aveam o torbă cu roșcovi de Hindia de la *arapoi*[1] cei cu cari era un galion *Altar Sanelii*.

Apoi, apoi, cîte și mai cîte.
Prin urmare cred istoriile.

1817 septemvrie 20
Dumitrache Foti Merișescu, în vîrstă de 20 ani
Dălhăuți

1. Αράποι, harapi, arabi (ngr.).

CONSTANȚA VINTILĂ-GHIȚULESCU

Patimă și desfătare: Despre lucrurile mărunte ale vieții cotidiene în societatea românească (1750–1860)

Evgheniți, ciocoi, mojici: Despre obrazele primei modernități românești (1750–1860)

În șalvari și cu ișlic: Biserică, sexualitate, căsătorie și divorț în Țara Românească a secolului al XVIII-lea

RADU ROSETTI

Amintiri: Ce am auzit de la alții. Din copilărie. Din prima tinerețe

ION GHICA

Scrisori către V. Alecsandri

JAMES O. NOYES

România, țară de hotar între creștini și turci: Cu aventuri din călătoria prin Europa răsăriteană și Asia apuseană

NICOLAE SUȚU

Memoriile Principelui Nicolae Suțu, mare logofăt al Moldovei (1789–1871)

NEAGU DJUVARA

Între Orient și Occident: Țările române la începutul epocii moderne (1800–1848)

memorii | jurnale
călătorii | corespondență | portrete | convorbiri | biografii
reportaj | portrete în dialog

Nimăre nu mă gonea, dar mie mi se părea că mă prinde și mă duce la domnitoru Caragea și mă pune în țapă, pentru că adesior sîmbătile punea în țapă pe hoți. Am privit și mă luasi frica; tot sîmbăta pe vinovații la pușcărie, la unii tăia mîinile cu satîru, la unii tăia nasu și urechile, legați cu mîinile dindărăt, numai scutura din cap.

Tînărul care își scrie amintirile din vremea ciumei lui Caragea este un personaj coborît din *Ciocoii vechi și noi* sau din *Scrisorile* lui Ion Ghica. Lipsit însă de ambiția și de machiavelismul acelora, Tache Merișescu rătăcește printr-o lume nestatornică și plină de primejdii; soarta i-o fac relațiile de familie, bunul-plac al înaltelor obraze și, mai presus de toate, întîmplarea.

Băiat de casă la boier, amant al cuconiței, calfă la București, edecliu la Țarigrad, negustoraș prin porturile Levantului, el ne lasă o mărturie neprețuită din secolul fanariot – secol pe care îl cunoaștem mai mult din scrierile călătorilor străini ori din amintirile cețoase ale nepoților celor care l-au trăit.

Manuscrisul pe care Constanța Vintilă-Ghițulescu îl scoate astăzi la lumină va deveni o piesă de neocolit în istoria literaturii noastre premoderne.

ISBN 978-973-50-6444-0

